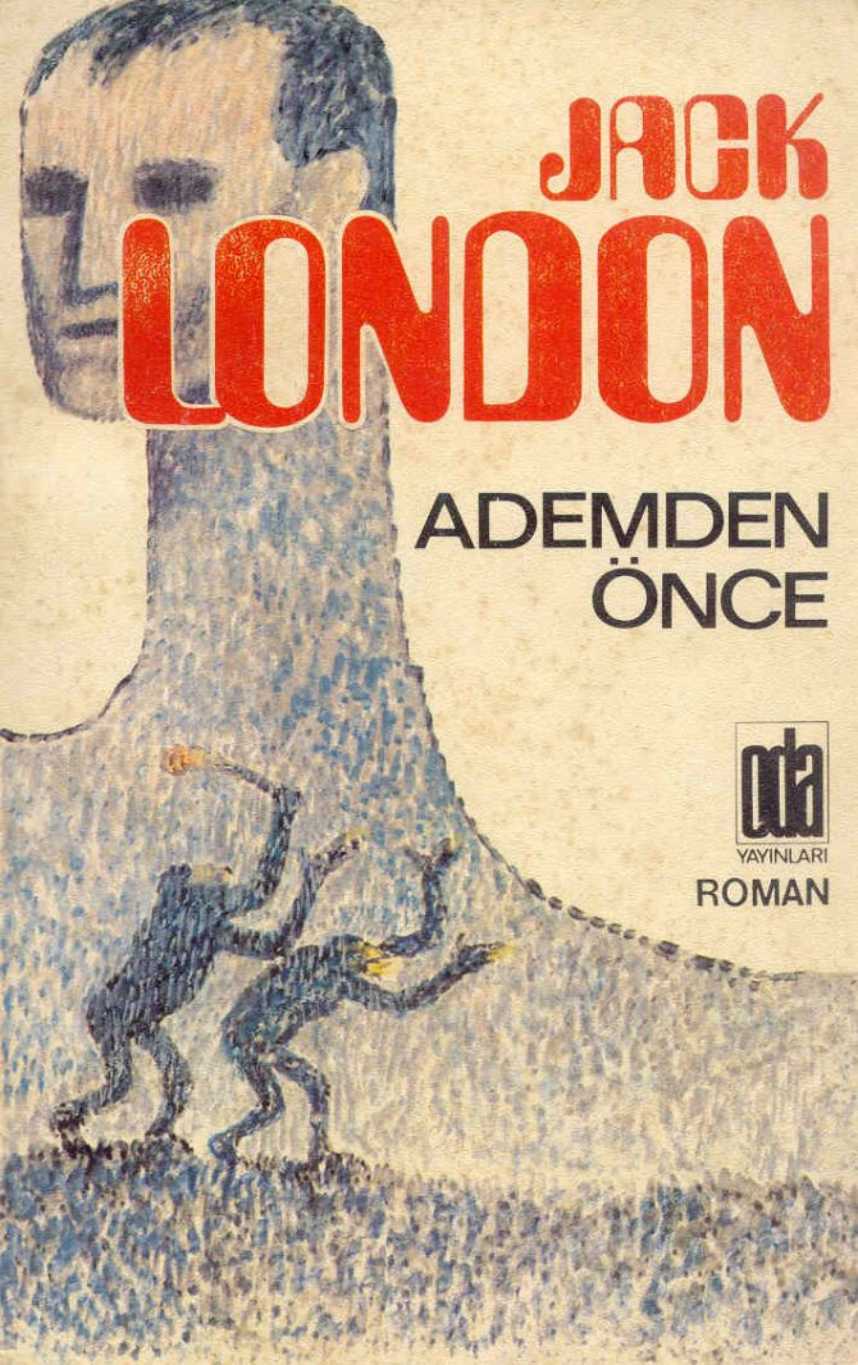

JACK LONDON

ADEMDEN ÖNCE

YAYINLARI

ROMAN

ADEMDEN ÖNCE

64

1. basım mart 1982

ADEMDEN ÖNCE / Jack London'un romanı/türkçesi, anjel selver/düzelti, olcay göçmen - nurten satar/kapak, mustafa delioğlu/kapak filmi, grup grafika/kapak basımı, tekin ofset/cilt, dostlar ciltevi/doyuran matbaasında dizilip basılmıştır / oda yayınları, babıali cad. nu. 36 sıhhiye apt. kat 2 cağaloğlu/haberleşme, posta kutusu 57, sirkeci-istanbul/tel.: 27 39 53.

JACK
LONDON

Türkçesi:
Anjel Selver

ADEMDEN ÖNCE

BİRİNCİ BÖLÜM

RESİMLER! Resimler! Resimler! Düşlerime üşüşen resim yığınlarının nereden geldiğini — öğrenmeden önce — merak eder, sık sık düşünürdüm; çünkü uyanıkken, gerçek yaşamda, onlara benzer hiçbir şey görmemiştim. O resimler, düşlerimi bir karabasanlar dizisine dönüştürerek, çocukluk günlerimde işkence ettiler bana; bir süre sonra da insan türünden farklı, doğaya aykırı ve lanetlenmiş bir yaratık olduğuma inandırdılar beni.

Yalnızca gündüzleri az çok mutlu olabiliyordum. Gecelerime ise korku egemendi — hem ne korku! Yeryüzüne ayak basmış hiçbir insanın aynı tür ve aynı derecede yeğin bir korkudan dolayı acı çekmediğini söyleme cüretini göstereceğim. Çünkü benim korkum uzun yıllar öncesine özgü bir korku, yeryüzü daha çok genç ken, üstelik genç yeryüzünün de gençliğinde etkin olan korkuydu. Kısacası, Orta Pleistosen

olarak bilinen döneme egemen olan korkuydu benimki.

Ne demek istiyorum? Düşlerimin özünü size anlatabilmem için önce bir açıklama yapmam gerekiyor. Yoksa, benim çok iyi bildiğim, anladığım şeyleri sizler belki de çok az anlayacaksınız. Bunları yazarken, o sözünü ettiğim yeryüzündeki bütün varlıklar ve olaylar, birbirini izleyen, ancak birbiriyle ilişkisi olmayan imgeler halinde yükseliyor önümde; biliyorum ki sizin için bu imgeler tutarsız ve mantıksız olmaktan öteye geçemeyecek.

Sarkık-Kulak'ın dostluğunun sizler için ne anlamı olabilir? Ya Tezcanlı'nın sıcak çekiciliğinin? Ya Kızıl-Göz'ün kösnü düşkünlüğü ve atacılığının? Gülünç ve anlaşılmaz olmaktan öte bir anlamı olamaz bunların. Aynı şekilde, sürülerin anlamsız sesler çıkardıkları o toplantılar, Ateş Adamları'nın ve Ağaç Adamları'nın yaptıkları da sizler için anlaşılmaz. Çünkü siz sarp kayalıklardaki serin mağaraların sessizliğini, erincini, günbitiminde su içme yerlerinde yapılan gösterileri bilmezsiniz. Siz ne ağaçların tepesinde esen keskin sabah yelini, ne de körpe ağaç kabuklarının tadını bilirsiniz.

Sizler de benim gibi yapıp, çocukluğumdan başlayarak konuya yaklaşırsanız, sanırım, daha iyi olacak. Çocukluğumda tıpkı öteki çocuklar gibiydim — uyanık olduğum saatlerde. Yalnızca uyurken değişiyor, onlardan ayrımlaşıyordum. Anımsayabildiğim günden beri uyku saatleri benim için dehşet dönemleri olmuştur. Düşlerimde hemen hemen hiç mutlu olmazdım. Ge-

nellikle tıka basa korku doluydular — hem o korku öylesine olağandışı, öylesine yabancıydı ki bana, üzerinde düşünüp anlayabileceğim nitelikte değildi. Uyurken beni etkileyen bu korku, uyanıkken duyduğum korkulardan hiçbirine benzemiyordu; onların tümünü aşan nitelikte ve türde bir korkuydu.

Örneğin, ben bir kent çocuğuydum ve kırsal yörelere hiç gitmemiştim. Ne var ki düşlerimde ne bir kent, ne de bir ev gördüm. Dahası, hiçbir insanoğlu düşlerimin duvarlarını yıkıp içeri girmedi. Ben ki ağaçları yalnızca parklarda ve resimli kitaplarda görmüştüm, uykumda bitmez tükenmez ormanlarda gezerdim. Üstelik düşümde gördüğüm bu ağaçlar yalnızca bulanık birer imge değillerdi. Hepsinin şekli alabildiğine belirgindi. Onlara öyle yakındım ki her dalı, her sürgünü görür, her bir yaprağı tanırdım.

Uyanıkken meşe ağacını ilk kez gördüğüm günü anımsıyorum. Yapraklarına, dallarına ve yumrularına baktığımda, aynı türden sayısız ağacı birçok kez düşümde gördüğümü anladım, üstelik hepsi de kafamda öylesine canlıydılar ki! Daha sonraları ladin, porsuk, huş ve defne gibi ağaçları gündüzki yaşamımda ilk kez gördüğüm zaman duraksamadan tanımam beni şaşırtmamıştır. Çünkü onların hepsini daha önce düşümde görmüştüm ve gerçek yaşamda gördükten sonra da o ağaçlar her gece düşlerime girmeyi sürdürdüler.

Bu anlattıklarım, sizlerin de bildiği gibi, düş görmenin temel yasalarını altüst etmektedir. Şöy-

le ki, insan düşünde yalnızca uyanıkken görmüş olduklarını ya da görmüş olduklarının karışımını görür. Ne var ki benim bütün düşlerim bu yasayı çiğniyordu. Uyanıkken gördüğüm ve hakkında bilgi sahibi olduğum hiçbir şey görmezdim düşlerimde. Uyanık yaşamım ve düş yaşamım birbiriyle ilişkisi olmayan apayrı yaşamlardı ve benden başka hiçbir ortak yanları yoktu. Ben bu iki yaşamı birleştiren bir halkaydım ve her ikisini de yaşıyordum.

Daha çok küçükken öğrenmiştim fındık, fıstık gibi yemişlerin bakkaldan, çilek, böğürtlen, üzüm gibi meyvelerin manavdan satın alındığını; ama bunları öğrenmeden önce, düşlerimde, yemişleri ağaçlardan koparıyor, ya da ağaç diplerine dökülmüş olanları toplayıp yiyordum. Böğürtlen ve üzümleri ise çalılar arasından ya da bağlardan toplayıp yiyordum. Gerçek yaşamdaki deneyimlerimin ötesindeydi bütün bunlar.

Böğürtlenin ilk kez sofraya geldiği günü unutamıyorum. Daha önce hiç böğürtlen görmemiştim, ancak böğürtlenleri görür görmez bataklıklar arasında gezinirken böğürtlenlerle karnımı doyurduğum düşlerimin anısı belleğimde canlanıverdi. Annem bir tabak dolusu meyve koydu önüme. Kaşığımı daldırdım, ama daha ağzıma götürmeden ne gibi bir tadı olacağını biliyordum. Düş kırıklığına da uğramadım, çünkü uykumda binlerce kez yediğim böğürtlenlerin tadındaydı tabağımdakiler de.

Ya yılanlar? Yılanların varlığını öğrenmeden çok önce bu yaratıklar düşlerime girerek

işkence ederlerdi bana. Ormanın açıklık yerlerinde pusuya yatarlar, sonra birden fırlayıverirlerdi önüme; ayaklarıma çarparlar, dolanırlardı kimileyin; kuru otların arasından ya da çıplak kaya parçalarının üzerinden kıvrılarak geçerler; kimileyin de parıldayan koca gövdeleriyle ağaçlara dolanıp beni tepelere dek kovalarlardı, giderek daha yükseğe, bedenimin ağırlığıyla eğilen ve çatırdayan incecik dallara tırmanmaya zorlarlardı beni ve artık yer o denli uzakta kalırdı ki aşağı bakınca başım dönerdi. Yılanlar! Çatallı dilleriyle, boncuk gibi gözleriyle, ışıltılı pullarıyla, çıngıraklı olanların çıkardıkları sesler ve tıslamalarıyla... ilk kez sirke gittiğim o güne dek gerçekten tanımamış mıydım onları? Yılanlar benim eski dostlarımdı, daha doğrusu gecelerime korku saçan düşmanlarımdı.

Ya o bitmez tükenmez ormanlar ve onların dehşet verici karanlıkları! Ben, avlanma korkusuyla en ufak sesten irkilen, kendi gölgesinden bile korkan o ürkek yaratık, tedirgin, hep tetikte ve uyanık, gerektiğinde ölümden kaçmak için anında fırlayıp delice koşmaya hazır durumda ne çok dolaşıp durdum o sık ormanlarda. Çünkü ben ormanda kıyasıya süren her türlü savaşın kurbanı olmaya adaydım ve yırtıcı canavarların önünden kaçmama yol açan da beni kendimden geçiren o anlatılmaz korkuydu.

İlk kez sirke gittiğimde beş yaşındaydım. O gün eve hasta döndüm — ama yediğim fıstık, fındıktan ya da içtiğim limonatadan değil. İzin verin anlatayım. Hayvanlar çadırına girdiğimizde birden boğuk bir kükreme duyuldu. Babamın

elini bıraktığım gibi fırladım, giriş kapısına doğru delice koşmaya başladım. İnsanlara çarpıyor, yere devriliyordum kimileyin, dehşetle bağırıyor, durmadan çığlık atıyordum.

Sonunda babam beni yakaladı ve yatıştırmaya çalıştı. Kükremeyi hiç önemsemeyen kalabalığı gösterdi, güvenlikte olduğumuzu söyleyip yüreklendirdi beni.

Babam korkumun yatıştığını sanıyordu, ne var ki aslanın kafesine yaklaştığımızda korkudan tir tir titriyordum. Onu görür görmez tanıdım. O canavar! O korkunç yaratık! Ve o sırada düşlerim canlandı gözlerimin önünde — yüksek otları aydınlatan öğlen güneşi, sessizce otlanan yabanıl boğa, birden otları yararak fırlayan esmer hayvan, boğanın sırtına atlayışı, boğanın devrilişi, kükremeler, böğürmeler ve çatırtılar, kemiklerin çatırdaması; ya da yine sessiz ve bu kez serin subaşı, dizlerine dek suya girmiş yaban atı yavaş yavaş su içmekte ve birden aynı esmer hayvan — hep o esmer olan! — ata saldırması, atın çığlıkları ve devrilirken çıkan su sesi, çatırdamalar, kemiklerin çatırdaması; ve yine günbitiminin hüzünlü sessizliği ve alacakaranlık, sonra birden ölümü bildiren boru sesini andıran o korkunç kükreme, ağaçların arasından yükselen o delice çığlıklar, haykırışlar ve ben; ben de korkudan tir tir titriyorum ve ağaçların arasında çığlık atan, haykıranlardan biri de benim.

Kafesin parmaklıkları arkasında onu öyle güçsüz, zavallı görünce öfkelendim. Gözlerine bakarak dişlerimi gıcırdattım, karşısında oyna-

dım, abuk sabuk sesler çıkarıp alay ettim onunla, soytarılık yaptım, bağırıp çağırdım. O da yanıt verdi, parmaklıklara saldırdı, öfkeyle kükredi, ama umarsızdı. O da beni tanımıştı, çıkardığım anlamsız sesler o çok eskinin, binlerce yıl öncesinin sesleriydi ve aslan için hepsi anlamlıydı.

Annem ve babam korkmuşlardı.

«Çocuk hasta,» dedi annem.

«İsterik,» dedi babam.

Onlara hiçbir şey anlatmadım ve hiçbir zaman da öğrenemediler. Çift kişiliğimi, bendeki bu kısmi kişilik çözülmesini — sanırım böyle adlandırmakta haklıyım — kimseye söylememeyi, giz olarak saklamayı daha o zaman alışkanlık edinmiştim.

Sonra yılan terbiyecisini gördüm ve o kadar, o gece sirkte daha fazlasını göremedim. Sinirlerim bozulduğundan eve götürdüler beni, düşlerimin egemenliğindeki yaşamımın gerçek yaşamıma saldırması sonucu hastalanmıştım.

Öteki yaşamımdan hiç kimseye söz etmediğimi belirtmiştim. Yalnızca bir kez bu olağandışı gizimi birine açtım. Yakın arkadaşımdı — bir erkek; ve ikimiz de sekiz yaşlarındaydık. Bir zamanlar yaşadığıma inandığım o yok olan yeryüzünün — düşlerimden çıkardığım — resimlerini çizmeye, canlandırmaya çalıştım. Yıllarca önce yaşanan korkuları anlattım ona, Sarkık-Kulak'ı ve birlikte oynadığımız oyunları, anlaşılmaz sesler çıkaran sürüleri, ateş adamlarını ve yaşadıkları barınakları da anlattım.

Ne var ki arkadaşım güldü ve alay etti benimle, sonra da hayaletlerle ve geceleyin gezen hortlaklarla ilgili masallar anlattı. İmgelemimin hiç de geniş olmadığını söyleyip gülüyordu. Düşlerimde gördüklerimi anlatmaya devam ettim, ancak ben konuştukça o daha çok gülüyordu. Bütün bunların doğru olduğuna içtenlikle ant içtim, ancak o günden sonra bana bir garip bakmaya başladı. Dahası anlattıklarımı değiştirerek oyun arkadaşlarımıza hakkımda yalan yanlış şeyler anlattı, ta ki hepsi bana garip bir yaratıkmışım gibi bakana dek.

Acı bir deney oldu benim için, ama dersimi almıştım. Kendi türümden farklıydım. Onların anlayamadığı, doğadışı bir şey vardı bende, ne var ki bunu başkalarına aktarmam hiçbir çözüm getirmediği gibi yalnızca yanlış yorumlara yol açıyordu. Ortalıkta hayaletler ve cinlerle ilgili masallar anlatılırken ben susuyor, kendi kendime gülümsüyordum. Korku dolu gecelerimi düşünüyor ve anlattıklarımın saçma sapan, asılsız ve hayali gölgeler olmadığını, gerçek — yaşam denli gerçek — olduğunu biliyordum.

Umacılar ve insan yiyen devleri düşünmek beni hiç mi hiç korkutmuyordu. Baş döndürücü yüksekliklerden ve dalların, yaprakların arasından düşmek; yılanların saldırısı ve canımı kurtarmak için çığlık atarak uçarcasına kaçmam; kovalayarak beni ormanın açıklık yerlerinden sık ağaçlara doğru süren yabanıl köpekler — işte bunlar gerçek ve somut korkulardı, gerçek olaylar, uydurma değil, yaşayan etti, kandı, terdi bunlar. Çocukluğum boyunca, bu satırları yazdığım

şu günlerde bile kâlâ yatağımı paylaşan o anlatılmaz korkularla kıyaslandığında, umacılar ve canavarlarla oldukça mutlu arkadaşlıklar kurabilirdim.

İKİNCİ BÖLÜM

Düşlerimde hiç insan görmediğimi belirtmiştim. Bu gerçeği çok erken sezmiş, kendi türümün eksikliğiin duymuştum; çok etkilenmiş, üzülmüştüm. Daha çok küçük bir çocukken bile o korkunç düşlerimin arasında kendi türümden biri, bir tek insan bulduğumda, beni çevreleyen, usandıran dehşet dolu gecelerden kurtulacağıma inanmıştım. Bu düşünce yıllar boyunca her gece tedirgin etti beni — bir tek insan bulabilseydim ve kurtulabilseydim o düşlerden!

Yinelemeliyim ki bu düşünce hep düşlerimin ortasında kurcaladı kafamı ve bence bu özellik iki kişiliğimin birbirine karıştığının, çözülen kişiliğimin iki parçasının bir noktada birleştiğinin kanıtıdır. Düş kişiliğim çok çok önceleri yaşamıştı, bizim bildiğimiz özelliklere sahip insanın yeryüzünde daha yaşamadığı yıllarda. Buna karşılık öteki, başka deyişle gündüzki kişiliğim insanın varlığına ilişkin bilgilerle düşlerimin özüne dek uzanıyordu.

Belki de ruhbilimciler bu durumu «kişilik çözülmesi» diye adlandırmamı yanlış bulacaklardır. Onların bu terimi hangi durumlarda kullandıklarını biliyorum, ne var ki daha uygununu bulamadığımdan kullanmak zorunda kaldım. İn-

giliz dilinin bu konuda yetersiz olduğu savının ardına sığınıp kullandığım terimle ne demek istediğimi açıklayacağım şimdi.

Düşlerimin nedeni ve anlamına ilişkin ilk ipucunu elde ettiğimde liseyi bitirmiş genç bir adamdım. O güne dek düşlerime hiçbir anlam verememiş, neden bulamamıştım. Ama üniversitede ruhbilim okudum, evrimin ne olduğunu anladım; birçok ussal durum ve deneyin açıklamasını öğrendim. Sözgelimi, boşluğa yuvarlanma düşü, açıklamasını öğrendiğim ilk deneylerden biri, herkesçe bilinen, hemen hemen herkesin görmüş olduğu bir düş.

Bu, öğretmenimin anlattığına göre, ırksal bir anıymış; çok çok eskilere dayanan, ağaçlarda yaşamış atalarımıza dek uzanan bir anı. Düşme, yaşamlarını ağaçlarda sürdürenler için her an var olan bir tehlikeymiş. Birçoğu düşerek yaşamını yitirmiş; hepsi de göz alabildiğine yükselen ağaçlardan düşerek birçok kez bu tehlikeyi yaşamış, ancak bir bölümü yere varmadan dallara tutunabilmiş, kurtulabilmişlerdir.

Böyle son anda önlenen korkunç bir düşme olayı, yine öğretmenimin anlattığına göre, şoka yol açarmış. Bu tür bir şok da beyin hücrelerinde molekülsel değişimlere neden olurmuş. Bu değişimler sonraki kuşakların beyin hücrelerine ulaşır ve kısaca ırksal anılar oluşurmuş. Bu nedenle sizler ve ben uyurken ya da uyuklarken boşluğa düşüyor ve yere çarpmamıza çok az kala uyanıyorsak eğer, ağaçlarda yaşayan atalarımızın başından geçen o korkunç düşüşleri anımsıyoruz yalnızca. Bunu sağlayan da kalıtım

yoluyla bize ulaşan beyin hücrelerindeki molekülsel değişimlerdir.

Bu hiç de olağandışı değil, en az içgüdü kadar olağan. İçgüdü olarak nitelendirilen de zaten kalıtım yoluyla bize ulaşan alışkanlıklardır, hepsi bu. Sırası gelmişken belirtmek gerekir ki, sizin, benim, hepimizin iyi bildiği boşluğa yuvarlanma düşlerinden hiçbirinde yere çarpmayız. Çünkü yere çarpmak yok olmak demektir. Ağaçlarda yaşayan atalarımızdan yere çarpanlar hemen o anda ölmüşlerdir. Doğru, yükseklerden düşüşün yarattığı şok beyin hücrelerine ulaşmıştır, ne var ki hemen öldükleri için oluşan molekülsel değişim kendilerinden sonraki kuşaklara ulaşmamıştır. Sizler ve ben yere çarpmamış olanların torunlarıyız; bu nedenle bizler gördüğümüz düşlerde boşluğa düşer, ancak yere çarpmayız.

Şimdi gelelim kişilik çözülmesine. Uyanıkken boşluğa düşme duyusuna hiç kapılmayız. Gündüzki kişiliğimizin bu tür bir deneyimi hiç olmamıştır çünkü. Öyleyse — bu konuda tartışmanın kaçınılmaz olduğuna inanıyorum — biz uyurken boşluğa düşen, daha önce de düşme deneyimi geçirmiş apayrı ve belli bir kişiliğimiz olmalı. Nasıl ki gündüzki kişiliğimiz gündüzki deneyimlerimizi belleğinde biriktirip daha sonra anımsayabiliyorsa, öteki kişiliğimiz de ırkımızın geçmişteki deneyimlerini anımsamaktadır.

Usavurmam sonucu bu aşamaya ulaştığımda bir ışık belirir gibi oldu. Çok geçmeden ışık göz kamaştıracak derecede parlamaya başladı ve düşlerimle ilgili gizemli, olağandışı, nedenini bulamadığım her şeyi aydınlatıp, açıklığa kavuştur-

du. Anladım ki, ben uyurken sorumluluğumu üstlenen gündüzki kişiliğim değildi, büsbütün farklı deneyimleri olan apayrı, bambaşka bir kişilikti ve bu farklı deneyimlerin anılarına da sahipti. Düşlerimde gördüklerim işte bu ikinci kişiliğimin anılarıydı.

Peki, nasıl bir şeydi bu öteki kişilik? Bu olağanüstü deneyimler dizisini derlemek için ne zaman yaşamıştı gezegenimizde ve ne zaman gündüz yaşamı sürdürmüştü?

Düşlerim bu sorulara yanıt verebiliyordu. O çok eskilerde yaşamıştı, yeryüzü daha çok genç-ken, Orta - Pleistosen diye adlandırılan çağda. Ağaçlardan aşağı düşmüş, ama yere çarpmamış, kurtulmuştu. Aslanların kükremesinden ölesiye korkmuş, çığlık çığlığa bağırmıştı. Yırtıcı hayvanlarca kovalanmış, öldürücü yılanların saldırısına uğramıştı. Toplantılarda kendi türünden olanlarla gevezelik etmiş, Ateş-Adamları'nın oklarından kurtulmak için kaçmıştı.

Şu anda anlattıklarıma karşı çıktığınızı duyuyorum. Neden bizlerin de ırksal anıları yok? Değil mi ki bizim de uyurken boşluğa yuvarlanan, belirsiz bir başka kişiliğimiz var, diyorsunuz.

Sorunuza bir başka soruyla yanıt vereceğim. İki başlı danalar neyin nesi? Bu soruya benim vereceğim yanıt şu ki, iki başlı dana bir hilkat garibesidir. Şimdi gelelim sizin sorunuza. Benim ikinci bir kişiliğim ve yetkin ırksal anılarım var, çünkü ben de bir hilkat garibesiyim.

İzin verin biraz daha açıklayayım konuyu. Hepimizin gördüğü en yaygın ırksal anı kuşku-

suz boşluğa yuvarlanma düşüdür. Bu ikinci kişilik çok bulanık, çok belirsiz ve sahip olduğu tek ırksal anı da düşme olayı. Ancak çoğumuzun daha keskin, daha belirgin ikinci kişilikleri var. Örneğin, çoğumuz düşlerimizde uçarız, canavarlarca kovalanır, ya da soluk alamayıp, boğuluruz. Bunların yanısıra renkli düşlerimiz, sürüngenlerin, iğrenç böceklerin saldırısına uğradığımız düşlerimiz de vardır. Kısacası, sözünü ettiğim bu öteki kişilik hepimizde az çok bir iz bırakmıştır; kimimizde bu iz hemen hemen silinmiş, yok olmuştur, kimimizdeyse çok daha belirgindir. Başka deyişle kimi insanların ırksal anıları öteki insanlardan çok daha yetkin ve güçlüdür.

Demek ki sorun, insanların bu ikinci kişiliğe değişik boyutlarda sahip olmasından doğmaktadır. Benim ikinci kişiliğim o denli güçlü ki, hemen hemen gerçek kişiliğimle eşit düzeyde. Bu konuda ben, daha önce de söylediğim gibi, bir hilkat garibesiyim — kalıtımın etkisinde olan bir hilkat garibesi.

Kimi insanlarda, ruhun bir bedenden bir başkasına geçtiği inancını doğuran kişisel deneyimler de bence o insanların ikinci bir kişiliğe — ancak benimki kadar güçlü olmayan bir ikinci kişiliğe — sahip olduğunu gösterir. Ruhun bir bedenden başkasına geçtiği varsayımı o insanlar için son derecede inandırıcı ve usa uygun. Düşlerinde, gerçek yaşamda görmedikleri yerler ya da sahneler, kendilerinin yaşamadığı, geçmişe ait olaylar gördüklerinde, basit bir açıklamayla daha önce yaşamış olduklarını öne sürerler.

Ne var ki, böylelikle kendi ikiliklerinin bilincine varamama yanılgısına düşerler. Öteki kişiliklerini tanımaz, onu kendi öz kişilikleri sanırlar. Bir tek kişiliğe sahip olduklarına inandıkları için de ruhlarının daha önce başka bedenlerde yaşadığı sonucuna varırlar.

Ancak yanılıyorlar. Olayı ruhun bir bedenden öbürüne geçişi olarak açıklamak yanlış olur. Kimi düşlerimde, çok çok eskilerde, genç yeryüzünün ormanlarında gezindiğimi görürüm; ancak gördüğüm yaratık ben değilim, nasıl ki babam ve büyükbabam yakın akrabalarımsa o da benim çok uzak bir akrabam. Bu öteki kişiliğim atalarımdan biri, benim ırkımdan, ama çok eskiden yaşamış, atalarımın da atası; kendisinden çok çok önceleri el ve ayak parmakları gelişip ağaçlara tırmanmaya başlayanların ırkından.

Canınızı sıkmayı göze alarak yinelemeliyim ki bu konuda beni bir hilkat garibesi olarak kabul etmelisiniz. Yalnızca çok sayıda ırksal anıya sahip değil, aynı zamanda çok eskiden yaşamış, belirli bir atamın anılarına da sahibim. Bu sonuncusu daha az karşılaşılan bir durum olmakla birlikte, hiç de olağandışı değil.

Şimdi nasıl bir uslamlama yaptığımı izleyin. İçgüdü ırksal bir anıdır. Çok iyi. O halde sizler ve ben ve hepimiz bu anıları anne ve babalarımızdan almaktayız, onlar da kendi anne ve babalarından almışlardı. Bu nedenle, bu anıları bir kuşaktan ötekine aktaran bir araç olmalı. Bu araç Weismann'ın «Germplasm» (*) olarak ad-

(*) Tohumda bulunup, kalıtsal özellikleri aktaran madde

landırdığı maddedir ve ırkın evriminin bütün anılarını taşır. Bu anılar bulanık, belirsiz ve karmakarışıktır, üstelik çoğu da yitmiştir. Son derecede ağır bir anılar yükü taşıyan germplasmların kimi soyları öteki soylara oranla — bilimsel terimle — daha atacıdırlar, işte benimki de öyle ataç bir soydan. Kalıtımın boyunduruğunda olan bir hilkat garibesiyim ben, atacı bir karabasan — nasıl isterseniz öyle adlandırın; ama ben varım işte, gerçek ve canlı, günde üç öğün de yemek yiyorum, siz ne düşünürseniz düşünün!

Ve şimdi öykümü ele almadan önce anlattıklarımı küçümseyeceklerine emin olduğum o kuşkucu ve dogmatik ruhbilimcilerden önce davranıp neler diyebileceklerini sezinlemeliyim. Düşlerimin tutarlı oluşu, bu konu üzerinde çok çalışmam ve edindiğim evrimle ilgili bilgilerin düşlerime bilinçaltı izdüşümü sonucudur, diye bir sav öne sürecekler, sözgelimi. Önce şunu belirtmeliyim ki hiçbir zaman çalışkan bir öğrenci olmadım. Sınıfın sonuncusu olarak bitirdim okulu. Atletizmle ve — açığa vurmamam için hiçbir neden yok — bilardoyla daha çok ilgilendim.

Dahası üniversiteye başlamadan önce evrimle ilgili hiçbir bilgim yoktu, oysa çocukluğumda ve gençlik yıllarımda, o çok uzak geçmişe ait yaşamın tüm ayrıntılarını düşlerimde yaşamıştım. Ne var ki ben evrim bilimini öğrenmeden önce bu ayrıntıların tümü karmakarışık ve tutarsızdı. Evrim bir anahtardı. Atacı beynimin — o beyin ki çağdaş ve normal olmakla birlikte, geçmişin derinliklerine dalarak, binlerce yıl

öncesine ait insan türüne dek uzanıyordu — oyunlarına, kaba şakalarına, akla uygun bir açıklama getiriyordu.

Benim yaşadığım ve iyi bildiğim o çok uzak geçmişte insanoğlu bugünkü şeklinde değildi daha. Yaşadığım dönem, bugünkü insanın oluşum sürecine rastlamış olsa gerek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çocukluğumda en sık gördüğüm düşlerden biri şöyleydi: Çok küçüktüm ve ince dallardan yapılmış bir çeşit yuvada kıvrılır, yatardım. Kimileyin de sırtüstü uzanırdım. Ve belki de saatlerce aynı durumda kalır, güneş ışınlarının yapraklar üzerindeki ışık oyununu, yelin etkisiyle titreşen yaprakları izlerdim. Çoğu kez yel öylesine yeğin eserdi ki benim yuvamı da ileri geri sallardı.

Ama değişmeyen bir şey vardı: Ağaçların yüksek dallarında kurulmuş yuvamda uzanmış yatarken altımdaki koca boşluğun bende uyandırdığı duygu, korku. O boşluğu hiç, ama hiç görmedim, görmek için de yuvadan aşağı sarkıp bakmadım; ancak biliyordum ve tam yuvamın altında pusuya yatmış olan o koca boşluktan korkuyordum. Her şeyi yutmaya hazır bir canavarın kursağıymışçasına gözdağı veriyor, beni korkudan tir tir titretiyordu o boşluk.

Çocukluğum süresince çok sık gördüğüm bu düşde kesinlikle hareket etmiyordum ve düş bir

olaydan çok bir durumu yansıtıyordu. Ancak tam ortasında, birden, olağandışı biçimler sarardı çevremi ve korkunç olaylar birbirini izlerdi, gökyüzü kudurmuşçasına gürler, fırtına kopardı ya da gündüzki yaşamımda hiç görmediğim kırsal görüntüler belirirdi. Sonuç bir karmaşa, bir karabasandı. Hiçbir şey anlayamazdım, çünkü olaylarda hiçbir mantıksal düzen yoktu.

Düşlerim yaş sırasına göre de izlemiyordu birbirini. Bir an ağaçtaki yuvasında yatan, genç dünyanın küçük bir bebeğiyken öteki an iğrenç Kızıl-Göz'e karşı savaş veren genç dünyanın yetişkin bir bireyiydim: çok geçmeden, günün sıcağından bunalıp su çukuruna doğru emekleyen bir çocuk olurdum. Olaylar, genç dünyada birçok yıllık aralıklarla meydana gelmiş olmalarına karşın, düşlerimde birkaç dakika, kimileyin birkaç saniyelik sürelerde birbirlerini izlerlerdi.

Her şey karmakarışıktı, ama size aktarmak istediğim bu karmaşa değil. Her şey bulanıklıktan kurtulup da açıklığa kavuştuğunda, sözünü ettiğim düşleri binlerce kez görmüş, genç bir adamdım. Zamanı ipucu olarak kullanıp, olayları, eylemleri zaman kuşağındaki uygun yerlerine koydum. Böylelikle yok olmuş dünyayı, benim yaşadığım — ya da öteki kişiliğimin yaşadığı — dönemdeki durumuyla yeniden kurabildim. Ben ve öteki kişiliğim arasındaki ayrım hiç önemli değil, çünkü ben — ki çağdaş bir insanım — geçmişe uzandım ve öteki kişiliğimle birlikte yaşadım o uzak geçmişi.

Değil mi ki amacım toplumbilimsel bir yapıt kaleme almak değil, kolay anlamanız açısın-

dan, değişik olayları, anlaşılır bir öykü biçiminde sunmaya çalışacağım. Çünkü düşlerin tümünü birbirine bağlayan bir süreklilik zinciri var. Sözgelimi, Sarkık-Kulak'la olan dostluğum var. Kızıl-Göz'ün saldırganlığı, Tezcanlı'nın sevgisi var. Bütünüyle ele alındığında ilginç ve oldukça tutarlı bir öykü, eminim sizler de bu düşünceme katılacaksınız.

Annemi pek anımsamıyorum. Onunla ilgili en eski — ve kuşkusuz belleğimde en çok yer eden — anım şöyle: Yerde uzanmış yatıyordum. Yuvamda yaşadığım günlere oranla biraz daha büyüktüm, ama yine de kendi kendime yeterli olamayacak yaştaydım. Kuru yapraklar üzerinde yuvarlanıyor, onlarla oynuyor, bir şeyler mırıldanıyor, gırtlağımdan sesler çıkarıyordum. Güneş parlıyor, ısıtıyordu ortalığı, bense mutlu ve rahattım. Küçük bir düzlükte bulunuyordum. Çevremde, her yanımda, çalılıklar ve eğreltiotuna benzer bitkiler vardı. Başımı yukarı kaldırınca ise yalnızca ağaç gövdeleri ve dallar görebiliyordum.

Birden bir ses işittim. Doğrulup oturdum ve dikkatle dinlemeye başladım. Kımıldamıyordum. Gırtlağımdan çıkan sesler de dindi, taş kesilmiş gibiydim. Ses giderek yaklaşıyordu. Domuz horultusuna benziyordu. Sonra çalıların arasında ilerleyen bir gövdenin çıkardığı hışırtıyı işittim. Gövde ilerledikçe eğreltiler de sallanıyordu. Çok geçmeden eğreltiler ikiye ayrıldı. Parıldayan gözler, uzun bir burun ve sivri, apak dişlerdi gördüklerim.

Bir yabandomuzuydu. Ne olduğumu anlamak

amacıyla bir süre süzdü beni. Sonra bir, iki kez homurdandı ve ağırlığını bir ayağından öteki ne geçirdi. Bu arada başını bir yandan öbür yana çeviriyor ve eğreltileri dalgalandırıyordu. Yüreğim korku dolu, öylece, taş gibi oturuyor, gözlerimi kırpmadan bakıyordum domuza.

Benden beklenen de buydu, sanırım, kımıldamadan ve ses çıkarmadan oturmak. Korkuyla yüz yüze geldiğimde ağlamamalı, haykırmamalıydım. İçgüdüm böyle buyuruyordu. Ben de sessizce oturdum, ne beklediğimi bilmeden. Domuz eğreltiotlarını itiştirerek ilerledi ve bulunduğum düzlüğe ulaştı. Parıldayan gözlerindeki merak silinmişti, bakışları artık acımasızdı. Gözdağı vermek istercesine başını bana doğru silkti ve bir adım daha attı. Sonra bir adım daha ve bir adım daha...

Derken çığlık çığlığa bağırmaya başladım. Öyle tiz, öyle acıydı ki çıkardığım ses, sözcüklerle anlatmam olanaksız, tüyler ürperten bir haykırıştı. Anlaşılan, işler bu evreye gelince benden beklenen buydu. Pek uzak olmayan bir yerden bir ses yanıt verdi. Bağırmam domuzu şaşırtmıştı; duraladı. ne yapacağını bilemeden bir sol, bir sağ ayağını kaldırdı, sonra birden bir görüntü çıktı ortaya.

Annemdi; koca bir orangutana benziyordu, ya da bir şempanzeye; ancak aralarında kesin, belli ayrımlar vardı, hem de çok önemli ayrımlar. Onlardan daha ağır, daha iri ve daha az kıllıydı. Kolları onlarınki kadar uzun değil, ancak bacakları daha iri ve güçlüydü. Hiçbir şey giymemişti — yalnızca doğal kıllarla örtülüydü

gövdesi — çok öfkelenmişti, diyebilirim ki yaygaracı bir kadına benziyordu.

Ve tam bir yaygaracı kadın gibi fırlamıştı ortaya. Dişlerini gıcırdatıyor, yüzünü buruşturup, korkunç şekillere sokuyor, köpek gibi hırlıyor, durmadan keskin çığlıklar atıyor, «Kh-ah! Kh-ah!» diye bir ses çıkarıyordu. Öyle birden çıkmıştı ki ortaya ve öyle iğrenç şekillere giriyordu ki, domuz kendini savunmak için istemeye istemeye geri çekildi ve annem ona doğru yürüyünce de kıllarım kabarttı. Bu kez annem bana döndü. Domuz duraksamıştı. Annemin kazandığı o bir anlık zamandan nasıl yararlanacağımı biliyordum. Üstüne atıldım ve belinden yakaladım, ellerim ve ayaklarımla sıkıca sarıldım — evet, ayaklarımla, onlarla da ellerim denli rahat tutunabiliyordum. Gövdesini öyle sıkıca kavramıştım ki kasları ve derisi kımıldadıkça kılların çekildiğini duyabiliyordum.

Dediğim gibi, annemin üstüne atlamış ve beline sarılmıştım. O da zaman yitirmeden yukarı sıçradı ve üzerimize sarkan bir dalı elleriyle yakaladı. Aradan bir saniye geçmemişti ki domuz uzun dişlerini gıcırdatarak ağaca saldırdı. Şaşkınlıktan kurtulmuş, ileri atılmıştı. Şimdi domuzlara özgü ve borazana benzeyen bir ses çıkarıyordu. Çok geçmeden anladım ki o ses çağrı niteliğindeydi, çünkü birtakım gövdeler çalıları, eğreltiotlarını yararak her yönden yaklaşıyorlardı.

Az sonra küçük düzlük yabanıl domuzlarla doldu — öyle çoktular ki. Neyse ki annem yerden hemen hemen beş metre yüksekliğe tırman-

dı ve güvenlik içinde kalın bir dala tünedik. Bense hâlâ sıkı sıkı sarılıyordum anneme. Korkmuş, hem de öfkelenmişti. Çığlık atıyor, ağacın altında bir çember oluşturan, tüyleri diken diken olmuş, yukarı bakıp diş gıcırdatan domuzlara bağırıyordu. Korkudan tir tir titriyordum, ama yine de kızgın hayvanları gözetlemekten kendimi alamıyordum, üstelik annemin çığlıklarına öykünüyor, onun gibi bağırabilmek için enikonu çaba harcıyordum.

Uzakça bir yerden bizimkine benzer bir haykırış yanıt verdi, yalnız daha alçak perdeden bir sesti işittiğimiz, kükreyen bir bas, diyebilirim. Ses giderek yaklaştı ve çok geçmeden babamın bize doğru geldiğini gördüm. Babam, diyorum. çünkü kanıtları değerlendirince onun babam olduğu sonucuna vardım.

Dış görünüşü hiç de çekici değildi. Yarı-insan, yarı-maymundu sanki, ama ne insan, ne de maymundu. Anlaşılan onu sizlere pek anlatamayacağım. Nasıl anlatayım ki? Bugün ne yerüstünde, ne de yeraltında ona benzer bir yaratık var. Aynı dönemde yaşayanlarla kıyaslandığında iriyarı sayılırdı, altmış beş kilo olmalıydı. Yüzü geniş ve düzdü, kaşları gözlerine çok yakındı. Gözleri çok küçük, çukura kaçmış ve birbirine çok yakındı. Burnu hemen hemen yok gibiydi, kısa ama genişti, belli ki burun kemiği yoktu. Burun delikleri aşağıya değil de dışa doğru açılmışlardı ve yüzünde iki delik varmış izlenimini bırakıyorlardı.

Alnı geriye doğru basıktı ve saçı tam gözlerinin üzerinden başlıyor, başın tümünü kap-

lıyordu. Başı inanılmayacak derecede küçüktü ve yine inanılmayacak derecede kalın ve kısa bir boyun üzerine oturmuştu.

Gövdesinde ilkel bir tasarrufa gidilmişti sanki — hepimizin gövdesinde olduğu gibi. Göğsü çukurdu, mağara gibi; ancak ne şişirebileceği kasları, ne geniş omuzları, ne de düzgün kol ve bacakları vardı, üstelik gövdesi simetrik de değildi. Babamın gövdesi, gücü ve dayanıklılığı simgeliyordu; yakalamak, kavramak, yarmak, yırtmak, parçalamak ve yok etmek için gerekli olan ilkel, çirkin, yırtıcı gücü...

Kalçaları zayıftı; zayıf, kıllı ve çarpık bacaklarının kasları lifliydi. Aslında babamın bacakları daha çok kola benziyordu, düz değildi, bükülmüş, ve boğum boğumdu, bugünkü insanın bacakları gibi etle süslü değildi. Anımsıyorum, ayak tabanları üzerinde yürüyemiyordu. Nedeni de ayaklarının sarılma ve kavrama özelliğiydi, zaten ayaktan çok ele benziyorlardı. Başparmağı öteki parmaklarla aynı sırada olacağına, karşı yönde gelişmişti, tıpkı bir el başparmağı gibi. Babam ayaklarıyla kavrama ve sarılma yeteneğini başparmağının öteki parmaklarla karşılıklı duruşuna borçluydu. Ne var ki yine bu nedenle tabanlarının üzerinde yürüyemiyordu.

Dibinde öfkeli yabandomuzlarının dolandığı ağacın dalında annemle birlikte oturmuş, babama bakıyorduk. Bize doğru geliş şekli de en az dış görünüşü kadar olağandışıydı. Ağaçların arasından geliyordu; ağaçtan ağaca, daldan dala atlıyor, öyle tez yol alıyordu ki... Şu anda gündüz yaşamımda, bu satırları yazarken babam can-

landı gözlerimin önünde, ağaç dallarından asılıp sallanan, dört elli, kıllı bir yaratık; öfkeden uluyor, arada sırada durup göğsünü yumrukluyor, dört-beş metrelik açıklıkları duraksamadan atlıyor, bir eliyle bir dal yakalıyor, asılarak bir boşluk daha aşıyor ve başka bir dala tutunuyordu. Hep ağaçlarda yaşayıp, ağaçlarda gezindiği için olacak yoluna nasıl devam edeceğini saptamak üzere bir an bile durmuyordu.

Ve ben babamı izlerken içimde, kaslarımın herbirinde güçlü bir istek uyandı, daldan dala atlama isteği. Coşkulanmıştım. Üstelik bu isteği gerçekleştirebilmem için gerekli olan gücün kaslarımda saklı olduğuna emindim. Hem neden olmasın ki? Değil mi ki küçük çocuklar babalarının balta sallayışını, ağaç kesişisini ilgiyle izlerler ve bilirler ki bir gün kendileri de balta sallayıp ağaç keseceklerdir. Ben de onlar gibi biliyordum işte. Ve amacım babamın yaptıklarını yapabilmekti. Artık daldan dala atlayarak havadan yürümek, ormanlarda uçarcasına koşmak tutkusu doldurmuştu yüreğimi.

Sonunda babam bize ulaştı. Çok öfkeliydi, aşağıya, yabandomuzlarına bakarken zaten dışarı çıkık olan alt dudağının daha da kabardığını anımsıyorum. Köpek gibi hırlıyordu. Bir köpeğin dişlerine benzeyen, onlar kadar büyük olan babamın göz dişleri beni çok etkilemişti, bu nedenle olacak onları da çok iyi anımsıyorum.

Babamın davranışları domuzları daha da öfkelendirip kudurtmaktan öte bir işe yaramadı. İnce dalları kırıp aşağıdaki düşmanlarımıza fırlatıyordu. Sonra elleriyle bir daha asılıp sallan-

dı, ayakları neredeyse domuzlara değecekti; hayvanlar bir şey yapamamanın kızgınlığıyla diş gıcırdatırken, babam onlarla dalga geçiyordu. Daha da yetinmeyip bu kez koca bir dal kırdı, bir el ve bir ayağıyla ağaca tutunup dalla kızgın domuzları dürtmeye, burunlarına vurmaya başladı. Bu oyunun beni ve annemi ne denli eğlendirdiğini belirtmem gereksiz sanırım.

Ne var ki bütün güzel şeylerden de bir süre sonra bıkılıyor. Sonunda babam da oyunu bıraktı. Burnunun altından kıs kıs gülerek ve yine daldan dala atlayarak ilerlemeye başladı, biz de ardından. İşte o zaman demin yüreğimi dolduran güçlü isteklerin azaldığını duydum, tutku yerini korkuya bırakmıştı. Annem ağaçlara tırmanıp, boşlukta sallanıyor, bense sıkıca sarılıyordum ona. Birden annemin tuttuğu dal kırıldı, uzunca bir aralığı atlamaya çalışmış, sonunda ince bir dala tutunabilmişti, o da ağırlığımızı çekememişti. Boşluğa yuvarlanırken midem bulanmaya başladı. Sonra orman ve hışırdayan yapraklar üzerinde oynaşan güneş ışığı da gözlerimden silindi. Son olarak babam ilişti gözüme, bize bakmak için durmuştu. Ve her şey karanlığa gömüldü.

O sırada uyandım, yatağımda uzanmıştım. Terlemiştim, tir tir titriyordum, midem de bulanıyordu. Pencere açık olduğundan serin hava odama dolmuştu. Gece lambam donuk bir ışık saçıyordu. Bütün bunlardan domuzlara yem olmadığımız sonucunu çıkarıyorum. Hem yere de düşmemişiz, yoksa bir yüzyıl sonra burada olmaz, olayı da anımsayamazdım.

Şimdi bir an için kendinizi benim yerime koyun. Benimle birlikte çocukluğuma ulaşın, bir gece benimle yatağa girin ve o akıl almaz, korkunç olayları düşünde gören kişi siz olun. Yalnız unutmayın, ben küçük, deneyimsiz bir çocuktum. Ömrümde hiç yabandomuzu görmemiştim. Ecvilleştirilmiş domuz da görmemiştim. Onlar hakkında tek bildiğim kahvaltıda yediğim yağlı etin domuz pastırması olduğudur. Ama düşlerime gerçek domuzlar giriyordu ve ben, annem ve babamla birlikte yerden metrelerce yüksekte daldan dala atlıyordum.

Bu karabasanların beni nasıl korkuttuğunu, ne denli acı çektiğimi anlıyorsunuz, umarım. Lanetlenmiştim. İşin en kötü yanı da birilerine anlatmaktan korkuyordum. Bir de suçluluk duygusuna kapılmıştım, nedenini bilmiyordum, ama kendimi suçlu hissediyordum. Böylece uzun yıllar kimseye bir şey söylemeden acı çektim, ta yetişkin bir insan olup düşlerimin nedenini öğrenene dek.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bu tarihöncesine ait anılarımla ilgili bir konu var ki bir türlü aydınlığa kavuşmadı. Zaman ögesinin belirsizliği. Hangi olayın önce, hangisinin daha sonra geçtiğini her zaman bilemiyorum, iki olay arasındaki sürenin bir-iki ya da dörtbeş yıl mı olduğunu kestremiyorum. Arkadaşlarımın görünüşlerinde ve yaptıkları işlerdeki de-

ğişikliklerden geçen zamanı üç aşağı beş yukarı belirleyebiliyorum.

Birçok olayın sırasını saptayabilmek için mantığıma başvuruyordum. Sözgelimi, domuzlardan kurtulmak için annemle birlikte kaçışımız, sonra ağaçtan düşmemiz olayı, kuşkusuz, çocukluk arkadaşım Sarkık-Kulak'la tanışmamızdan önceki bir tarihe rastlıyor. Yine mantıksal olarak bu iki olay arasındaki bir tarihte annemden ayrılmış olmalıyım.

Demin anlattığımdan başka babamla ilgili hiçbir anım yok. Daha sonraki yıllar boyunca hiç düşlerime girmedi. Yabandomuzlarının saldırısı olayından kısa süre sonra ölmüş olsa gerek, bence başka türlü bir açıklama pek olası değil. Kuşkusuz çok zamansız ölmüştü, çünkü çok dinç ve sağlıklıydı. Birdenbire öldüğüne eminim, ancak nasıl öldüğünü kestiremiyorum — ya ırmakta boğuldu, ya da bir yılan tarafından yutuldu, ya da yaşlı kaplan Kılıç-Diş'in midesine indi.

O tarihöncesi günlerden yalnızca gözlerimle gördüğüm şeyleri ve olayları anımsadığımı belirtmeliyim. Belki de annem, babamın nasıl öldüğünü biliyordu da bana söylemedi, belki de bildiği sözcükler böyle bir bilgiyi aktarmak için yeterli değildi. O günlerde insanlar otuz, kırk ses kullanarak birbirleriyle anlaşmaya çalışıyorlardı.

Sözcük değil de ses diyorum, çünkü gerçekten de sesten öte bir şey değillerdi. Belirli değerleri yoktu. Sıfat, zarf gibi konuşma için gerekli araçlar da bulunmamıştı. İsim ve yüklemleri, sıfat ve zarflar kullanarak niteleyeceğimize, kimi-

leyin sesimizi alçaltıp yükselterek, kimileyin de tam perdesini vererek niteliyorduk. Belli bir sesi çıkarma süresi o sesin anlamını belirliyordu.

Yüklem çekimi nedir, bilmezdik. Hangi zamandan söz edildiğini konunun gelişinden anlardık. Hep somut şeylerden söz ederdik, çünkü yalnız somut şeyler düşünürdük. Pandomim anlaşmamızı sağlayan çok önemli bir araçtı. Hemen hemen hiçbir soyut şey düşünemezdik, aramızdan biri ola ki düşünse bile, bunu arkadaşlarına anlatamazdı, çünkü o soyut kavramı anlatabilmek için gerekli sesler yoktu. Kendisi bir ses uydursa, bu kez yine arkadaşları anlayamazlardı. Sonuçta pandomime başvurmak zorunda kalırdı, düşüncesini elleriyle anlatmaya çalışır, aynı zamanda yeni sesi de durmadan yinelerdi.

Böylece dilimiz gelişti. Sahip olduğumuz birkaç sesle bu seslerin biraz ötesini düşünebiliyorduk artık; çok geçmeden yeni düşüncelerimizi anlatabilmek için yeni seslere gerekseme duyduk. Kimileyin elimizdeki seslerin çok ötesinde düşünüyor, kimi — oldukça bulanık — soyutlamalar gerçekleştirebiliyorduk, ne var ki bunları birbirimize aktarmayı başaramıyorduk. Kısacası, dilimiz pek yavaş gelişiyordu o günlerde.

İnanın bana, şaşılacak derecede yalındı sürdüğümüz yaşam. Ama bugün bilinmeyen birçok şeyi biliyorduk. Kulaklarımızı oynatabiliyorduk sözgelimi; istediğimiz zaman onları diker, ya da yatırırdık. Omuzlarımızın ortasını kolaylıkla kaşıyabilir, ayağımızla taş atabilirdik — bunu birçok kez yapmıştım. Ayrıca dizlerimi kırmadan kalçamdan öne doğru eğilip, değil parmak-

uçlarımla, dirseklerimle bile yere değebilirdim. Ya kuş yuvalarından yumurta çalmamız — yirminci yüzyıl çocuklarının bizi görmelerini isterdim doğrusu. Ama yumurtaları biriktirdiğimizi sanmayın, yemek için çalıyorduk onları.

Anlatmadan geçemeyeceğim — ama öykümün dışına taşıyorum, sanırım. İyisi mi önce Sarkık-Kulak'tan ve arkadaşlığımızdan söz edeyim. Daha çok küçükken ayrılmıştım annemden. Nedeni de babam öldükten sonra annemin ikinci bir eş bulmasıydı yanılmıyorsam. Onunla ilgili anılarım oldukça az, hem hakkında hiç de iyi şeyler anımsamıyorum. Ufak tefek bir adamdı. Güçlü, sağlıklı değildi. Çenebazdı, abuk sabuk konuşurdu. Gevezeliklerini anımsadığım zaman bile canım sıkılır. Herhangi bir amacı olamayacak kadar mantıksızdı, tutarsız düşünceleri vardı. Kafeslerdeki maymunlar bana hep onu anımsatırlar. Tıpkı bir maymuna benziyordu. İşte, bu son cümle onu en iyi şekilde betimliyor.

İlk günden beri benden hoşlanmadı. Ondan korkmam gerektiğini kısa zamanda öğrendim, çünkü kötü şakalar, oyunlar yapmaktaydı. Onu görür görmez annemin yanına koşar, sıkı sıkı sarılırdım. Ama büyüyordum, arada sırada annemden ayrılıp tek başıma dolaşmam kaçınılmazdı; uzaklara, çok uzaklara gitmem gerekiyordu artık. Zaten Çenebaz da böyle elverişli durumları kolluyordu. (Bir noktayı açıklamam gerekiyor: O günlerde hiçbirimizin adı yoktu, ama öykümün anlaşılır olması için yakın ilişkim olanlara kendim birer ad taktım. 'Çenebaz' da üvey babam — o bayağı adam — için bulabildiğim

en uygun ad. Bana gelince, kendime 'İri-Diş' adını taktım, köpekdişlerim oldukça büyüktü çünkü.)

Yine Çenebaz'a dönelim. Sürekli korkuturdu beni, ikide bir çimdikler, ya da tokat atardı, ısırmaktan bile kaçınmazdı. Çoğu kez annem ona engel olmaya çalışır, sonunda kavgaya tutuşurlardı. Bu kavgaları izlemek çok eğlenceliydi. Sonuç olarak aile yaşantımız bitmez tükenmez ve çok güzel bir çekişmeler, kavgalar zincirinden oluşuyordu, bütün bunların nedeni ise bendim.

Yo, aile yaşantım mutlu değildi. Bu sözleri yazarken kendi kendime gülümsüyorum. Aile-yaşantısı! Aile! Ev! Çağdaş anlamda bir ailem, bir evim yoktu. Bir evde değil, annemin korumasında yaşıyordum. Annem ise bütün günlerini şurada burada, gecelerini ise bir ağaç tepesinde geçiriyordu.

Annem alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlıydı. Hâlâ yaşamını ağaçlarda sürdürüyordu — sürümüzün daha ilerici üyeleri ırmağın yukarısındaki mağaralarda yaşıyorlardı. Ama annem kuşkusuz, üstelik gericiydi. Ona göre ağaçlarda yaşamak yeterince rahattı. Sürekli tünediğimiz belirli bir ağacımız vardı, ama karanlık bastırdığında yerimizden uzaktaysak, bu kez herhangi bir ağaca tırmanıp geceyi geçirirdik. Ağacımızın uygun bir çatalında dallardan ve çalılardan kabaca yapılmış bir düz alan vardı, her şeyden çok koca bir kuş yuvasına benziyordu. Dalların örülüşü bir kuş yuvasınmkinden bin kat daha baştan savmaydı. Ancak hiçbir kuş yuvasında göremediğim bir özelliği vardı, o da çatısıydı.

Ah, sakın çağdaş insanın yaptığı çatılardan sanmayın! Ne de günümüzde hâlâ uygarlıktan uzak kimi yerli toplulukların yaptığı çatılara benziyordu. İnsanın — bugün bildiğimiz insanın — yaptığı en kaba saba çatıdan çok daha beterdi. Tünediğimiz ağaç çatalının üst bölümünde bir sürü kuru dal ve çalı vardı. Birbirine yakın dört beş çatal da çatının yatay direklerini oluşturuyorlardı. Bunlar iki, üç santimetre çapında sağlam ağaç dallarıydı yalnızca. Onların üstüne dallar ve çalılar konmuştu. Daha doğrusu hiçbir amaç güdülmeden oraya atılmış izlenimini bırakıyordu. Damı örtmek için doğru dürüst çaba harcanmamıştı. Bu nedenle de yağmur yağdığında her yanından içeriye su sızıyordu.

Ama o Çenebaz! Ev yaşantımızı çekilmez hale getiren o kavgacı hem annemi, hem de beni üzüyordu — ev yaşantımız derken damı akan, kuş yuvasına benzer şeyi demek istemiyorum, kuşkusuz, üçümüzün sürdürmeye çalıştığı topluluk yaşamından söz ediyorum.

Üvey babamın işi gücü benimle uğraşmaktı, beş dakikadan fazla ilgilendiği tek konu bendim. Zaman geçtikçe annem de beni savunmaya pek istekli görünmüyordu. Nedeni Çenebaz'ın sürekli olarak yarattığı kargaşaydı ve yanılmıyorsam artık bana bir bela gözüyle bakıyordu. Her neyse, durum günden güne hızla kötüye gidiyordu, en iyi yol kendi isteğimle evden ayrılmaktı. Ne yazık ki böyle bir bağımsızlık eylemi sergileme mutluluğuna eremedim ve apar topar evden atıldım — gerçek anlamda atıldım.

Bir gün yuvada yalnız başımayken Çenebaz fırsatı değerlendirdi. Annemle birlikte böğürtlenlerin bulunduğu bataklığa gitmişlerdi. Her şeyi önceden tasarlamış olmalı, çünkü ormandan tek başına dönerken kükreyerek kendi kendini kışkırtıyor, kavgaya hazırlanıyordu. Sürümüzdeki bütün hayvanlar kızdıkları ya da kızmaya çalıştıkları zaman böyle davranırlardı. Arada sırada da durup göğsünü yumrukluyordu.

Başıma gelecekleri anladım, ama umarsızdım, tir tir titriyordum, yuvanın içinde büzülüp kaldım. Çenebaz doğruca ağaca geldi — anımsıyorum, bir meşe ağacıydı — ve yukarı tırmanmaya başladı. Bir an bile susmadan, o örkütücü sesleri çıkararak yaklaşıyordu. Daha önce de belirttiğim gibi dilimiz son derecede yetersizdi, ama o dilimizin sınırlarını zorluyor ve bana beslediği ölmez hıncını kusuyor, neler tasarladığını anlatıyordu.

Çenebaz bulunduğum dala tırmanırken, koca, yatay dal üzerinden kaçmaya başladım. Beni izlemeye koyuldu, bense hızla uzaklaşıyordum. Sonunda incecik dallarla, yapraklara ulaştım. Çenebaz bir korkaktı, ne denli çok kızmış olsa da canını tehlikeye atmazdı; bulunduğum yere, incecik dalların arasına dek gelmeyi göze alamazdı. Biliyordu ki ağırlığıyla dallar kırılacak ve bana ulaşamadan aşağı düşecekti.

İstediği sonucu elde etmek için bana ulaşması gerekmiyordu zaten, bunu çok iyi biliyordu, alçak! Yüzünde haince bir gülüş, gözlerinde kurnazca bir parıltı, bulunduğum dalı sallamaya başladı. Durmadan sallıyordu! Bense dalın

ucunda tutunmaya çalışıyordum, ne var ki kavradığım o incecik dallar ağırlığımla birer birer kırılıyorlardı ve yerden altı metre yüksekteydim.

Yabanıl bir hayvan gibiydi, umarsızlığıma bakıp eğleniyordu. Sırıtıyor, kinini yüzüme vuruyordu. Sonunda her şey bitti. Tutunduğum dört dal birden kırıldı ve sırtüstü düşmeye başladım. Düşerken onu izliyor, el ve ayaklarım ise kırık dalları hâlâ sıkıca kavrıyordu. Ve yerdeki çalılar üzerine yaylanarak düştüm, neyse ki ortalıkta yabandomuzları yoktu.

Düşlerim genellikle düşmelerle son bulur. Sinirsel şok bin yüzyılı bir anda geride bırakmam için yeterli olmakta ve küçük yatağımda fırlayarak uyanmama yol açmaktaydı. Sırılsıklam terlemiş olurdum. Geçirdiğim korkunun etkisiyle tir tir titreyerek yatağımda uzanır, dışardaki guguklu saatin çalışlarını dinlerdim bir süre. Bu evden atılma düşünü birçok kez gördüm, ancak hiçbirinin sonunda uyanmadım. Hep dalların arasından çığlık atarak düşer ve yere çarpardım.

Oram buram yaralanmış, kimi yerlerim çürümüştü ve ben hem ağlıyor, hem de düştüğüm yerden, çalıların arasından Çenebaz'ı gözetliyordum. Çılgınca bir neşeye kapılmış, bir de şarkı tutturmuştu. Dalı sallamaya devam ediyordu. Birden aklım başıma geldi ve ağlamayı kestim. Artık ağaçta değildim, bu yüzden de güvenlikte değildim. Acımı böyle yüksek sesle dile getirsem çok geçmeden bir sürü yabanıl hayvanı başıma toplayabilirdim.

Hıçkırıklarım dinmişti. Yaşlarla ıslanmış gözkapaklarımı aralayıp kaparken oluşan ışık oyununun ilgimi çektiğini anımsıyorum. Sonra oramı buramı inceledim ve pek de kötü yaralanmadığımı anladım. Derim biraz sıyrılmış, kıllarım dökülmüştü; kırık bir dalın sivri ve çentikli ucu önkoluma iki, üç santimetre saplanmıştı, sağ kalçam ise yere çarptığı için dayanılmayacak derecede ağrıyordu. Yine de bunların hepsi önemsiz yaralardı. Kırık kemik yoktu ve o günlerde insan etinin bugüne oranla daha tez iyileşen bir niteliği vardı. Ancak çok kötü düşmüştüm, çünkü sonraki bir hafta boyunca yaralı kalçamdan dolayı topallayarak yürüdüm.

Daha sonra çalıların arasında uzanmışken, artık evsiz, yuvasız kaldığım gerçeğini anladım ve üzüldüm. Bir daha annemle Çenebaz'ın yanına dönmemeye karar verdim. Korkunç ormanın derinliklerine, elimden geldiğince uzaklara gidecek ve uygun bir ağaç bulup tüneyecektim. Nerelerde yiyecek bir şeyler bulabileceğimi biliyordum. En azından bir yıldır yiyeceğimi annemden beklemiyor, kendim sağlıyordum. Onun bütün yaptığı beni korumak ve bana yol göstermekti.

Çalıların arasından yavaşça sürünerek çıktım. Bir ara dönüp arkama, Çenebaz'a baktım, hâlâ şarkı söylüyor ve dalı sallıyordu. Hiç de hoş bir görünüm değildi. Tetikte olmam gerektiğini biliyordum ve yeryüzündeki bu ilk gezimde son derecede dikkatliydim.

Nereye gittiğimi düşünmüyordum bile. Tek amacım vardı, uzaklaşmak, Çenebaz'ın ulaşama-

yacağı kadar uzaklara gitmek. Ağaçlara tırmandım, bir ağaçtan ötekine atlayarak ve yere ayak basmadan saatlerce dolaştım. Belirli bir yere gitmiyor, üstelik ikide bir duruyordum. Bu benim doğamdı, o günlerde bütün insanların doğasıydı bu, ne mantıklı, ne de belli bir amaca yönelikti yaşantımız. Bunun yanısıra küçük bir çocuktum, oynamak için yolda çok zaman harcıyordum.

Ayrıldığım evimde başıma gelen olaylar belleğimde karmakarışık ve belirsiz. Nedense düşlerimde pek yer almıyorlar. Öteki kişiliğim çok şey unuttu, özellikle de ağaçtaki yuvamda geçen dönemi. Yuvamdan ayrıldıktan sonra mağaralara ulaşana dek geçen günler de belirsiz, düşlerimle aradaki bu boşluğu doldurmaya, biçimlendirmeye çalıştımsa da başarılı olamadım.

Bu dönemde yolumun üzerinde birçok açıklık alana rastladım. Ağaçtan aşağı inip de yerde yürümeye başlayınca dehşete kapılıyor, olanca hızımla koşuyordum. Birçok yağmurlu, hem de güneşli günler anımsıyorum, demek ki epeyce bir zaman dolaşmışım. Özellikle yağmur yağdığında düştüğüm durumlar, açlıktan kıvrandığım günler ve açlığımı yatıştırmak için hangi yollara başvurduğumu görürüm düşlerimde. Bende derin iz bırakan bir anı da kayalık bir tepecikte küçük kertenkeleleri kovalayışımdır. Tezcanlı hayvancıklar kayaların altına doğru kaçıp gözden yitiyorlardı, ancak taşları kaldırıp birkaç kertenkele yakalamayı başarmıştım. Çok geçmeden çıplak tepede yılanlar gördüm, kaçmaya başladım. Beni izlemiyorlardı, ama korkmuştum. Düz kayalarda güneşin tadını çıkarmaya çalışı-

yorlardı yalnızca. Ne var ki kalıtım yoluyla bana geçen, yılanlara karşı duyulan o güçlü korkuyu yenemeyip sanki ardımdalarmış gibi delicesine kaçtım.

Sonra körpe ağaçların acı kabuklarını kemirmeye başladım. Birçok yeşil fıstığı yumuşak kabukları ve sütlü içleriyle yediğimi belirgin olmasa da anımsıyorum. Ancak az sonra mide sancısından kıvrandığımı çok daha iyi anımsıyorum. Yeşil fıstıkların mideme yaramadığını düşünmüştüm, ama belki de yediğim kertenkeleler dokunmuştur, bilemiyorum. Ancak şanslı olduğumu çok iyi biliyorum, çünkü sancıdan kıvranıp saatlerce yerlerde sürünmeme karşın yabanıl bir hayvanın saldırısına uğramamıştım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

O sahneyi ormandan çıktığım sırada gördüm. Birden, kendimi koskoca, boş ve düz bir alanın kıyısında buldum. Alanın bir yanında dimdik kayalıklar yükseliyordu. Öbür yanında ise bir ırmak akıyordu. Su düzeyi toprağa oranla oldukça alçaktı, ama kimi yerlerde toprak kaymaları sonucunda ırmağa giden yollar oluşmuştu. Mağaralarda yaşayan Halk buralardan ırmağa varıp su içiyorlardı.

Bilmeden geldiğim bu düzlük Halk'ın sürekli olarak oturduğu, başlıca yerdi. Bu yere — sözcüğün anlamını genişleterek — köy diyebiliriz. Annem, Çenebaz, ben ve komşularımız o yöre-

de yaşayanları oluşturuyorduk. Sürüden uzakta yaşamamıza karşın o sürünün bir parçasıydık Dolaşa dolaşa bir haftada vardığım bu alan aslında ayrıldığım yuvamdan pek de uzakta değildi. Eğer doğruca buraya gelmiş olsaydım hemen hemen bir saatte varacaktım.

Neyse, öykümüze dönelim. Ormanın bitiminde dururken kayalıklardaki mağaraları, çıplak alanı ve ırmağa varan dar yolları gördüm. Düz alanda dolaşan Halk'tan birçok insan da gördüm. Daha çok küçüktüm ve bir haftadan beri tek başıma, amaçsızca, başıboş dolaşmıştım. Üstelik o sürede kendi türümden birini görmemiştim. Korku içinde yaşamış, çok acı çekmiştim. Ve birden, kendi türümden birilerini gördüğüm o anda öyle bir sevinç dalgası kapladı ki benliğimi, kendimi tutamayıp yabanıl bir hayvan gibi koştum onlara doğru.

Ve işte o zaman pek anlam veremediğim bir şey oldu. Halk'tan biri beni gördü ve uyarıcı nitelikte çığlıklar atmaya başladı. Bir anda herkes korkuyla kaçışmaya başladı. Çığlık çığlığa bağırarak, nereye basacaklarını şaşırarak mağaralara koşuyor, gözden yitiyorlardı... yalnız küçücük bir bebek kalmıştı, kaçışma sırasında kayalığın dibinde unutulmuştu. Öyle acı acı ağlıyordu ki. Annesi mağaraların birinden dışarı fırladı, bebeğine doğru sıçrayarak koştu, sıkıca kavradı ve mağaraya döndü.

Büsbütün yalnız kalmıştım. İnsanların kaynaştığı o düzlük birden boşalmıştı. Umutsuzca oturdum yere ve ağlamaya başladım. Anlayamıyordum. Neden Halk benden kaçmıştı? Daha

sonra bunun da nedenini öğrenecektim. Çılgın gibi koşarak ormandan fırladığımı görünce yırtıcı bir hayvan tarafından kovalandığımı sanmışlar. Bu delice davranışım korkup kaçışmalarına yol açmış.

Bir ara oturduğum yerden mağara girişlerine baktım ve Halk'ın beni izlediğini gördüm. Az sonra başlarını dışarı çıkardılar, birbirlerine sesleniyorlar, konuşuyorlardı. O kargaşa sırasında birçokları kendi mağaralarına ulaşamamış, rasgele birine dalmışlardı. Özellikle kimi küçük çocuklar kendilerine en yakın olana sığınmışlardı. Anneler çocuklarını adlarıyla çağırmıyorlardı, çünkü o günlerde ad koyma kavramını henüz bilmiyorduk. Hiçbirimizin adı yoktu. Kadınlar kaygıyla haykırıyor, çocuklar annelerini seslerinden tanıyorlardı. Eğer benim annem de orada olup beni çağırsaydı, binlerce sesin arasından onunkini tanırdım, aynı şekilde o da binlercesinin arasından benimkini seçebilirdi.

Bu çağrışmalar epeyce bir zaman sürdü, ancak hiçbiri mağaradan çıkıp düzlüğe inecek yürekliliği gösteremiyordu. Sonunda biri aşağı indi. Yaşamımda çok önemli yer tutacaktı bu yaratık, zaten sürünün bütün üyelerinin yaşamını da çok etkiliyordu. Ona Kızıl-Göz adını taktım, çünkü gözleri alev alevdi, gözkapaklarının rengi sürekli kızıldı ve son derece kıyıcı kişiliğini yansıtan kendine özgü bakışları vardı. Ruhunun rengi de kızıldı.

Hangi açıdan bakarsanız bakın bir canavardı o. Dış görünüşü bir devi andırıyordu. Ağırlığı seksen beş kilo vardı. Benim türümde gördüğüm

en iri yaratıktı. Ne Ateş-Adamları'nın, ne de Ağaç-Adamları'nın arasında Kızıl-Göz kadar irisini görmemiştim. Kimileyin gazetelerde derece alan, çok güçlü olduğu duyurulan çağdaş boksörlerimizi görüyorum. Merak ediyorum, bu güçlüler Kızıl-Göz'le karşılaşsalardı ne denli dayanabilirlerdi diye.

Korkarım, yalnızca birkaç saniye. Demir parmaklarıyla kavrayıp çekti mi bir kası, sözgelimi koldaki iki başlı kası, kökünden çekip koparır, gövdeden ayırırdı. Elinin tersiyle şöyle pek güçlü olmayan bir yumruğu kafataslarını yumurta kabuğu gibi paramparça ederdi. Çirkin ayaklarıyla — ya da arka elleriyle — karınlarına bir tekme indirse bağırsaklarını dışarı dökebilirdi. Şöyle bir büküşle boyunlarını kırabilirdi. Bir kez ısırmayla, aynı anda, hem boyundaki büyük toplardamarı, hem de arkadaki omuriliği delebileceğine eminim.

Oturur durumdayken altı metre öteye sıçrayabilirdi. İğrenç denilecek kadar kıllıydı. Çok kıllı olmamak o zamanlar övünülecek bir özellikti. Ama Kızıl-Göz'ün her yanı kıllıydı, kulakları bile kıllarla kaplıydı. Yalnızca avuçiçleri ile ayak tabanları ve gözlerinin altı kılsızdı. Yırtıcı ve sürekli sırıtan ağzı, kocaman, sarkık alt dudağı ürkütücü derecede çirkindi, ne var ki korkunç gözleriyle tam bir uyum sağlıyordu.

İşte, demin sözünü ettiğim Kızıl-Göz böyle bir yaratıktı. Mağaradan yavaşça çıkıp kayalıklardan indi ve düzlüğe ulaştı. Beni görmezlikten gelerek önce çevreyi inceledi. Yürürken kalçalarından öne doğru eğiliyordu; öylesine çok eği-

liyordu ve kolları öylesine uzundu ki, iki yanından sarkan ellerinin boğumları her adım atışında yere değiyordu. Böyle yarı-dik durumda yürürken pek biçimsiz bir görünüşü vardı ve dengesini bulabilmek için ellerini yere bilerek değdiriyordu. Unutmadan söyleyeyim, dört ayak üzerinde koşabilirdi! Hiçbirimizin beceremediği bu koşma biçimi Kızıl-Göz'e özgüydü. Dahası, aramızda yürürken ellerini yere değdirerek kendini dengeleyen tek kişi de oydu. Böyle bir kişi atacı olabilirdi ancak ve Kızıl-Göz de açıkça atacıydı.

Evet, o bir atavizm örneğiydi. Bizler ağaç-yaşamından yer yaşamına geçme sürecindeydik. Birçok kuşaktan beri bu değişimi yaşıyorduk, bu nedenle gövdemiz ve duruşumuz da değişmişti. Ancak Kızıl-Göz bizlerden daha ilkel olan Ağaç-Adamları'na benziyordu. Bizim sürümüzde doğduğu için bizimle kalmıştı, ama o bir atacıydı ve yeri bizim yanımız değildi.

Son derece uyanık, son derecede dikkatli olarak, açıklık alanın her yanını inceledi, ağaçların arasından çevreyi gözetledi. Beni kovalamasından kuşkulandıkları o yırtıcı hayvan gözüne ilişir diye arandı, durdu. Kızıl-Göz beni görmezlikten gelerek aramasını sürdürürken Halk mağara ağızlarına birikmiş, onu izliyordu.

Sonunda çevrede tehlike olmadığına inandı. Su içme yerlerine de bir göz attıktan sonra geri döndü. Giderek yaklaşıyordu bana, ama hâlâ beni görmemiş gibi davranıyordu. Yaklaştı, yaklaştı, ta yanıma dek geldi. Sonra birden hiç beklemediğim bir sırada bir yumruk indirdi. Yum-

ruk beni dört, beş metre geriye fırlattı, anlayacağınız dört beş metre havada gittikten sonra yere ulaştım. Iyice sersemlemiştim, ama yine de yumruğu yer yemez mağaralardan yükselen yabanıl gürültüyü anımsıyorum; kıkırdıyorlar, çığlık çığlığa kahkaha atıyorlardı. Onlar için büyük bir eğlenceydi anlaşılan — en azından o gün için — Halk haklı olarak beğenmişti gösteriyi.

Böylece sürüye katılmış oldum. Kızıl-Göz bir daha dönüp bana bakmadı bile. Artık içimden geldiği gibi hıçkıra hıçkıra ağlama özgürlüğüne sahiptim. Birkaç kadın kaygıyla yanıma geldiler. Onları tanıdım, önceki yıl annem beni fındık bahçesine götürdüğünde karşılaşmıştım onlarla.

Ancak çok geçmeden ayrıldılar yanımdan, çünkü bir sürü meraklı ve takılgan çocuk sarmıştı çevremi. Hemen bir çember oluşturdular. Parmaklarıyla dürtüyor, yüzlerini buruşturarak benimle alay ediyorlar, itiştiriyor, çimdikliyorlardı. Korktuğum için olacak bir süre katlandım bunlara, ancak sonra öfkem korkumu bastırdı ve aralarında en atak olana tırnaklarım ve dişlerimle saldırmaya başladım — bu çocuk Sarkık-Kulak'tan başkası değildi. Ona bu adı taktım, çünkü yalnızca bir kulağını oynatabiliyordu. Öteki kulağı oynamaz, öylece gevşek ve sarkık kalırdı. Bir kaza sonucu kasları zarar gördüğünden bu kulağını kullanamıyordu.

Ve Sarkık-Kulak'la dövüşmeye başladık. Zaten yeryüzündeki bütün erkek çocuklar dövüşten hoşlanırlar. Birbirimizi tırmalıyor, ısırıyor, saç çekiyor, sıkıştırıyorduk. Bir ara onu altıma almayı başardım — üniversite yıllarımda öğren-

diğim, bu yaptığım harekete yarı-Nelson denirmiş. Ne var ki bu başarılı hareketim pek uzun sürmedi, çünkü Sarkık-Kulak ayağının — ya da arka elinin — biriyle karnıma öyle bir tekme indirdi ki, bağırsaklarım dışarı dökülecekti neredeyse. Kendimi kurtarabilmek için onu bırakmak zorundaydım, ama kuşkusuz ayrılır ayrılmaz yeniden kapıştık.

Sarkık-Kulak benden bir yaş büyüktü, ancak ben ondan çok daha öfkeliydim. Sonunda kaçtı. Düz alan boyunca onu kovaladım, sonra ırmağa giden yola girdik. Ama o yöreyi iyi biliyordu ve su kıyısında bir süre koşup başka bir yoldan yukarı, düzlüğe çıktı. Sonra da hızla düzlüğü geçip geniş ağızlı bir mağaraya dalıverdi.

Ben de arkasından daldım ve kendimi karanlık bir yerde buldum. Çok korktum. O zamana dek hiçbir mağaraya girmemiştim. Ağlamaya başladım. Sarkık-Kulak alay ediyordu benimle, ama onu göremiyordum. Sonra üstüme saldırıp yere devirdi beni ve hemen kaçtı, belli ki ikinci kez dövüşmeyi göze alamıyordu. Ben mağaranın girişiyle onun arasında bulunuyordum ve mağaradan dışarı çıkmamıştı; ancak mağarada yok gibiydi. Dikkatle dinledim, ama nerede olduğunu belirten hiçbir ipucu elde edemedim. Şaşırmıştım, dışarı çıktım, oturup izlemeye koyuldum.

Mağaranın ağzından dışarı çıkmadı, buna emindim, ama birkaç dakika sonra arkamda kıkırdamaya başladı. Yine kovaladım, o da yine mağaraya sığındı. Bu kez içeri girmedim, mağaranın girişinde oturup izlemeye başladım. Dışarı

çıkmadı. Az sonra yine arkamda kıkırdamaya başlamasın mı! Üçüncü kez kovaladım onu.

Bu gösteri birkaç kez daha yinelendi. Sonra mağaraya girip boş yere aradım onu. Merak ediyordum. Beni nasıl ustalıkla başından savdığını anlayamıyordum. Hep mağaraya giriyor, ama hiçbir zaman mağaradan dışarı çıkmıyor, yine de arkamda belirip benimle alay ediyordu. Böylece dövüşümüz saklambaç oyununa dönüşmüştü.

O akşamüstü kısa aralıklarla sürdürdük oyunumuzu ve aramızda arkadaşça bir hava doğdu. Sonunda benden kaçmadı ve birbirimize sarılıp oturduk. Az sonra da Sarkık-Kulak geniş ağızlı mağaranın gizini açıkladı bana. Elimden tutup mağaranın içine götürdü. Mağara dar bir yarıkla bir başkasına bağlanmıştı. Biz de oradan geçip açık havaya ulaştık.

Artık dost olmuştuk. Öteki çocuklar çevremde toplanıp alay etmeye başlayınca Sarkık-Kulak yanımda yer alıyor, birlikte karşı koyuyorduk onlara. Hem öyle iyi dövüşüyorduk ki çok geçmeden hiç kimse bana saldırmaz olmuştu. Arkadaşım köyü tanıttı bana. Yaşam koşulları ve töreler hakkında fazla bir şey anlatmadı — yeterince söz dağarcığı yoktu çünkü; ama onun yaptıklarını gözlemleyerek çok şey öğrendim. Sarkık-Kulak bana çok yer gösterdi, çok şey öğretti.

Mağaralarla ırmak arasındaki açıklık alanın ötesinde bulunan ormana götürdü beni. Oradaki yeşilliklerde, kökleri tel tel olan havuçlarla karnımızı doyurduk. Sonra ırmaktan kana kana su içtik ve mağaralara giden yolu tuttuk.

O yolda bir kez daha karşılaştım Kızıl-Göz'le. Onu önce görmemiştim ki Sarkık-Kulak birden yolun kıyısına çekilip büzüldü ve korkudan yere çömeldi. Doğal olarak ben de onu izledim. Sonra arkadaşımın korkusunun nedenini anlamak üzere çevreme bakındım. Kızıl-Göz'dü gelen. Irmağa inen yolda kasılarak yürüyor, kan çanağına dönmüş kızıl gözlerinden öfke saçılıyordu. Dikkatimi çekti, bütün çocuklar onu görür görmez, bizim yaptığımız gibi korkudan oldukları yerde büzülüyorlardı. Yetişkinler ise ona yol vermek üzere bir yana çekiliyor, kaygılı bakışlarla geçmesini bekliyorlardı.

Alacakaranlık bastırınca, açıklık alanda kimse kalmadı. Halk güvenlikte olmak amacıyla mağaralara giriyordu. Sarkık-Kulak de geceyi geçireceğimiz yere yöneldi. Kayalıklara tırmandık, en yüksek mağaradan da yükseğe çıktık ve aşağıdan görünmeyen daracık bir yarığa ulaştık. Sarkık-Kulak sıkışa sıkışa geçti yarıktan. Ben de onu izledim, ancak öyle dardı ki güçlükle geçebildim ve kendimi küçük bir taş-odada buldum. Tavanı çok alçaktı, yüksekliği bir metre yoktu bile. Eni doksan, boyu ise hemen hemen yüz yirmi santimetreydi. Orada birbirimize sarılıp gün doğana dek uyuduk.

ALTINCI BÖLÜM

Yaşıtlarına oranla daha gözüpek çocuklar geniş ağızlı mağaralarda oynarlardı. Ancak çok geçmeden öğrendim ki bu gibi mağaralarda hiç

kimse oturmuyordu. Geceleyin oralarda hiç kimse yatıp uyumuyordu. Halk yalnızca dar girişi olan mağaralarda yaşamını sürdürüyordu, hem giriş ne denli dar olursa o denli iyiydi. Nedeni de o günlerde gece gündüz bize korkulu anlar yaşatan yırtıcı hayvanlardı.

Dar girişli mağaraların niçin ötekilerden üstün olduğunu, Sarkık-Kulak'la geçirdiğim o ilk gecenin sabahında öğrendim. Güneş yeni doğmuştu ki Kılıç-Diş, yaşlı kaplan, düz alana geldi. O sırada Halk'tan iki kişi de oralardaydı. Kaplanı görünce ikisi birden kaçıştılar, nereye sığınacaklarını şaşırdılar. Dehşete kapıldıkları için mi, yoksa hayvan çok yakınlarında olduğundan dar geçitli mağaralara dek tırmanamayacaklarını anladıkları için mi, bilemiyorum, bir gün önce Sarkık-Kulak'la birlikte oynadığımız geniş ağızlı mağaraya daldılar.

İçeride neler olduğunu bilemeyiz, kuşkusuz, ama belli ki dar yarıktan öteki mağaraya geçtiler. Bu yarık öylesine dardı ki Kılıç-Diş'in sığmasına olanak yoktu. Öyle ki girdiği yerden dışarı çıkmak zorunda kaldı, açlığını gideremememenin öfkesi içindeydi. Geceleyin av bulmayı başaramamış, bizlerden biriyle karnını doyurmayı tasarlamıştı. Deminki iki kişiyi öteki mağaranın ağzında görünce hemen o yöne saldırdı. Onlar da yine yarıktan sürünerek ilk mağaraya geçtiler. Kaplan bu kez öfkeyle fırladı dışarı, hırlıyordu.

Olay Halk'ın erincini kaçırmıştı. Kayalıkların her yanındaki insanlar dar geçitlerden dışarı çıkmış, kaya çıkıntılarında toplanmış, bağrışıyor, çığlık atıyorlardı. Yüzümüzü buruşturuyor, hırlı-

yorduk, bunlar içgüdüsel davranışlarımızdı. Biz de en az Kılıç-Diş kadar öfkeliydik, ancak bizim öfkemize bir de korku ekleniyordu. Onlardan daha iyi çığlık atıp yüzümü şekilden şekle soktuğumu anımsıyorum. Çevremdekileri örnek alıyordum, dahası onların her yaptığının aynısını yapma dürtüsü vardı içimde. Kıllarım dikilmişti, mantıksız, ancak yeğin öfke beni tepeden tırnağa egemenliğine almış, çılgına çevirmişti.

Kılıç-Diş'in bir mağaradan dışarı fırlayıp ötekine dalması epey bir zaman sürdü. Saldırıya uğrayan iki kişi artık dışarı çıkmıyorlar, yarığın bir ön, bir arka yanına geçip duruyorlardı. Bu arada kayalıklarda bulunan bizler eylemimizi geliştirmiştik. Her dışarı çıkışında kaplanı taş yağmuruna tutuyorduk. Başlangıçta taşları atmakla yetiniyorduk, çok geçmeden kaslarımızı zorlayarak olanca gücümüzle fırlatmaya başladık.

Böylece Kılıç-Diş'in dikkati üzerimize çevrildi ve öfkesi daha da arttı. Kovaladığı o iki kişiyi bıraktı ve yukarıya, bize yöneldi. Kayalara öyle bir saldırıyordu ki pençeleriyle tutunduğu yerlerden ufalanmış taşlar dökülüyordu. Yaklaştıkça öfkeli hırlayışını işitiyorduk. Havanın bu korkunç halini gören herkes mağaralara sığınmış, dışarda tek kişi kalmamıştı. Nereden mi biliyorum? Başımı usulca dışarı çıkarıp ortalığa göz attığımda koca kayalıklarda tek bir yaratık yoktu, Kılıç-Diş'ten başka. O sırada nasıl olduysa Kılıç-Diş'in ayağı kaydı ve başladı aşağı yuvarlanmaya.

Bunu görünce herkesi yüreklendirici bir çığ-

lık attım: böylece bir sürü insan mağaralardan dışarı çıkıp yeniden bağrışıp çağrışmaya ve bu kez taşları daha da güçlü fırlatmaya başladı. Kılıç-Diş kendinden geçecek derecede öfkeliydi artık. Kayalıklara saldırıyordu. Bir kezinde ilk dar girişli mağaraya ulaştı bile. İçeri girmeye çalıştı, ancak başaramadı ve geriye yuvarlandı. Her yukarı saldırışında korku dalgaları kaplıyordu hepimizi. Önceleri her saldırışında çoğu içeri kaçıyordu, çok az kişi dışarda kalıp Kılıç-Diş'i taşa tutuyordu. Çok geçmeden hepimiz dışarda kalıp taş yağmurunu birlikte sürdürdük.

Böyle yırtıcı bir hayvanı bu denli ustaca ve kesinlikle bir şey yapamaz duruma düşürmek doğrusu olağanüstü bir başarıydı. Bizler gibi ufak tefek, zayıf yaratıklara yenik düşmek kaplanın onuruna dokunmuştu. Düzlükte durmuş, bize bakıyordu; hırlıyor, kuyruğunu kırbaç gibi gövdesinde şaklatıyor, yakınına düşen taşlara vuruyordu. Bir kez elimdeki taşı tam fırlatmıştım ki yüzünü bize çevirdi ve attığım taş burnunun ucuna çarptı. Kılıç-Diş dört ayağıyla birlikte yukarı sıçradı; acıdan ve şaşkınlıktan kükrüyor, azgınca sesler çıkarıyordu.

Yenilmişti, biliyordu bunu. Çok onurluydu, taş yağmurundan kaçarken bile ağır ağır, çalımlı çalımlı yürüyordu. Düzlük alanın ortasında durup yüzünü bize çevirdi, bakışları açık ve istekliydi. Yiyebileceği bunca avı bırakıp gitmek çok güç geliyordu. Ne çok et vardı bu kayalıklarda! Hepsi de köşeye kıstırılmış, ne yazık ki yanlarına yaklaşılmıyordu. Onun bu görünüşü hepimizi kahkahaya boğdu. Alay ediyor, gürültüyle gü-

lüyorduk. Hayvanlar alay edilmekten hiç hoşlanmazlar, dahası çok öfkelenirler. Bizim kahkahalarımız da Kılıç-Diş'i çileden çıkardı. İstediğimiz de bu değil miydi zaten? İşi oyuna çevirmiştik. Kılıç-Diş'i taşa tutmak bizi öylesine eğlendiriyordu ki!

Bu kez saldırısı pek uzun sürmedi. İşe yaramayacağını biliyordu, hem zaten attığımız taşlarla da adamakıllı yaralanmıştı. Gözlerinden biri kapanacak derecede şişmişti, çok iyi anımsıyorum. Düzlükten çıkıp tam ormana gireceği sırada durup bize baktı, o hali şimdi de canlandı gözlerimin önünde. Koca azı dişleri köklerine dek görünüyordu, gövdesindeki bütün kıllar dikilmişti, kuyruğu kırbaç gibi şaklıyordu. Bir kez daha hırladı ve ağaçların arasında gözden yitti.

İşte o sırada kayalıklardan bir gürültü koptu. Sığındığımız deliklerden dışarı çıkıp taşları ufalayan pençelerinin izini inceliyor, hep bir ağızdan konuşuyorduk. Bir mağaradan ötekine geçerek Kılıç-Diş'in saldırısından kurtulmayı başaran iki kişiden biri çok gençti, ne çocuk, ne de yetişkin sayılırdı. Sığındıkları yerden övünçle çıktılar, biz de çevrelerini sardık. Derken genç olanın annesi kalabalığı yararak çocuğunun yanına vardı, yakaladığı gibi öfkeyle dövmeye başladı. Tokatlıyor, saçını çekiyor, bir yandan da delirmiş gibi çığlık atıyordu. İriyarı, çok kıllı bir kadındı. Oğluna attığı dayak sürüdeki herkesi eğlendiriyordu. Kahkahalarla gülüyor, neşeyle birbirimize sarılıyor, ya da yerlerde yuvarlanıyorduk.

Korkunun boyunduruğu altında yaşamamıza karşın gülmesini de çok iyi biliyorduk. Olayların gülünç yönünü görme yeteneğimiz vardı. Neşeye, gülmeye doyamıyorduk, dahası sınırlayamıyorduk. Bir şeyi gülünç bulduğumuz zaman öyle yarım yamalak değil, katıla katıla gülüyorduk. Ah, inanın bana, bizler gülmeyi çok iyi beceriyorduk!

Köyü basan her hayvana Kılıç-Diş'e davrandığımız gibi davranırdık. Suya inen yollarımıza ve su içme yerlerimize girmelerini engeller, bilerek ya da bilmeyerek toprağımıza giren her hayvanı geldiğine geleceğine pişman ederdik. En yırtıcı hayvanları bile öylesine kızdırır, öylesine çileden çıkartırdık ki, bir daha köyümüze ayak basmazlardı. Biz onlar gibi savaşçı değildik, kurnaz ve korkaktık; işte bu kurnazlığımız ve korkaklığımız, hem de aşırı korkaklığımız nedeniyle genç dünyanın o saldırgan, o korkunç tehlikelerle dolu ortamında yaşamımızı sürdürebiliyorduk.

Sarkık-Kulak, hesabıma göre, benden bir yaş büyüktü. Geçmişini bana anlatamadı, çünkü gerekli sözler yoktu dilimizde, ancak annesini hiç görmediğim için öksüz olduğuna inanmış'ım. Sürümüzde babalar çocuklarıyla ilgilenmezlerdi. Evlilik kurumu o dönemde daha çok ilkeldi ve çiftler tartışınca ayrılıverirlerdi. Çağdaş insan, boşanma kurumuyla, aynı işi yasal olarak yapmakta; ancak bizim yasalarımız yoktu. Törelerdi bizi yönlendiren ve evlilikle ilgili törelerimiz oldukça karışık ve belirsizdi, herkes dilediğince davranıyordu.

Bununla birlikte, ilerki sayfalarda da göreceğimiz gibi, pek az da olsa tekeşliliğe yönelme başlamıştı. Daha sonraları tekeşliliği benimseyen birçok güçlü boy görülmüştür. Dahası benim doğduğum yıllarda bile annemin yuvasının yakınındaki ağaçlarda birbirine bağlı birkaç çift yaşardı. Sürü yaşamı tekeşliliği engelliyordu sanki. Kuşkusuz, bu nedenledir ki böyle çiftler süründen ayrılıp yalnız başlarına yaşamayı yeğ tutuyorlardı. Yıllar yılı birlikte yaşayanlar bile vardı; erkek ya da kadın öldüğünde ya da bir yırtıcı hayvana yem olduğunda ise geride kalan kendisine yeni bir eş bulurdu.

Sürüye katıldığım ilk günlerde kafamı kurcalayan bir şey vardı. Herkese egemen olan, ancak bir türlü dile getirilemeyen adsız bir korku. Başlangıçta yalnızca yönle ilgili olduğunu sandım. Sürü kuzeydoğudan korkuyordu. Pusulanın o çeyreği onları sürekli kaygılandırıyordu. Sık sık başlarını o yöne çeviriyor ve korku dolu gözlerle bakıyorlardı.

Sarkık-Kulak'la birlikte kuzeydoğuya, en iyilerinin o mevsimde yetiştiği tel tel köklü havuçlardan yemeye gittiğimizde, arkadaşım olağanüstü korkak biri oluyordu. İri, kart havuçları yemekle yetinir, biraz ötede bulunan küçük, kör pe, el değmemiş bir sürü havucu almaya yeltenmezdi. Ben gidip almak isteyince de bana bağırıp çağırırdı. O yönde korkunç bir tehlike olduğunu anlatmaya çalışır, ancak tehlikenin ne olduğunu söylemeye dilinin yetersizliği engel olurdu.

Arkadaşım umarsızca gitmemem gerektiğini haykırırken ben, aldırış etmeyip, kaç kez o körpe havuçlarla doyurdum karnımı. Anlayamıyordum. Çevremi dikkatle incelememe karşın hiç bir tehlike sezmiyordum. Yine de hep tetikteydim; en yakın ağaçla aramdaki uzaklığı sürekli hesaplıyor, birden Kılıç-Diş, ya da Esmer görünürlerse, ağaca tırmanıp, dar ağızlı mağaralara onlardan önce varmayı tasarlıyordum.

Bir akşamüstü köyde büyük bir gürültü koptu. Bütün sürüyü harekete geçiren aynı duyguydu: korku. Halk kayalıklara üşüştü, hepsi kuzeydoğuya bakıyor, kuzeydoğuyu gösteriyorlardı. Ne olduğunu bilmiyordum; yine de dönüp bakmadan önce, gerektiğinde sığınmak üzere, yüksekteki mağarama dek tırmandım.

Sonra herkesin baktığı yöne çevirdim bakışlarımı. Irmağın karşı kıyısında, kuzeydoğu doğrultusunda, duman denen o gizemli şeyi gördüm. O güne dek gördüğüm en büyük hayvandı. Canavar bir yılan olsa gerek, diye düşündüm; hem öyle uzun bir yılan ki sonu bir türlü gelmiyordu. Ağaçların arasından şahlanıyor, başı çok yükseklere erişiyor, sağa sola sallanıyordu. Ancak Halk'tan öğrendiğime göre asıl tehlike dumanın kendisi değildi. Duman başka korkunç bir şeyin belirtisiydi ve Halk ondan korkuyordu. Bu korkunç şeyin ne olabileceğini kestiremiyordum. Onlar da ya bilmiyorlar ya da bana anlatamıyorlardı. Nasıl olsa yakında öğrenecektim. Esmer'den, yaşlı Kılıç-Diş'den, yılanlardan daha korkunç olduğunu, ondan daha güçlü hiçbir şey olmadığını çok yakında öğrenecektim.

Tek başına yaşayan başka bir çocuk da Kırık-Diş'di. Annesi mağaralarda yaşıyordu, ancak kendisinden sonra iki çocuk daha doğunca Kırık-Diş evden atılmıştı. Artık yalnız yaşamak zorundaydı. Önceki birkaç gün, üst üste, Kırık-Diş'in evden kovulmasına tanık olmuştuk, olay bizi enikonu eğlendirmişti. Çocuk evden ayrılmak istemiyordu, bu nedenle annesinin her dışarı çıkışında gizlice mağaraya giriyordu. Annesi eve dönüp de oğlunu karşısında bulunca öyle öfkeleniyordu ki görülmeye değerdi. Sürünün belki de yarısı bu eğlenceyi izlemek üzere mağaranın önünde birikiyordu. Önce annenin bağırıp çağırışları, çığlıkları duyulurdu. Derken dayak sesi ve Kırık-Diş'in ağlayışını, acı acı haykırışını duyardık. Tam o sırada iki küçük kardeş mağaraya dalardı. Ve sonunda ufacık bir yanardağın patlaması gibi, Kırık-Diş mağaradan dışarı atılırdı.

Birkaç gün bu şekilde kovulduktan sonra ancak durumu kabullenebildi Kırık-Diş. En azından yarım saat düzlük alanın ortasında oturdu, kimseye aldırış etmeden acı acı ağlayıp sızlandı. Sonra Sarkık-Kulak ve benimle yaşamak üzere yanımıza geldi. Mağaramız küçüktü, ama sıkışınca üçümüz de sığabiliyorduk. Yalnızca bir gece bizimle kaldığını anımsıyorum, demek ki olay hemen ertesi gün olmuştu.

Öğlen üzeriydi. Sabahtan havuç tarlasına gitmiştik. Karnımızı doyurduktan sonra oyuna dalarak, özellikle Sarkık-Kulak'ın gitmemeye

özen gösterdiği o yüksek ağaçlıklı bölgeye giriverdik. Sarkık-Kulak sakıngandı, o gün nasıl oldu da sınırı aştı anlayamıyorum, sanırım oyunun coşkusuna kapıldı. Kovalamaca oynuyor, çok eğleniyorduk. Hem ne kovalamaca! Dört, beş metrelik aralıkları duraksamadan atlıyorduk Yedi, sekiz metreden yere atlamak bile sıradan bir işti bizler için. Atladığımız o yükseklikleri şimdi düşünürken bile korkuyorum. Yaşlandıkça ve gövdemiz ağırlaştıkça atlarken daha dikkatli olmamız gerektiğini anlıyorduk, ancak o yaşta yay gibiydik, istediğimiz her hareketi yapabiliyorduk.

Kırık-Diş oynarken olağanüstü çevik davranıyordu. Bizden çok daha az ebe oluyordu. Oyun süregelirken ne Sarkık-Kulak'ın, ne de benim başaramayacağım kadar güç bir gösteri yapmaya başladı. Doğruyu söylemek gerekirse denemeyi bile göze alamazdık.

Bizlerden biri ebe olunca Kırık-Diş yüksek dallardan birinin ucuna gidiyordu. Dalın yerden yüksekliği yirmi beş metre vardı. Üstelik ucuna dek gittiği için düşecek olsa yere varmadan hızını kesecek hiçbir dal yoktu arada. Ancak altı metre aşağıda ve bulunduğu yerden dikey bir çizgi indirirsek, bu çizginin beş metre dışında başka bir ağacın kalın bir dalı uzanıyordu.

Biz bulunduğu dala tırmanıp kovalamaya başlayınca Kırık-Diş, yüzü bize dönük, dalı sallamaya başlardı, bu da doğal olarak ilerlememizi engellerdi. Yalnız bu kadarla kalsa iyi. Biz ona iyice yaklaşınca atlayıverirdi. Sallanan dal tramplene benzerdi ve Kırık-Diş'i sırtüstü, çok

uzağa fırlatırdı. Düşerken havada dönerek yüzünü tutunacağı öteki dala çevirirdi. O dal da çarpma sonucu aşağı eğilir, kimi zaman uğursuz bir çatırtı duyulur, ancak nedense kırılmazdı ve yaprakların arasından Kırık-Diş'in utkun gülümseyişi belirirdi.

Kırık-Diş bunu son kez denediğinde ebe bendim. Dalın ucuna ulaşmış, sallamaya başlamıştı. Bense emekleyerek ona yaklaşmaya çalışıyordum ki Sarkık-Kulak'ın uyarmak için yavaşça seslendiğini duydum. Aşağı baktım, ağacın büyükçe bir çatalına çömelmişti, belli ki korkmuştu. Ben de içgüdüyle olduğum yerde büzüştüm. Kırık-Diş artık dalı sallamıyordu, ancak dal durmuyordu, bu yüzden gövdesi hışırdayan yapraklarla birlikte inip çıkıyordu.

Kuru bir dalın çatırtısını işitince aşağı baktım ve ilk kez bir Ateş-Adamı'nı gördüm. Yerde ses çıkarmadan yürüyor, bir yandan da ağacı gözetliyordu. Önce yabanıl bir hayvan olabileceğini düşündüm, çünkü beline ve omuzlarına eski püsküllü bir ayı postu sarmıştı. Sonra el ve ayaklarını, yüz çizgilerini daha açık seçik gördüm. Benim türüme çok benziyordu, yalnızca daha az kıllı ve bizimkilere kıyasla ayakları ellerine daha az benziyordu. Aslında o ve onun türünden olanlar, sonraları öğreneceğim gibi, nasıl ki biz Ağaç-Adamları'na oranla daha az kıllıysak onlar da bizden çok daha az kıllıydılar.

Hemen o anda, görür görmez anladım. Kuzeydoğunun gizemi buydu işte, o korkunç dumanı o çıkarıyor olmalıydı. Yine de şaşkındım, çünkü hiç de korku saçan bir hali yoktu. Kızıl-

Göz, ya da bizim güçlü adamlardan biri onu kolaylıkla altedebilirdi. Yaşlıydı da üstelik, yüzündeki kıllar aklaşmıştı. Tek ayağı aksıyordu. Ondan çok daha hızlı koşup, hızlı tırmanabileceğimizden hiç kuşkum yoktu. Bizi yakalayamayacağı kesindi.

Ama elinde daha önce hiç görmediğim bir şey vardı. Bir ok ve bir yay. O zamanlar okla yayın benim için hiçbir anlamı yoktu. O eğri dal parçasının ölüm kustuğunu nereden bilebilirdim? Ama Sarkık-Kulak biliyordu. Belli ki daha önce de Ateş-Adamları'nı görmüş ve neler yapabildiklerini öğrenmişti. Ateş-Adamı onu gözetledi ve ağacın çevresinde bir kez döndü. Sarkık-Kulak da çatalın üzerinde döndü, amacı gövdenin ardına gizlenip Ateş-Adamı'nı etkisiz kılmaktı.

Ateş-Adamı birden dönüş yönünü değiştirdi. Sarkık-Kulak da gerçi yönünü değiştirdi, ama hareketi beklemediği için geç kalmıştı. Ağaç gövdesinin ardına daha sığınmamıştı ki Ateş-Adamı yayı çekti. Okun yukarı doğru fırladığını gördüm. Sarkık-Kulak'a değmedi, bir dala çarpıp yere düştü. Tünediğim yüksek dalda neşeyle zıplamaya başladım. Bu bir oyundu! Ateş-Adamı Sarkık-Kulak'a bir şeyler atıyordu, bizler de kimi zaman birbirimize bir şeyler atmıyor muyduk?

Oyun biraz daha sürdü, ama Sarkık-Kulak ikinci bir kez kendini göstermedi. Ateş-Adamı da onunla uğraşmayı bıraktı. Üzerinde bulunduğum yatay daldan eğilip Ateş-Adamı'yla konuşmaya başladım. Oyun hoşuma gitmişti. Elindeki şeyden bana da atmasını istiyordum. Beni gördü,

ama nedense aldırmadı. Dalın ucunda, hâlâ elinde olmadan sallanan Kırık-Diş çekmişti dikkatini.

İlk ok yaydan fırladı. Kırık-Diş korku ve acıyla haykırdı. Ateş-Adamı amacına ulaşmıştı. Böylece oyun yeni bir boyut kazandı. Artık oynamak istemiyor, korkudan tir tir titriyordum. Bulunduğum dalı sıkıca kavradım. İkinci ve üçüncü oklar Kırık-Diş'e değmeden yukarıya fırladılar; yollarının üzerindeki yaprakları hışırdatıp, havada yay gibi bir eğri çizerek yere döndüler.

Ateş-Adamı bir kez daha gerdi yayını. Birkaç adım yürüyerek yerini değiştirdi, sonra bir daha yay kirişinin sesi işitildi. Ok yukarı fırladı. Kırık-Diş tüyler ürpertici bir çığlık atarak daldan aşağı yuvarlandı. Düşüşünü izledim; döndü, döndü, sanki yalnız kollar ve bacaklardan oluşmuştu, gövdesinin her dönüşünde göğsüne saplanan ok bir görünüyor, bir gözden yitiyordu.

Çığlık ata ata yirmi beş metrelik yükseklikten düştü, daha doğrusu gümbürtüyle yere çarptı. Gövdesi bir kez geri tepip yeniden yere yapıştı. Hâlâ yaşıyordu, kıpır kıpır kıpırdıyor, kıvranıyor, acısından el ve ayaklarıyla toprağı tırmalıyordu. Ateş-Adamı'nın elinde bir taşla ona doğru koştuğunu ve başına vurduğunu anımsıyorum, vurdu, vurdu... sonrasını anımsamıyorum.

Çocukluğum boyunca, düşlerimin hep bu evresinde korkudan çığlık atarak uyanırdım. Yatağımın yanında annemi ya da dadımı bulurdum; kaygılı ve şaşkın, ellerini saçlarımın arasında gezdirerek beni yatıştırmaya çalışırlar, korkacak bir şey olmadığını yineleyip dururlardı.

Bunu izleyen düşüm, Sarkık-Kulak'la birlikte ormandan uçarcasına kaçışımızla başlıyordu. Ateş-Adamı, Kırık-Diş ve o uğursuz ağaç geride kalmışlardı. Sarkık-Kulak'la ağaçların arasında koşuyor, bir an önce kaçmaya çalışıyorduk. Sağ bacağım çok acıyordu; Ateş-Adamı'nın attığı okun başı bacağımın bir yanındayken, sapı öteki yanından çıkmıştı. Bu durum hem canımı çok acıtıyor, hem de hareket etmemi engelliyordu, Sarkık-Kulak'a yetişmem artık olası değildi.

Sonunda yürüyemez oldum, güvenlikte olmak için bir ağacın çatalına çömelip oturdum. Sarkık-Kulak hâlâ koşuyordu. İnleyip sızlanarak seslendim; sesim öylesine acıklıydı ki, şimdi bile anımsıyorum. Durup baktı, sonra geri dönüp ağacın çatalına tırmandı. Oku bir süre inceledi, çekip çıkarmaya çalıştı. Ama ne okun kancalı başı, ne de tüylü sapı etten geçip çıkabiliyorlardı. Üstelik canım öyle acıyordu ki dayanamayıp tuttum ellerini.

Bir süre ağacın çatalında öylece kalakaldık Sarkık-Kulak sinirli ve kaygılıydı, sürekli olarak orayı, burayı gözetliyordu; bense hıçkıra hıçkıra, ama alçak sesle ağlıyordum. Sarkık-Kulak açıkça korkuyordu; korkusuna karşın beni bırakıp gitmemesi, bence, insanı hayvanların en güçlüsü yapan arkadaşlık ve özveri niteliklerinin binlerce yıl önceki belirtisiydi.

Sarkık-Kulak bir kez daha oku etten çıkarmaya çalıştı, ama öfkeyle durdurdum onu. Sonra eğilip okun sapını dişleriyle kemirmeğe başladı. Bir yandan da yaranın içinde kımıldayıp canımı acıtmasını önlemek için oku iki eliyle sı-

kıca kavramıştı. bense ona tutunmuştum. Bu sahneyi sık sık düşünürüm — ikimiz, iki hayvan yavrusu, ırkımızın çocukluk yıllarında: biri arkadaşına yardım etmek, onu yalnız bırakmamak için korkusunu yenmeye çalışıyor, kendi canını kurtarmak için kaçmak gibi bencilce bir duyguya yenik düşmüyordu. Ve işte gözlerimin önünde Damon ve Pythias (*) canlanıyor; Kızıl Haç'ın binlerce kişiyi kurtaran özverili hemşireleri, inandıkları ülküler, kimileyin boş umutlar uğruna canını veren önderler, Baba Damien ve İsa'nın kendisi ve yeryüzündeki bütün insanlar; hepsinin de güçlü duyguları Sarkık-Kulak ve Kırık-Diş ve genç dünyada yaşamış başkalarının kuşağından, ilkel kuşaklardan gelmektedir.

Sarkık-Kulak kancalı başı yeterince çiğneyince oku tüylü sapından tutup çekmek hiç de güç olmadı. Artık yürüyebiliyordum, ama bu kez de Sarkık-Kulak durdurdu beni. Bacağım çok kanıyordu. Belli ki kimi küçük toplardamarlar çatlamıştı. Arkadaşım dalın ucuna doğru koşarak bir avuç dolusu yeşil yaprak getirdi, yaranın içine tıktı. Gerçekten de işe yaradı, çünkü kanama durmuştu. Sonra birlikte yürümeye başladık, güvenli mağaralarımıza gidiyorduk.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Evden ayrıldıktan sonra geçirdiğim ilk kışı iyi anımsıyorum. Düşlerimde soğuktan tir tir tit-

(*) Damon ve Pythias: Birbirine çok sadık iki dost.

reyerek büzüştüğümü kaç kez görmüştüm. Sarkık-Kulak'la yan yana oturur, kol ve bacaklarımızla birbirimize sarılırdık, yüzümüz soğuktan morarır, dişlerimiz takırdardı. Özellikle sabaha karşı hava daha da soğurdu. Günün bu erken saatlerinde uyumamız enikonu güçleşirdi, birbirimize daha çok sokulur, biraz olsun ısınabilmek için güneşin doğmasını beklerdik.

Dışarı çıktığımızda ayağımızın altında don çatırdardı. Bir sabah su içme yerinde biriken durgun suyun yüzeyinde buz gördük, ne olduğunu anlamadığımız için birbirimize sorup duruyorduk. Sürünün en yaşlı üyesi İlik-Kemik'ti ve o bile daha önce öyle bir şey görmediğini söylüyordu. Buzu incelerken gözlerindeki kaygılı ifadeyi hâlâ anımsıyorum — tanımadığımız bir şeyle karşılaşınca ya da belirsiz, anlatılmaz bir istek bizi dürttüğünde, hep bu kaygılı ifade belirirdi gözlerimizde. Kızıl-Göz bile buzu inceleyince kaygılanmıştı, gözlerini ırmağın üzerinden aşırarak kuzeydoğu yönüne dikti, belli ki Ateş-Adamları'yla bu son olay arasında kendince bir bağ kuruyordu.

Ancak o günden sonra bir daha buz görmedik ırmakta, o yıl yaşamımızdaki en soğuk kışı geçirmiştik. Bu denli soğuk bir başka kışla ilgili hiçbir anım yok. O kış daha sonra gelecek olan sayısız dondurucu kışların ilki olmalıydı, diye düşünürüm sık sık; koca buz kitleleri kuzeyden yavaş yavaş güneye inerek karaları kaplamaya başlamışlardı. Ama biz hiç görmedik o buz kitlelerini; bulunduğumuz bölgeye varana dek birçok kuşak geçmiş olmalı. o zamana dek de sürü

güneye göçmüş olsa gerek ya da kalarak değişen koşullara uymaya çalışmıştır.

Rasgele yaşardık, kaygısızdık, hiçbir şeye aldırmazdık. Hemen hemen hiçbir şeyi tasarlayarak yapmazdık. Acıktığımız zaman yer, susadığımız zaman içerdik; etçil düşmanlarımızdan korunmak için geceleri dar girişli mağaralarımıza sığınırdık, bunlar dışında vaşam bizler için bir oyundu. Burnumuzu her yere sokardık, kolayca neşelenir, çokça şaka yapar, oyunlar oynardık. Hiç de ağırbaşlı insanlar değildik; öfkelendiğimiz ya da tehlikede olduğumuz zamanlar dışında hep neşeliydik, hem öfkemizi tez yatıştırır, tehlikeyi de kolay altederdik.

Mantıksız, tutarsız, yersiz işler yapardık. Belli bir amacımız yoktu ve işte bu nedenle Ateş-Adamları bizden ilerdeydiler. Mantık, tutarlılık, belirli bir amaca yönelmek gibi bizde bulunmayan birçok niteliğe sahipti onlar. Oysaki duygusal alanda kimileyin uzun süreli ilişkiler amaç edinebiliyorduk. Daha önce sözünü ettiğim tekeşli çiftlerin birbirlerine içten bağlılığı alışkanlık olarak açıklanabilir belki, ama benim Tezcanlı'ya duyduğum ölesiye istek ya da Kızıl-Göz'le aramızdaki bitmez tükenmez düşmanlık, pek de alışkanlık sayılamaz.

Bu çok uzun yıllar önceki yaşamımıza dönüp baktığımda beni özellikle üzen nedir, bilir misiniz? Aptallığımız ve tutarsızlığımız. Günün birinde kırık bir sukabağı buldum, içine yağmur suyu dolmuştu. Su tatlıydı, hoşuma gitti, içtim. Sonra sukabağını alıp ırmağa bile gittim, su doldurup içtim, Sarkık-Kulak'ın başından aşağı dök-

tüm, biraz oynadıktan sonra fırlatıp attım. Kabağı suyla doldurup mağarama götürmeyi akıl edemedim, düşünebiliyor musunuz? Üstelik geceleri sık sık susardım, özellikle gündüz yabanıl soğan ve suteresi yemişsem; ne var ki geceleyin su içmek için mağaradan çıkmayı hiç kimse göze alamazdı.

Başka bir gün kuru bir sukabağı buldum, içindeki tohumlar takırdıyordu. Bir süre sallayarak sesi dinledim ve eğlendim. Ancak benim için oyuncaktan başka bir şey değildi. Bu olaydan kısa süre sonra sukabakları su kapları olarak kullanılmaya başladı. Ne yazık ki buluş benim değildi, bu onur yaşlı İlik-Kemik'indi. İleri yaşından dolayı gereksinimlerini karşılayamaması onu böyle bir yeniliğin yaratıcısı yapmıştır, desem sanırım yanılmış olmam.

Her neyse, sürüde sukabağını bir araç olarak kullanan ilk üye İlik-Kemik'di. Mağarasında su bulunduruyordu artık — daha doğrusu oğlunun mağarasında, oğlu Kılsız-Adam evinin bir köşesinde oturmasına izin vermişti. İlik-Kemik'i su içme yerinde kabını doldururken görüyorduk, sonra da suyu dökmemek için dikkatle mağarasına taşıyordu. Halk'ın öykünme yeteneği doğrusu çok gelişmişti. Önce aramızdan biri, sonra bir başkası, derken hepimiz birer sukabağı bulup aynı şekilde kullanmaya başladık, böylece herkes mağarasında su saklayabiliyordu.

Yaşlı İlik-Kemik kimi zaman çok hastalanır, mağaradan dışarı çıkamazdı. O zaman Kılsız-Adam su taşırdı babasına. Daha sonra Kılsız-Adam bu görevi oğlu, Uzun-Dudak'a verdi. İlik-

Kemik iyileşince de Uzun-Dudak su taşıma işini sürdürdü. Yavaş yavaş olağanüstü durumlar dışında, erkekler su taşımaz oldular, bu görevi kadınlarla çocuklara bırakmışlardı. Oysa Sarkık-Kulak ve ben bağımsızdık. Suyu yalnızca kendimiz için taşıyorduk ve tam oyun oynarken mağaralara su taşımak üzere çağrılan arkadaşlarımızla dalga geçiyorduk.

İlerleme hızımız çok düşüktü. Yaşamımız boyunca oynuyorduk. Yetişkinlerimiz bile çocuklar gibi oynuyorlardı. Ancak öteki hayvanların oyunlarına hiç benzemiyordu bizim oyunlarımız. Çok az da olsa oyun sırasında bir şeyler öğreniyorduk, bunu da çok meraklı oluşumuza borçluyduk. Onlarla yaşadığım sürece sürünün tek büyük buluşu sukabaklarının kullanımıydı. Önceleri İlik-Kemik'e öykünerek yalnızca su dolduruyorduk o kaplara.

Ama bir gün, kadınlardan biri — ancak hangisi olduğunu anımsayamıyorum — sukabağına böğürtlen doldurup mağarasına taşıdı. Böylece kadınların hepsi başladılar böğürtlenleri, fındıkları, kökleri sukabaklarında taşımaya. Bir kez biri yapmayagörsün, herkes aynısını uyguluyordu. Taşıma kaplarıyla ilgili bir başka buluş da yine kadınlara aitti. Onlardan biri, sukabağını mağarada mı unutmuştu, yoksa gereğinden küçük mü bulmuştu bilemiyorum, iki büyük yaprağı bükerek birbirine eklemiş ve ek yerini incecik dallarla tutturmuştu. Böylece en büvük sukabağına bile sığamayacak denli çok böğürtlen taşıyabilmişti eve.

Halk'la birlikte yaşadığım yıllar boyunca ta-

şıma alanında bundan daha ileri gidemedik. Söğüt çubuklarından sepet örmeyi kimse akıl edemedi. Kimi erkek ve kadınlar, yaptıkları eğreltiotu demetlerini sağlam asma dallarıyla bağlar, üzerinde yatmak amacıyla mağaralarına taşırlardı. Ancak on, belki de yirmi kuşak sonra başlayacaktık sepet örmeye. Bir kez örmeye başladık mı onu izleyen kaçınılmaz aşama kumaş dokumak olacaktı, bu kesin. Sonra giysiler dikilecek ve örtünmeyle birlikte çıplaklık dönemi son bulacaktı.

Böylece genç dünya hareketlenecekti. Ne var ki biz bu hareketin dışında kalmıştık. Daha yeni başlıyorduk ve bir tek kuşak boyunca ilerlememiz olası değildi. Silahımız yoktu, ateşi bulmamıştık ve dilimiz çok ilkeldi. Yazı denen buluş bizden o denli uzak bir gelecekte gizliydi ki düşündükçe ürküyorum.

Bir kez çok büyük bir buluşun eşiğine gelmiştim. Anlatacağım olay o günlerde gelişmemizin ne denli rasgele olduğunu da kanıtlayacak sizlere. Sarkık-Kulak öyle çok obur olmasaydı, ben de köpek evcilleştirmeyi ta o zamanlar başarmış olacaktım. Kuzeydoğuda yaşayan Ateş-Adamları'nın bile daha gerçekleştiremediği bir buluştu bu. Onların köpekleri yoktu, gözlemlerimden biliyordum. Şimdi izin verirseniz toplumsal gelişmemizi birçok kuşak sonrasına iten Sarkık-Kulak'ın oburluğunu dile getireyim.

Mağaralarımızın batısında koca bir bataklık vardı. Güneyde ise alçak, kayalık tepeler uzanıyordu. Oralara pek giden olmazdı, nedeni de hem bizim yediğimiz türden yiyecek bulunma-

yışı, hem de kayalık tepelerin etçil hayvanların inleriyle dopdolu oluşu.

Bir gün Sarkık-Kulak'la birlikte bu tepelere gittik. Bir kaplana takılmış yolumuzdan sapmıştık, yoksa o denli uzaklara gitmezdik. Gülmeyin lütfen. Kaplan dediğim de Kılıç-Diş'in ta kendisiydi. Ama ikimiz de güvenlikteydik. Günün erken saatlerinde ormanda karşılaşmıştık onunla. Yüksek dallarda gezinerek alay ettik, ne denli iğrendiğimizi haykırdık yüzüne. Daldan dala, ağaçtan ağaca atlayarak hep yukardan izledik, çıkardığımız seslerle ormanda yaşayan bütün yaratıkları uyarıp, Kılıç-Diş'in geldiğini bildirdik.

Avlanmasını engellemiş, enikonu kızdırmıştık. Bize bakıp hırlıyor, kuyruğunu kamçı gibi şaklatıyor, kimileyin durup uzun uzun yüzümüze bakıyordu, bu işe son vermek için bizi nasıl ele geçirebileceğini düşünüyor olmalıydı. Bizse yalnızca gülüyor, kırdığımız ince dalları atıp büsbütün kızdırıyorduk.

Kaplanlarla alay etmek, onları kızdırmak Halk arasında yaygın bir oyundu. Gündüz köye giren bir kaplan ya da aslanı kimileyin sürünün yarısı ağaç tepelerinden izlerdi. Sürümüzün kimi üyeleri beklemedikleri bir anda karşılarına çıkan aslan ya da kaplanların midesine iniverince, biz de dostlarımızın öcünü böyle alırdık. Bu tür oyunlar süresince güçlü hayvan umarsızlık içinde kıvranır, bize yenildiği için utanç duyardı, böylelikle etçil hayvanlara toprağımızdan uzak durmalarını az çok öğretebilmiştik. Üstelik bu oyun çok da eğlendiriciydi. Çok büyük oyundu!

Sarkık-Kulak'la birlikte oyunun coşkusuna kapılıp Kılıç-Diş'i ormanın derinliklerine doğru beş kilometre kovalamıştık. Sonunda yenik düşmüş soysuz bir köpek gibi oyunlarımızdan kurtulmak için kuyruğunu bacaklarının arasına sokarak kaçtı. Ona yetişmek için çabaladık, ne var ki ormanın sonuna gelmiştik ve kaplan uzaklarda yalnızca bir nokta gibi gözüküyordu.

Bizi kışkırtan neydi, bilemiyorum — merak olsa gerek; çevrede biraz oynadıktan sonra Sarkık-Kulak'la birlikte düzlük alanın öbür yanındaki alçak, kayalık tepeciklere gittik. Çok uzaklaşmadık; zaten hiçbir zaman yüz metreden fazla uzaklaşmazdık ağaçlardan. Bir kayanın sivri ucuna varınca — neyle karşılaşacağımı bilmediğimiz için çok dikkatli yürüyorduk — güneşte oynayan üç köpek yavrusu gördük.

Onlar bizi görmediler, biz de bir süre sessizce izledik. Yabanıl köpeklerdi. Kayalıklarda yatay bir yarık vardı, belli ki yavruların iniydi, anneleri oraya bırakmıştı sanırım; ne var ki onlar söz dinlemeyip inlerinden dışarı çıkmışlardı. Nasıl ki Sarkık-Kulak ve ben ormandan çıkıp buralara gelmeyi göze almıştık, onlar da içlerindeki kıpırtıyı yenemeyip oynamak üzere inlerinden dışarı çıkmışlardı. Anneleri onları bu durumda yakalasa nasıl kızacaktı biliyorum.

Ancak onları yakalayan anneleri değil, biz olduk. Sarkık-Kulak bir an yüzüme baktı, sonra ikimiz birden üstlerine saldırdık. Yavrular inlerinden başka sığınacak yer bilmiyorlardı. Yollarını kestik. Biri bacaklarımın arasından kaçmak istedi, ama çömelip yakaladım. Küçük ama sivri diş-

lerini koluma batırınca hem acıdan, hem de şaşkınlıktan köpeği bırakıverdim. Bir an sonra inine girmişti bile.

Sarkık-Kulak ikinci yavruyla uğraşırken bana da küçümseyerek bakıyor, çeşitli sesler çıkararak ne denli aptal ve becerıksiz olduğumu yineleyip duruyordu. Bu davranışı beni hem utandırdı, hem de yüreklendirdi. Üçüncü yavruyu kuyruğundan yakaladım. O da bir kez dişlerini geçirdiyse de ensesinden tutup çektim. Sonra Sarkık-Kulak'la oturduk, köpekleri havaya kaldırıp baktık ve kıkır kıkır güldük.

Yavrular hırlıyor, kesik kesik, acı acı havlıyorlardı. Sarkık-Kulak birden irkildi, bir ses işitir gibi olmuştu. Korkuyla birbirimize baktık, durumumuzun ne denli sakıncalı olduğunu ikimiz de anladık. Yavrularına dokunulduğu zaman hayvanlar öfkeden çılgına dönerlerdi. Ve yakaladığımız bu gürültücü yavruların annesi de yabanıl bir köpekti. İyi tanırdık onları; sürüler halinde koşarlar, ot yiyicilere korku salarlardı. Davar sürülerini nasıl kovaladıklarını, hasta, yaşlı danaları nasıl sürüklediklerini görmüştük. Bizleri de kaç kez kovalamışlardı. Bir gün Halk'tan birinin, bir kadının ardına düşmüşlerdi ve kadın tam sığınabilecegi yere, ormana vardığında yakalanmıştı. Yorulmuş olmasaydı ağaca tırmanıp kurtulabilirdi. Denedi de, ancak ayağı kaydı ve düştü. Kısa sürede bitirdiler işini.

Sarkık-Kulak'la bakışmamız bir saniyeyi geçmedi. Ele geçirdiğimiz yavruları sıkıca kavrayıp ormana doğru koştuk. Yüksek bir ağacın tepesine varınca rahat bir soluk aldık. Yavrula-

ra bakıp güldük yine. Görüyorsunuz ya, neler olduğunu, korkumuzu, kaçışımızı bir anda unutup kahkahalarla gülebiliyorduk.

Ve yaşamımdaki en güç işlerden birine kalkıştım. Köpek yavrularını mağaraya götürecektik. Tırmanmak için ellerimizi pek kullanamıyorduk, çünkü durmadan kıpırdayan tutsaklarımızı kaçırmamaya çalışıyorduk. Bir kez yerde yürümeyi denedik, ancak aşağılık bir sırtlan yüzünden yeniden ağaca çıkmak zorunda kaldık; kurnaz bir sırtlandı, bizi aşağıdan izlemeye koyuldu.

Sarkık-Kulak'ın aklına bir şey geldi. Yatak yapmak için eve taşıdığımız ot demetlerini nasıl bağladığımızı anımsamıştı. Birkaç sağlam asma dalı koparıp yavrunun bacaklarını birbirine bağladı, boynuna doladığı başka bir dalla da köpeği sırtına astı. Böylece elleri ve ayakları boşta kaldığından kolayca tırmanabiliyordu. Coşkulanmıştı, benim de köpeğimi bağlamamı bekleyemiyordu, başladı daldan dala atlamaya.

Ancak bir sorun vardı: Yavru Sarkık-Kulak'ın sırtında asılı durmuyordu; bir yandan öbür yana sallanıyor, sonra önüne çıkıyordu. Hem dişleri de bağlı değildi. Bir ara o keskin dişlerini Sarkık-Kulak'ın yumuşak ve çıplak midesine batırmasın mı! Arkadaşım bir çığlık attı, düşmek üzereydi, kurtulmak için iki eliyle birden bir dala tutundu. Boynuna doladığı asma dalı koptu ve dört ayağı da bağlı köpek yavrusu yere düştü. Bizi aşağıdan izleyen sırtlan ise zaman geçirmeksizin yemeye koyuldu.

Sarkık-Kulak hem iğrenmiş, hem de öfkelenmişti. Sırtlana sövüp saydı, sonra tek başı-

na ağaçların arasında ilerlemeye koyuldu. Köpek yavrusunu neden eve taşımak istediğimi anımsamıyorum. Daha doğrusu neden yoktu, yalnızca istiyordum. Sarkık-Kulak'ın parlak önerisine uyarak köpeği bağlama işini sürdürdüm. Hem yalnız ayaklarını bağlamakla yetinmedim, dişlerinin arasına küçük bir dal parçası yerleştirdim, sonra da sıkıca birbirine bağladım.

Sonunda yavruyu eve götürmeyi başardım. Sanırım Halk'tan daha direngendim, yoksa başaramazdım. Yavruyu yüksekteki mağarama sürüklediğimi görünce dalga geçtiler benimle, ama aldırmadım. Çabalamış ve başarmıştım, artık yaşantıma bir de köpek yavrusu girmişti. Benim için sevimli bir oyuncaktı. Halk'tan hiç kimsenin böyle bir oyuncağı yoktu. Öğrettiğim her şeyi çok tez öğreniyordu. Oynadığımız sırada ısırınca vuruyordum, birkaç kez canı acıyınca artık ısırmamaya başladı.

Sürekli iglileniyordum köpeğimle. Benim için yeni bir şeydi, zaten yeniliğe ilgi duymak Halk'ın özgül niteliklerinden biriydi. Meyve ve sebze yemediğini görünce kuş, sincap, tavşan yavrusu yakalamaya başladım — bizler hem sebze, hem de et yiyiciydik, bu nedenle küçük av hayvanları yakalamakta ustaydık. Yavru köpek et yedikçe gelişti, serpildi. Yanılmıyorsam bir haftadan fazla kaldık birlikte. Sonra bir gün bir yuva dolusu yumurtadan yeni çıkmış yavru kuşla eve dönmüştüm ki köpeğimi ölü buldum. Sarkık-Kulak öldürmüştü, üstelik yemeye hazırlanıyordu. Deli gibi saldırdım — mağara çok küçüktü — kıran kırana bir dövüşe tutuştuk.

Böylece köpek evcilleştirme çabalarından ilki bir dövüşle son bulmuştu. Birbirimizden avuç dolusu kıl yolduk, tırmaladık, ısırdık, birbirimizin gözünü çıkarmadığımız kaldı. Bir süre somurttuk, küstük, ama sonunda barıştık ve oturup köpek yavrusunu bir güzel yedik. Çiğ mi? Evet, çiğ. O günlerde ateşi bulmamıştık henüz. Hayvanları pişirerek yeme evrimi geleceğin bir köşesine sıkışmıştı.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Kızıl-Göz atacıydı. Sürümüzün en uyumsuz unsuruydu. Hepimizden daha ilkeldi. Bizim sürüden değildi, ancak bizler de o denli ilkeldik ki onu öldürme ya da sürüden atmak amacıyla yeterince güçlü işbirliği yapma yeteneğinden yoksunduk. Gerçi toplumsal düzenimiz çok üstün-körüydü, ancak o bu düzene bile ters düşecek derecede ilkeldi. Eylemleri topluma karşı ve sürüyü yok etmeye yönelikti. Bizlerden birçok kuşak önce yaşayanların ilkel özellikleri Kızıl-Göz'de yeniden belirmişti; onun yeri bizim yanımız değil, insanlaşma sürecinde olan Ağaç-Adamları'nın yanıydı.

Bir canavardı; kıyıcılığı simgeliyordu sanki — hem de o günlerdeki kıyıcılığı. Karılarını döverdi — aynı zamanda birkaç karısı vardı anlamına gelmez bu, sık sık evlenirdi. Bir kadının onunla yaşamak istemesi olacak iş değildi, ancak zorunlu olarak yaşardı. Hiç kimse onun istek-

lerine karşı çıkamazdı. Ona karşı koyacak kadar güçlü hiçbir erkek yoktu sürüde.

Alacakaranlıktan önceki durgun saatler sık sık canlanır gözlerimin önünde. Su içme yerlerinden, havuç tarlalarından, böğürtlen bataklıklarından gelen Halk mağaraların önündeki düzlük alanda toplanır. Daha fazla gecikmeyi göze alamazlar, çünkü ürkütücü karanlık artık çökmek üzeredir. İnsanoğlunun ataları sığındıkları deliklerde korkudan titrerken yeryüzü yırtıcı hayvanların kırımına boyun eğer.

Mağaralara tırmanmamıza daha birkaç dakika vardır. Günlük oyunlardan yorgun düştüğümüz için artık alçak sesle konuşmaktayız. Hâlâ soytarılık yapıp eğlenmek isteyen çocukların oyunları bile daha durgun. Denizden esen yel dinmiş, güneşin alçalmasıyla birlikte gölgeler de uzamaya başlamışlardır. Sonra birden Kızıl-Göz'ün mağarasından ürkütücü bir çığlık kopar ve dayak sesleri işitilir.

Önce korkunç bir sessizlik çöker alana. Ancak dayak sesleri ve çığlıklar sürdükçe, öfkemize karşın elimiz kolumuz bağlı kaldığından, umarsızlık içinde çılgın gibi anlamsız sesler çıkarır, bağırırız. Sürüdeki erkekler Kızıl-Göz'e içerlerler, ancak çok korktukları için de hiçbir şey yapamazlar. Çok geçmeden dayak sesleri diner, inilti sesi giderek alçalır, bizler konuşmamızı sürdürürüz ve bu arada alacakaranlık iyice çöker.

Bizler ki her şeye oyun, şaka gözüyle bakardık, Kızıl-Göz karılarını döverken hiç gülmezdik. Çünkü bilirdik kadınların çektikleri acıyı. Kaç

kez karılarının ölüsünü sabah kalktığımızda kayalığın dibinde bulmuştuk. Kadınlar öldükten sonra mağaranın ağzından aşağı atardı, hiçbirini gömmezdi. Ölüleri taşıma işini sürüye bırakmıştı, eğer bizler kaldırmasak kokuşan gövde çevreyi kirletirdi zaten. Genellikle ırmağa, su içme yerinin daha aşağısında bir yere atardık.

Kızıl-Göz yalnızca karılarını öldürmez, onları elde etmek için de cana kıyardı. Eğer istediği kadın bir başkasının karısıyla hiç düşünmeden adamı öldürürdü. Kızıl-Göz'ü iki kez suçüstü yakalamıştım. Bütün sürü nasıl acımasız olduğunu biliyor, ne var ki hiçbir şey yapamıyordu. Bir yönetim biçimi geliştirmemiştik daha. Belirli törelerimiz vardı ve bu törelere aykırı davrananlara öfkelenirdik. Sözgelimi, su içme yerini kirleten birisi görenlerin saldırısına uğrardı, ya da bilerek yanlış tehlike işareti veren kolay kolay kurtulamazdı elimizden. Ancak Kızıl-Göz bütün töreleri çiğnerdi ve biz öylesine korkardık ki ondan, birlik olup gereğince cezalandırmaktan kaçınırdık.

Mağarada geçirdiğim altıncı kıştı. Sarkık-Kulak'la ben artık büyüyüp geliştiğimizi anlıyorduk. Ta ilk günden beri girişteki daracık yarıktan büzülerek geçmek hiç de kolay olmuyordu. Kuşkusuz bu dar girişin yararları da çoktu. Sürüdeki yetişkinlerin bizi mağaradan atıp kendilerinin yerleşmesi olanaksızdı. En güvenli mağaraydı bizimki, çünkü kayalığın hemen hemen tepesindeydi, küçük olduğu için de kışın en sıcak yer yine bizim mağaramızdı.

Sürüdekiler bizi kovduktan sonra girişteki

dar yarığı genişletebilir, mağaramıza kendileri yerleşebilirlerdi, bu çok kolay işi bile düşünemiyorlardı; Halk'ın anlaksal gelişiminin hangi evrede olduğunu varın siz anlayın. Sarkık-Kulak'la ben de yarıktan sığamayacak ölçüde büyüyene dek öyle bir şey düşünmemiştik. Yazsonuydu, o mevsimde daha iyi beslendiğimiz için şişmanlamış, mağaraya girişimiz güçleşmişti. Bu nedenle arada sırada çalışıp biraz daha genişletiyorduk girişi.

Önceleri ufalanabilen taşları parmaklarımızla kazdık, ta tırnaklarımız iyice yaralanıp canımız acıyana dek. Sonra birden kafamız çalıştı, bir odun parçası ya da taş kullanmayı denedik ve başardık da, ancak sonuç hiç de içaçıcı değildi. Bir sabah erkenden Sarkık-Kulak'la birlikte duvarı yeni yöntemle kazmış, bir sürü taş parçası yığmıştık mağaranın ağzına. Ben süprüntüden kurtulmak için taş yığınını aşağı itiverdim. İtmemle birlikte aşağıdan öfkeli bir uluma yükseldi. Bakmamıza gerek yoktu, çünkü o sesi çok iyi tanıyorduk. Taş yığını Kızıl-Göz'ün üstüne yuvarlanmıştı!

Şaşırmıştık. Umutsuzluk ve korku içinde mağaraya girip büzüştük. Bir dakika geçmemişti ki Kızıl-Göz girişe ulaştı. Ateş saçan gözleriyle içersini gözetliyor, öfkesinden hırlıyordu. Ancak öyle irikıyımdı ki içeri girmesi sözkonusu değildi. Birden gittiğini gördük. Bu davranışı kuşkumuzu uyandırdı. Hepimiz biliyorduk ki öfkesi geçene dek olduğu yerde kalırdı. Girişe doğru emekledim ve aşağıya bir göz attım. Yeniden kayalığa tırmanıyordu. Bir elinde uzun bir sopa

vardı. Ben ne tasarladığını anlayana dek o girişte belirmişti bile. Sopayı içeri uzatıp deli gibi vurmaya başladı, süngüleniyorduk sanki.

Öyle bir dürtüyordu ki acıdan kıvranıyorduk. Bağırsaklarımızın dışarı dökülmesi işten bile değildi. İyice büzüşüp yan duvarlara yapıştık, böylece öfkeli vuruşlarından hemen hemen kurtulmuş olduk. Ancak yine de arada sırada sopanın ucuyla süngülüyordu, her yanımız yara bere içinde kalmıştı. Biz acıdan çığlık attıkça o mutluluktan kükrüyor, daha güçlü saplıyordu sopasını.

Kızmaya başlamıştım. O günlerde giderek öfkeli, hem de gözüpek olmuştum — o anki gözüpekliğim köşeye sıkıştırılmış bir sıçanınkine benziyordu daha çok. İki elimle birden sopayı yakaladım, ancak Kızıl-Göz öyle güçlüydü ki bir çekişte beni yarığın ağzına dek götürdü. Uzun koluyla yetişebildi bana; elinden kurtulup geriye sıçrarken tırnaklarıyla etimi parçaladı; az çok güvenli yan duvara sığındım yine.

Yeniden vurmaya başladı ve bir ara sopası omzuma çok kötü indi. Sarkık-Kulak korkuyla titremekten ve canı acıdığında bağırmaktan başka bir şey yapmıyordu. Bense Kızıl-Göz'ün vuruşlarına karşılık verebilmek için bir sopa arıyordum, ama yalnızca bir dal parçası bulabildim, ikibuçuk santimetre çapında ve otuz beş santimetre boyunda. Kızıl-Göz'e fırlattım. Kuşkusuz canını hiç acıtmadı, ancak karşılık vermeye kalkıştığım için daha da öfkelenip ulumaya başladı. Şimdi deli gibi süngülüyordu. Bu kez bir taş bulup attım, göğsüne çarptı.

Birden yüreklenmiştim. Artık ben de çok öfkelenmiştim, en az Kızıl-Göz kadar, üstelik korkmuyordum da. Duvarı kazıp bir taş parçası kopardım, bir, birbuçuk kilo vardı. Olanca gücümle Kızıl-Göz'ün yüzüne fırlattım. Hemen hemen bitirmiştim işini. Sopası elinden düştü, geriye doğru sendeledi, neredeyse kayalıktan aşağı yuvarlanacaktı.

Öyle korkunç bir görünüşü vardı ki! Yüzü kana bulanmıştı, hırlıyor, dişlerini gıcırdatıyordu, yabanıl bir domuzu andırıyordu. Gözlerine akan kanı eliyle sildi ve beni gördü. Öfkeyle kükredi. Sopası düşmüş olduğundan ufalanabilen kayaları kazıyor, kopardığı taşları içeriye, bana fırlatıyordu, böylece savaşı sürdürebilmem için yeterli gereci de sağlamış oluyordu. Ancak ben ondan daha iyi fırlatıyordum taşları, çünkü hedefimi açık seçik görebiliyordum, oysa Kızıl-Göz duvara yapıştığım için beni pek iyi seçemiyordu.

Bir an baktım, yine yitiverdi. Mağaranın ağzına gidip dışarıya göz attım, aşağı iniyordu. Bütün sürü dışarda toplanmış, korkunç bir sessizlik çökmüştü ortalığa. Kızıl-Göz aşağı inerken daha korkak olanlar mağaralarına kaçışıyorlardı. Yaşlı İlik-Kemik de sendeleyerek çekildi yoldan. Kızıl-Göz son yedi metreyi atlayarak yere ulaştı ve kayalığa yeni tırmanmaya başlamış bir annenin yanına indi. Kadın korkuyla bir çığlık attı ve kendisine yapışmış iki yaşındaki çocuğu birden sendeleyerek yere düştü, Kızıl-Göz'ün ayaklarının dibine yuvarlandı. Hem o acımasız yaratık, hem de anne uzandılar çocuğu almaya.

Kızıl-Göz kaptı yavruyu. Bir an sonra da o küçük, çelimsiz gövde havada döne döne gidip karşı duvara çarptı ve parça parça oldu. Anne ölen yavrusuna doğru koştu, kollarına aldı, yere çömelerek ağlamaya başladı.

Kızıl-Göz sopayı almak üzere ilerledi. Ancak İlik-Kemik yalpalayarak yoluna çıktı. Gözü dönmüş Kızıl-Göz'ün koca eli yaşlı adamın ensesini kavradı. Boynu kırıldı mı diye baktım. Gövdesi iki büklüm olmuş, yazgısına bırakmıştı kendini. Kızıl-Göz bir an duraksadı; İlik-Kemik korkudan titreyerek başını eğdi ve yüzünü kollarıyla örttü. Sonra Kızıl-Göz bir vuruşta yaşlı adamı yüzükoyun yere yatırdı. İlik-Kemik hiç çabalamıyor, yalnızca ölüm korkusuyla ağlıyordu. O sırada Kılsız-Adam'ı gördüm, düzlük alanın dışında durmuş, öfkesinden göğsünü yumrukluyor, ancak korktuğu için bir adım bile öne çıkamıyordu. Kızıl-Göz düzensiz ruh halini gösteren bir davranışla yaşlı adamı bıraktı ve sopasını almaya gitti.

Yeniden tırmanmaya başladı. Yanımda çömelmiş, titreyerek Kızıl-Göz'ü izleyen Sarkık-Kulak mağaraya sığındı. Belli ki Kızıl-Göz aklına koymuştu, bizi öldürecekti. Umutsuz ve öfkeliydim. Oraya buraya koşturarak bir yığın taş toplayıp mağara girişine yığdım. Kızıl-Göz şimdi bulunduğum yerden birkaç metre aşağıdaydı, bir kaya çıkıntısının dibinde olduğundan göremiyordum. Yukarı tırmandıkça başı gözüktü. İri bir taş attım. Hedefine ulaşmadı, kayaya çarpıp parçalandı; ancak dökülen toz ve taş parçacıkları gözüne doldu ve geri çekilip gözden yitti.

İzleyici durumundaki sürüden konuşma ve kıkırdama sesleri yükseldi. Sonunda Ha'k'tan biri Kızıl-Göz'e karşı çıkmayı göze alabilmişti. Yaptıklarımı beğeniyor, bunu açıkça belirtiyorlardı, ancak Kızıl-Göz onlara dönüp hırlayınca ortalık yine sessizliğe gömüldü. Gücünü böylece bir kez daha kanıtlayınca yüreklendi ve başını dışarı çıkardı. Kaşlarını çatarak, hırlayarak, dişini gıcırdatarak beni korkutmaya, yıldırmaya çalışıyordu. Kaşlarını öyle korkunç çatıyordu ki kaşının üzerindeki deri büzülüyor, tepesindeki saçlar aşağı iniyor ve tel tel ileriye doğru dikiliyorlardı.

Görünüşü tepeden tırnağa ürpertti beni, ancak korkumu yenip elime bir taş aldım ve ona gözdağı vermeye çalıştım. O yine tırmanışa geçti. Ben de taşı fırlattım, ancak vuramadım. İkinci atışım başarılıydı. Taş boynuna çarpmıştı. Kızıl-Göz yine yitti gözden, ama bir elivle kayalara tutunduğunu, öteki eliyle boğazını sıktığını görebiliyordum. Sopa yine düştü elinden.

Boğulurcasına öksürdüğünü işitmeme karşın artık onu göremiyordum, izleyiciler ölüm sessizliğine gömülmüşlerdi. Mağaranın girişine çömelip beklemeye başladım. Öksürüğü dinmişti, arada sırada boğazını temizliyordu. Az sonra kayalıktan aşağı inmeye başladı. Çok yavaş iniyor, dakikada bir durup boynunu uzatıyor, ya da elleriyle yokluyordu.

Aşağı indiğini gören sürüdeki herkes korkunç çığlıklar atarak, acı acı bağırarak ormana doğru kaçışmaya başladılar. Yaşlı İlik-Kemik topallayarak, sendeleyerek en arkadan gidiyordu. Kızıl-Göz bu kaçışa aldırmadı bile. Düzlüğe va-

rınca kayalığın dibinden yürüyerek kendi mağarasına tırmanmaya başladı. Bir kez bile bakınmadı çevresine.

Ben Sarkık-Kulak'a, o da bana baktı. Birbirimizin ne düşündüğünü anlamıştık. Dikkatle ve ses çıkarmadan kayalığa tırmanmaya başladık. Tepeye varınca durup geriye baktık. Ortalıkta kimsecikler yoktu. Kızıl-Göz mağarasında, sürü ise ormanın derinliklerinde gözden yitmişti.

Koşmaya başladık. Düzlükleri uçarcasına aşıyor, otlar arasında yılan bulunma olasılığını gözardı ederek iniyorduk bayırlardan. Böylece ormana vardık. Ağaçlara tırmandık, birinden ötekine atlayarak, sallanarak, daldan dala uçarak mağaralarla aramıza kilometrelerce uzaklık girene dek yolumuzu sürdürdük. Sonra büyük bir ağaç çatalının güvenliğine sığındık, birbirimize baktık ve gülmeye başladık. Birbirimize sarılarak — kollarımız ve bacaklarımızla — gözlerimizden yaşlar akana, iki yanımıza ağrılar girene dek katıla katıla güldük.

ONUNCU BÖLÜM

Yeterince güldükten sonra Sarkık-Kulak'la birlikte böğürtlen yetişen bir bataklığa girerek kahvaltımızı yaptık. Burası yıllar önce annemle birlikte geldiğimiz bataklıktı, yeryüzündeki ilk gezintilerim bu yörede gerçekleşmişti. Aradan geçen süre içinde annemi çok az görmüştüm. Mağaralara geldiği saatlerde genellikle ormana gitmiş oluyordum. Aşağıdaki açıklık alanda birkaç

kez Çenebaz ilişmişti gözüme ve mağaranın ağzından onunla dalga geçerek, kızdırmak mutluluğuna erişmiştim. Aslında ailemi çok yalnız bırakmıştım. İlgilenmemiştim onlarla, nasılsa kendi başıma yaşamayı çok da iyi beceriyordum.

Böğürtlenleri sindirip, üstüne de tatlı niyetine iki yuva dolusu bıldırcın yumurtası yedikten sonra Sarkık-Kulak'la birlikte dolaşa dolaşa — ama yine dikkatlice — ormandan geçip ırmağa vardık. Çenebaz'ın beni aşağı attığı ağaç, eski yuvam orada, ırmağın yakınındaydı. Hâlâ birileri vardı ağaçta. Annemi gördüm, ufacık bir çocuk sarılmıştı annemin ayaklarına. Aile genişlemişti. Bir de kız vardı, ne çocuk, ne de yetişkin sayılacak yaştaydı, alçak dallardan birine oturmuş kuşkulu gözlerle bakıyordu bize. Kızkardeşim olsa gerek, diye düşündüm, daha doğrusu yarı-üvey kızkardeşim.

Annem tanımıştı beni, ancak ağaca tırmanmaya kalkışınca uyardı, uzak durmam gerektiğini söyledi. Benden daha az yürekli olan Sarkık-Kulak hemen geri kaçtı, dönmesi için seslendimse de yolundan çeviremedim. Daha sonra kızkardeşim aşağı indi ve çevredeki ağaçlarda hoyratça oynadık. Ne var ki oyunun sonu hiç de iyi değildi. Kızkardeşimdi, ancak bu bana kötü davranmasını engellemiyordu, çünkü babası Çenebaz'ın hırçınlığı, kıyıcılığı ona da geçmişti. Ağaçta oynadığımız sırada birden öfkelendi ve tırmaladı, kıllarımı yoldu, keskin dişlerini koluma batırdı. Çok kızdım, kendimden geçecek derecede; yine de yaralamadım, ama hiç kuşku yok ki o güne dek kızkardeşim öyle dayak yememişti.

Nasıl bir yaygara kopardı, görmeliydiniz. Bütün gün çevrede görünmeyen Çenebaz o sırada eve dönmekteydi. Sesi duyunca bulunduğumuz yere seğirtti. Annem de koştu, ancak Çenebaz daha önce yetişmişti. Sarkık-Kulak'la ben onun gelip de bizi yakalamasını beklemedik kuşkusuz, var hızımızla kaçtık, Çenebaz uzun süre ağaçların arasında kovaladı bizi.

Kovalama bitince Sarkık-Kulak'la oturduk, katıla katıla güldük. Sonra birden havanın kararmakta olduğunu gördük. Çok geçmeden göz gözü görmeyecekti, korkmaya başladık, hem artık mağaralara dönmemiz de sözkonusu olamazdı, değil mi ki Kızıl-Göz oradaydı... Öteki ağaçlardan ayrı duran bir ağaca sığındık, yüksekteki bir çatala yerleşip geceyi geçirdik. Ne korkunç bir geceydi! İlk birkaç saat boyunca yağmur yağdı, sonra hava birden doğudu, serin bir yel esmeye başladı. Sırılsıklam olmuştuk, gövdelerimiz titriyor, dişlerimiz çatırdıyordu, birbirimize sarıldık. Rahat, kuru mağaramızı özlemiştik, gövdelerimizin ısısıyla ne de çabuk ılınırdı!

Gün ağardığında çok bitkin ve acınacak durumdaydık. Ancak kararlıydık, böyle bir gece daha geçiremezdik. Büyüklerimizin ağaçlarda yaptıkları sığınakları anımsadık ve kendimiz için böyle bir ev yapmak üzere işe koyulduk. Önce yuvanın iskeletini hazırladık, sonra da daha yüksekteki dallara çatı görevi yapacak bir sürü yatay direk dizdik. Derken güneş doğdu, öyle güzel ısıtıyordu ki gece boyunca çektiğimiz güçlükleri unuttuk ve kahvaltı yapabilmek için yiyecek bir şeyler aramaya çıktık. Sonra da oyu-

na daldık — o zamanki insanlar işte bu denli tutarsızdılar. Sık sık çalışmamıza ara verdiğimiz için evi yapmamız bir ay sürdü ve bitirdikten sonra da inanın hiç kullanmadık.

Yine öyküme döneyim, sırayı bozmamalıyım. Mağaralardan ayrılışımızın ikinci günü kahvaltıdan sonra oyuna daldığımızı belirtmiştim ya, bir ara Sarkık-Kulak ağaçların arasında kovalamaya başladı beni, ırmağa doğru kaçtım. Irmağa vardığımız yerde böğürtlen bataklığına giden bir gölle karşılaştık. Çok durgun ve çamurlu olan gölün ağzı oldukça genişti. Ölü suda, ağzın hemen iç yanında karmakarışık bir yığın ağaç gövdesi uzanıyordu. Akarsuların aşındırması sonucu ya da uzun yazlar boyunca kumsalda kaldıkları için kimi ağaç gövdeleri kurumuş, dalları kopmuştu. Suyun üzerinde yüzüyorlardı ve biz bütün ağırlığımızla üstlerine çıkınca aşağı yukarı kımıldamaya, kimi zaman da dönmeye başladılar.

Kütüklerin arasından sudaki küçük balık sürülerini izliyorduk, bir öne, bir arkaya yüzüyorlardı; golyan balığına benziyorlardı. Sarkık-Kulak'la ben hemen o anda birer balıkçı oluverdik. Kütüklerin üzerine dümdüz yatarak, kımıldamadan balıkların yaklaşmasını beklivor, elimizi yavaşça daldırıp yakalıyorduk. Avımızı olduğumuz yerde, daha ıslak ve kıvranır durumdayken yiyorduk. Tuzun eksikliğini de duymuyorduk.

Gölün ağzı en çok eğlendiğimiz oyun alanı oldu. Her gün burada saatlerce balık yakalıyor, kütüklerin üzerine uzanıp oynuyorduk ve bir

gün, yine burada, denizcilik konusundaki ilk dersimizi aldık. Sarkık-Kulak'ın uzandığı kütük sürüklenerek gölün ağzından uzaklaştı. Arkadaşım yan yatıp uyumuştu. Hafif bir yel kütüğü yavaş yavaş kıyıdan uzaklaştırmıştı ve ben durumu sezdiğimde aramızda küçümsenmeyecek bir uzaklık vardı.

Önce olayı yalnızca gülünç buldum. Ama sonra içimde bir şey kımıldadı: Korku — sürekli güvensizlik ortamında olağandı bu duygu; yalnızlığım yüzüme tokat gibi inmişti. Birden birkaç metre ötede yabancı bir şey üzerine yatmış Sarkık-Kulak'ın giderek uzaklaşmakta olduğunu gördüm. Uyarıcı nitelikte bir çığlık attım. Öyle yüksek sesle bağırmışım ki korkuyla zıpladı yerinden ve dengesini yitirdi. Kütük ters döndü, Sarkık-Kulak'ı da altına aldı. Üç kez üstüne çıkmaya çalıştıysa da kütük döndü. Dördüncü kez başardı ve sıkıca kavradı, korkudan kendi kendine söyleniyordu.

Hiçbir şey yapamıyordum. O da umarsızdı. Yüzme, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bir konuydu. İçgüdüyle yüzen o ilkel yaratıklardan çok ilerdeydik, ancak yüzmeyi bir sorun olarak ele alıp çözümlemek için yeterince gelişmiş insanlar da değildik. Üzüntümden kıyıda bir yukarı, bir aşağı dolaşmaya başladım. İstemeden çıktığı bu gezintide arkadaşıma daha yakın olmaya çalışıyordum. Sarkık-Kulak ise durmadan ağlıyor, bağırıp çağırıyordu. Çevredeki yırtıcı hayvanlar nasıl oldu da bu sesi duymayıp üstümüze gelmediler doğrusu şaşılacak şey.

Saatler geçti. Güneş önce tepemizde yüksel-

di, sonra da batı yönünde alçalmaya başladı. Sabahki hafif yel Sarkık-Kulak'ı kıyıdan otuz metre uzaklaştırdıktan sonra dinmişti. Derken, nasıl oldu bilmiyorum, Sarkık-Kulak büyük buluşunu gerçekleştirdi. Elleriyle suyu iterek kütüğü yüzdürmeye başladı. Önce çok yavaş ve düzensiz ilerliyordu. Sonra kütüğü gitmesi gereken yöne doğru yüzdürmeyi başardı ve giderek kıyıya yaklaştı. Anlayamıyordum. Oturup izlemeye koyuldum, kıyıya varana dek öylece bekledim.

Çok önemli bir şey öğrenmişti — benim bilmediğim bir şeyi. Daha sonra akşamüzeri yine kütüğe oturdu ve bu kez isteyerek uzaklaştı kıyıdan. Çok geçmeden beni de bu işi yapabileceğime inandırdı, böylece ben de kütüğü yüzdürmenin gizini öğrenmiş oldum. Bu olayı izleyen birkaç gün boyunca sığ ve çamurlu gölcükten kopamadık. Yeni oyunumuza kendimizi öyle bir kaptırmıştık ki karnımızı doyurmayı bile çoğu kez unutuyorduk. Üstelik geceleri de yakındaki bir ağaca tünüyorduk. Kızıl-Göz'ün hâlâ yaşadığını da unutmuştuk.

Her gün başka bir kütük deniyorduk, böylece öğrendik ki kütük ne kadar küçük olursa o kadar hızlı yüzdürülebilirdi, ancak kütüğün dönme, dolayısıyla bizim batma olasılığımız da o denli yükseliyordu. Sonraları küçük kütükler hakkında bir şey daha öğrendik. Bir gün ayrı kütüklere oturmuş, yan yana ilerliyorduk. Oyun sırasında bir de baktık ki herbirimiz ötekinin kütüğüne bir eli ve bir ayağıyla tutununca kütükler sallanmıyor ve ters dönmüyordu. Böylece kü-

tüklere uzandığımızda dış yandaki el ve ayaklarımızla suyu itip ilerleyebiliyorduk. Son buluşumuz da şuydu: Bu yolla denge sağlayabildiğimiz için daha küçük kütükler kullanarak hızımızı daha da artırabiliyorduk. Ve buluşlarımız burada noktalandı. Böylece en ilkel salı biz yapmış, ne yazık ki anlayamamıştık. Sağlam asma dalları ya da tel tel köklerle kütükleri birbirine bağlamak aklımıza bile gelmemişti. El ve ayaklarımızı kullanarak kütükleri dengede tutmakla yetiniyorduk.

Denizcilikten hevesimizi artık almıştık ki bir ayda bitirebildiğimiz sığmağa dönmeye karar verdik ve dönüş yolunda Tezcanlı'yla karşılaştık. Onu ilk kez bizimkine yakın bir ağacın dallarından meşe palamudu toplarken gördüm. Çok ürkekti. Önce hiç kımıldamadı; ama kendisini gördüğümüzü anlayınca yere atladığı gibi uçarcasına kaçtı. Sonraki günlerde arada sırada gözümüze ilişiyordu, bataklığa gidip gelirken de arıyor, görmek istiyorduk.

Ve bir gün bizi gördüğünde kaçmadı, bekledi ve uysal, barışçıl sesler çıkardı. Ancak iyice yanına yaklaştığımızda ok gibi fırlayıp kaçıverdi ve belirli bir uzaklıktan yine tatlı sesler çıkarıp dost olmak istediğini belirtti. Bu böyle birkaç gün sürdü. Sonunda yanımıza geldi ve oyunlarımıza katılmaya başladı.

İlk günden sevdim onu. Çok sevimli ve çok uysaldı. O güne dek gördüğüm en tatlı gözlere sahipti. Bu özellikleriyle sürünün doğuştan kavgacı olan kadın ve kızlarına hiç benzemiyordu. Huysuz değildi; kaba, öfkeli sesler çıkarmıyordu.

Bir sorun çıktığında dövüşmek yerine kaçmayı yeğliyordu, bu onun yaradılışıydı.

Az önce de belirttiğim gibi uysallık bütün benliğini sarmıştı. Hem yüz, hem de gövdesinin yapısıydı bu yumuşakbaşlılığın nedeni. Gözleri kendi türdeşlerinin gözlerinden daha iri, pek içeri çökük de değillerdi; kirpikleri ise daha uzun ve düzgündü. Burnu onların burnu kadar geniş ve basık değildi. Burun kemiği gelişmiş, burun delikleri ise aşağı doğru bakıyordu. Ön dişleri pek iri değildi; ne üst dudağı uzun ve sarkık, ne de alt dudağı çıkıktı. Çok kıllı da değildi, yalnızca kol ve bacaklarının dış kısımları ve omuzları kıllıydı; kalçaları zayıftı, bacakları ise ne çarpık, ne de boğum boğumdu.

Yirminci yüzyıldan düşlerim aracılığıyla geriye dönüp baktığımda Tezcanlı'nın büyük bir olasılıkla Ateş-Adamları'yla ilgisi olduğunu düşünüyorum. Annesi ya da babası bizden daha gelişmiş olan bu yüksek soydan gelmiş olmalıydılar. Pek yaygın olmamakla birlikte bu tür olaylarla arada sırada karşılaşıyorduk. Ben de birkaç kez tanık olmuştum, bizim sürüden kimi üyeler ayrılıp Ağaç-Adamları'yla birlikte yaşamaya gidiyorlardı. Onların yeri ne Ağaç-Adamları'nın, ne de bizim yanımızdı.

Tezcanlı ile bizim sürüdeki kadınlar arasında temelden ayrımlar vardı ve ben ilk gördüğüm anda sevmiştim onu. Uysal ve yumuşak huylu olduğu için çekici bulmuştum. Hiçbir zaman kaba davranmaz, dövüşmezdi. Hep kaçardı, bu nedenle ona Tezcanlı adını uygun gördüm. Benden ve Sarkık-Kulak'tan çok daha iyi tırma-

nırdı ağaçlara. Kovalamaca oynarken onu hemen hemen hiç yakalayamazdık, oysa Tezcanlı kolayca yakalıyordu bizi. Son derecede hızlı hareket ederdi. Uzaklıkları ayarlamada şaşılası yeteneği vardı, üstelik çok da gözüpekti. Öteki konularda çok ürkek olmasına karşın, iş tırmanmaya ya da ağaçlar arasında koşmaya gelince korkusuzdu. Tezcanlı'yla kıyaslandığımızda bizler — Sarkık-Kulak ve ben — beceriksiz, hem de korkaktık. Yürüyüşümüz ise çok hantaldı.

Yanılmıyorsam öksüzdü. Onu birisiyle birlikte görmedik hiç, ne zamandan beri yalnız yaşadığını da bilmiyorduk. En güvenli yolun kaçmak olduğunu tek başına geçirdiği çocukluk yıllarında öğrenmiş olmalıydı. Hem akıllı, hem de çok sakıngandı. Nerede yaşadığını öğrenmeye çalışmak Sarkık-Kulak'la benim için tatlı bir oyundu. Belli ki bir ağaç çatalında sığınağı vardı, uzakta olmadığını da anlamıştık ve onu izlememize karşın nerede geceledığini öğrenememiştik. Gün boyunca bizim oyunlarımıza katılmaktan hoşlanıyor, ancak bunu yeterli bulduğu için olacak yuvasını büyük bir giz gibi saklıyordu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Burada belirtmem gereken bir nokta var : Tezcanlı'yla ilgili betimlemem, İri-Diş'in, başka deyişle düşlerimde yaşayan öteki benliğimin, — tarih öncesi atamın — yaptığı bir betim-

leme değil. Ben, çağdaş insan, düşlerim aracılığıyla ve İri-Diş'in gözleriyle baktım ve gördüm.

O çok uzak geçmişin olaylarını anlatırken de böyle yaptım. İzlenimlerimde öyle şaşırtıcı bir ikilik var ki anlatarak okuyucularımın aklını karıştırmak istemiyorum. Yalnız burada öyküme ara vererek bu ikiliğe, bu şaşırtıcı derecede karışık kişiliğime dikkatinizi çekmek istiyorum. Yüzyıllarca geriye giderek İri-Diş'in — öteki kişiliğimin — duygu ve güdülerini inceleyen ve çözümleyen benim — çağdaş ben. İri-Diş incelemek ve çözümlemek için yormazdı kendini. O son derecede saftı. Yalnızca olayları yaşıyor, ancak olayların neden öyle geliştiğini hiç düşünmüyordu.

Ben — gerçek ben — büyüdükçe düşlerimin özüne giderek daha çok inmeyi başardım. Herkes düş görür, ancak düşünün ortasında bile düş gördüğünün farkındadır ve eğer gördüğü kötü bir düşse, yalnızca bir düş olduğunu düşünerek avunabilir. Bu hepimizin geçirdiği sıradan bir deneyim. Ben — çağdaş ben — de sık sık kendi düşlerime girerdim ve sonuçta ikili kişiliğim hem oyuncu, hem de izleyici olurdu. Ve çoğu kez ben — çağdaş ben — ilkel kişiliğimin aptallığı, mantıksızlığı, kalın kafalılığı, şaşılacak derecedeki budalalığı karşısında sinirlenir, altüst olurdum.

Bu arasöze son vermeden önce bir şey daha eklemek istiyorum. Düşünüzde düş gördüğünüz oldu mu hiç? Köpekler düş görür, atlar düş görür, bütün hayvanlar düş görür, İri-Diş'in yaşadığı dönemde yarı-insanlar da düş görürdü ve kötü düş gördükleri zaman da uykularında ulurlar-

dı. Ben, çağdaş insan, İri-Diş'le yatıp onun düşlerini gördüm düşümde.

Biliyorum, bu anlattıklarım aklın kavrayamayacağı boyutlara ulaşıyor artık, ancak bildiğim bir şey daha varsa o da anlattığımı yaptığımdır. Şunu da belirteyim, boşluğa yuvarlanma düşü sizler için ne denli canlıysa, uçma ve sürünme düşleri de İri-Diş için o denli canlı ve gerçekti.

Çünkü İri-Diş'in de başka bir kişiliği vardı ve uyurken bu ikinci kişilik düşünde geçmişe uzanıyordu; kanatlı sürüngenleri, ejderhaların saldırısını, çarpışmalarını, bunların da ötesinde tezcanlı küçük memelilerin kemiricilere benzer yaşamını, daha da geçmişe giderek ilkel denizlerin kıyılarında yaşayan sümüklü hayvanları görüyordu. Daha fazlasını söyleyemem, daha doğrusu söyleme yürekliliğini gösteremem. Öyle belirsiz, öyle karmaşık, öyle korkunç ki... O çok geniş ve ürkütücü görüntüleri sizlere anlatamam; ancak yaşamın gelişimini bu görüler arasından gözetledim, hem maymundan başlayarak değil, solucandan başlayarak gözetledim insana doğru gelişimini.

Artık öyküme dönmeliyim. Ben, İri-Diş, Tezcanlı'nın yüz ve gövdesinin türdeşlerinden daha güzel olduğunu bilmiyordum kuşkusuz. Uzun kirpikli, burun kemiğine sahip, burun delikleri aşağı doğru bakan, sevimli bir yaratık olduğundan da haberim yoktu. Ben onu uysal bakışlı, tatlı, dostça sesler çıkaran ve dövüşmeyen genç bir dişi olarak görmüştüm. Onunla oynamaktan hoşlanıyordum, nedenini bilmiyordum, ancak yiye-

cek bulmaya, kuş yuvalarından yumurta çalmaya giderken onun da yanımda olmasını istiyordum. Çok akıllı, çok güçlüydü, üstelik hareketlerini engelleyecek, ayaklarına dolanan etekleri de yoktu.

Bu sıralarda Sarkık-Kulak benden uzaklaşmaya başladı. Annemin yaşadığı ağaç yönünde gezintilere çıkıyordu. O huysuz kızkardeşimden hoşlanmıyordu, sanırım, Çenebaz da hoşgörüvor olmalıydı. Çevrede birkaç tekeşli çift yaşıyordu, Sarkık-Kulak bunların çocuklarıyla da arkadaşlık yapıyordu.

Ben de onlara katılmak istiyor, ne var ki Tezcanlı'yı kandıramıyordum. Ne zaman onların yanma gitsem, ürkek arkadaşım kaçıp gözden yitiyordu. Anımsıyorum, Sarkık-Kulak ve ötekilerle arkadaşlık etmesi için ne çok çaba harcamıştım. Bir kez geldi de, ama çok kaygılıydı, sürekli arkasına bakıyordu kuşkuyla, sonra kaçtı, bir ağaca tırmanıp seslendi bana. Bu nedenle Sarkık-Kulak yeni arkadaşlarıyla oynamaya gittiğinde ona katılamıyordum. Tezcanlı'yla çok iyi eğleniyorduk, ama bütün çabalarıma karşın sığınağını bulamamıştım. Kuşkusuz, eğer araya o olay girmeseydi yakında çiftleşecektik, çünkü sevgimiz karşılıklıydı, ancak o olay engel oldu.

Bir sabah Tezcanlı daha görünmemişti ki Sarkık-Kulak'la birlikte gölün ağzına gidip kütüklerin üstünde oynamaya başladık. Daha yeni girmiştik suya ki öfkeli bir kükreyişle irkildik. Kızıl-Göz'dü. Ağaç gövdelerinin yığıldığı köşede oturmuş, dik dik bakıyordu bize. Çok

korkmuştuk. Burada sığınabileceğimiz dar-girişli mağara da yoktu. Ama biz ırmaktaydık ve aramızda altı metrelik su vardı ki geçici de olsa güvenlik sağlıyordu bize. Bunu anlayınca yüreklendik.

Kızıl-Göz ayağa kalkıp dimdik durdu ve başladı kıllı göğsünü yumruklamaya. Kütüklerimiz yan yanaydı, oturup gülmeye başladık. Ancak başlangıçta gülüşümüz pek de istekli değildi, çünkü korkudan tir tir titriyorduk, ama bu durumda onun hiçbir şey yapamayacağını anlayınca kahkahalarımız giderek yükseldi. Öfkelendi, çok öfkelendi ve dişlerini umarsızca gıcırdatmaya başladı. Güvenlik içinde olduğumuzdan öylesine emindik ki alay ediyorduk onunla. Biz, Halk, oldum olası uzağı göremezdik zaten.

Kızıl-Göz birdenbire durdu, artık göğsünü yumruklamıyor, diş gıcırdatmıyordu. Kütükler boyunca koşarak kıyıya vardı. Bizim de neşemiz birdenbire şaşkınlık ve korkuya dönüştü. Kızıl-Göz kolay kolay caymazdı öç almaktan. Ne yapacak diye beklemeye başladık, korkudan titriyorduk. Ellerimizi kürek gibi kullanıp suda açılmak aklımıza bile gelmedi. Az sonra, hoplaya zıplaya ağaç gövdelerinin ucuna dek geldi, koca ellerinden birine yuvarlak çakıl taşları doldurmuştu. Neyse ki daha iri, örneğin bir, iki kiloluk taşlar bulamamıştı, yoksa altı metreyi geçmeyen uzaklıktan bizi öldürmesi işten bile değildi.

Yine de karşımızda Kızıl-Göz olduğuna göre az tehlikede değildik. Ve işte bir çakıl taşı kurşun hızıyla vızıldayıp geçti yanımdan. Sar-

kık-Kulak'la birlikte suda açılmaya başladık, çılgın gibiydik. Ve Sarkık-Kulak acı bir çığlık attı. Omuzlarının orta yerine bir çakıl taşı çarpmıştı. Derken bana da bir taş çarptı ve haykırdım. Kızıl-Göz'ün elindeki taşların bitmesi kurtardı bizi. Yeniden toplamak üzere koşa koşa geri gitti, bu arada Sarkık-Kulak'la ben de kaçmaya çalıştık.

Giderek taşların erişebileceği uzaklığı aşıyorduk. Ama Kızıl-Göz elindekiler bitince yine gidip topluyordu, böylece çevremizde sürekli taşlar vızıldıyordu. Gölün ortasında hafif bir akıntı vardı, ancak şaşkınlığımızdan akıntının bizi ırmağa doğru sürüklediğini anlayamadık. İlerliyorduk, Kızıl-Göz de kıyı boyunca bizi izliyor, bize yakın olmaya çalışıyordu. Bir ara daha büyük taşlar bulmaya başladı, böylece daha da uzağa erişebiliyordu. Onlardan biri, ikibuçuk kilo ağırlığında bir taş benim kütüğüme öyle bir çarptı ki kütük parçalandı ve kıymıklar ateşten iğneler gibi ayağıma battılar. Taş bana çarpmış olsaydı hiş kuşkum yok öldürürdü.

Sonra ırmağın akıntısına kapıldık. Bizler öyle delicesine kaçmaya çalışıyorduk ki durumumuzu ilk anlayan Kızıl-Göz oldu, bizi uyaran da attığı utku çığlığıydı. Akıntının göl suyuna ulaştığı yerde bir sürü küçük burgaç vardı. Bunlar kaba kütüklerimizi yakaladıkları gibi çevirmeye başladılar. Öne arkaya götürüyorlar, uzandığımız ağaç gövdelerini birbirinden ayırmaya çalışıyorlardı. Artık suyu ellerimizle itip ilerlemeyi bıraktık, bütün çabamızı kütükleri yan yana tutmaya yönelttik. Bu arada Kızıl-Göz taş yağmu-

runu sürdürüyordu. Taşlar yanımıza, yöremize çarpıyor, su sıçratıyordu; kısacası, enikonu tehlikedeydik. Güç durumumuz onu eğlendiriyordu, sevincinden yabanıl bir hayvan gibi bağırıyordu

Gölün ırmakla birleştiği yerde keskin bir dönemeç vardı ve ırmağın ana akıntısı buradan karşı kıyıya dönüyordu. Biz de o yöne — kuzey yönündeki kıyıya — doğru hızla sürüklenmeye başladık. Böylece Kızıl-Göz artık attığı taşlarla da bize erişemeyecekti. Son kez onu gördüğümüzde, kıyıda bir yerde neşeyle zıplıyor, bir utku türküsü söylüyordu.

Birbirimizin kütüğünü sıkıca kavramaktan başka bir şey yapmıyorduk. Yazgımıza boyun eğmiştik. Ve kuzey kıyısı boyunca sürüklendiğimiz gerçeğini anlayıncaya dek de öyle kaldık. Kıyıya hemen hemen otuz metre uzaklıktaydık. Ulaşmak için var gücümüzle suyu itmeye başladık. Burada akıntı bizi güney kıyısına sürüklüyordu, ancak biz yaklaştığımız kuzey kıyısına varmak üzere kütüğü yüzdürünce akıntıyı aşıverdik. Akıntının ne yöne sürüklediğini daha anlamadan akıntıdan kurtulmuş, durgun suya ulaşmıştık.

Kütüklerimiz yavaş yavaş sürüklendi ve sonunda kıyıya oturdu. Sarkık-Kulak'la birlikte kıyıya çıktık. Kütükler ise ırmaktan aşağı doğru gittiler. Birbirimize baktık, ancak gülmedik. Yabancı bir topraktaydık ve aynı yolla gerive, geldiğimiz yere dönebileceğimizi düşünemiyorduk.

Irmağın bir kıyısından öteki kıyısına geçmeyi öğrenmiştik, ancak ne yaptığımızı bilmiyorduk. O güne dek Halk'tan hiç biri bu işi başaramamıştı. Irmağın kuzey kıyısına varan sürünün

ilk üyesi bizdik ve sanırım sonuncusu da biz olduk. Kuşkusuz onlar da daha sonraki yıllarda bu kıyıya geçeceklerdi, ancak Ateş-Adamları'nın göçü bunu engelledi. Şöyle ki, Halk'ın birçoğu öldürüldü, canını kurtarabilenler göç etmek zorunda kaldılar, böylelikle de evrimimiz yüzyıllarca gecikti.

Ateş-Adamları'nın göçünün Halk için gerçekten de çok büyük bir yıkım olduğunu söylemeye gerek yok. Ben inanıyorum ki bu göç Halk'ın yok oluşuna yol açtı; bizler, insan olma sürecindeki ilkel yaşam tomurcuklarıyken dalımızı kestiler ve ırmağın denize döküldüğü yerde kükreyen dalgalarca yutulduk. Bu durumda benim nasıl yaşadığımı açıklamam gerekir, ancak bu açıklamayı sonraya bırakıp simdi öyküme döneyim.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Sarkık-Kulak'la birlikte ırmağın kuzey kıyısında ne kadar dolaştığımızı hiç bilmiyorum. Gemisi battığı için ıssız bir adaya çıkan denizcilere benziyorduk, eve varma olasılığı çok azdı. Sırtımızı ırmağa dönüp haftalarca, aylarca, tek bir insan yüzü görmeden o yabanıl yerlerde gezinip durduk. Gezimizi baştan sona dek anlatmam çok güç, hele hele gün gün sıralamam olanaksız. Anımsayabildiklerimin çoğu bulanık ve belirsiz, ama kimi canlı anılarım da yok değil.

Özellikle Uzun Göl ile Uzak Göl arasındaki dağlarda çektiğimiz açlığı ve çalılar arasında

uyurken bulduğumuz danayı çok iyi anımsıyorum. Uzun Göl ile dağlar arasındaki ormanda yaşayan Ağaç-Adamları'nı da unutamam. Onlardı bizi dağlara dek kovalayıp Uzak Göl'e gitmemize yol açan.

Irmaktan ayrıldıktan sonra, önce batıya gitmeye başladık, ta bir bataklığın ortasından geçen küçük bir çaya ulaşana dek. Buradan kuzeye döndük ve bataklığın kıyısını izledik. Birkaç gün sonra Uzun Göl diye adlandırdığım göle vardık. Çokça yiyecek bulduğumuz gölün üst bölümünde epeyce kaldık; sonra bir gün ormanda iğrenç Ağaç-Adamları'yla karşılaştık. Bu yaratıklar yırtıcı, kudurgan maymunlardı, başka bir şey değil! Yine de bize çok benziyorlardı. Yalnız daha çok kıllıydılar, bacakları biraz daha çarpık ve daha boğumluydu; gözleri daha küçük, boyunları daha kalın ve kısa, burun delikleri ise içeri çöküktü; yalnızca yüzlerinde, el ayalarında ve ayak tabanlarında kıl yoktu. Bizimkilere benzer sesler çıkarıyorlardı, hemen hemen de aynı anlamdaydılar. Açıkçası Ağaç-Adamları ile Halk arasında pek belirgin ayrımlar yoktu.

Onu önce ben buldum; zayıf, kupkuru, yaşlı bir adamdı; yüzü kırışmış, gözleri sulanmış ve çapaklıydı, sendeleyerek yürüyordu. Çok elverişli bir avdı bizim için. O dönemde yervüzünde ayrı türden olanlar birbirlerine yakınlık duymazlardı ve bu yaşlı adam da bizim türden değildi. Bir Ağaç-Adamı'ydı, çok da yaşlıydı. Bir ağacın dibinde oturuyordu, belli ki kendi ağacıydı, çünkü dalları arasında pek eski bir yuva görünüyordu, geceleri orada uyuyor olmalıydı.

Görür görmez Sarkık-Kulak'a gösterdim ve o yöne koştuk, daha doğrusu saldırdık. Ağaca tırmanmaya başladı, ancak çok ağır hareket ediyordu. Bacağından yakalayıp aşağı çektim ve eğlencemiz başladı. Çimdikliyor, kıllarını yoluyor, kulaklarını çekiyor, çalı çırpıyla dürtüklüyorduk ve bu arada gözlerimizden yaşlar boşanıyor, katıla katıla gülüyorduk. Yaşlı Ağaç-Adamı boş yere öfkeleniyordu. Gülünç bir görünüşü vardı, gençliğinin soğumuş küllerini yelleyerek yeniden canlandırmak için çabalıyor, akıp giden yıllarla birlikte yiten gücüne yeniden kavuşup dirilmeye çalışıyordu. Yüzünde acıklı bir hava yoktu, tersine yırtıcı, kudurgandı; çoğu dökülmüş dişlerini gıcırdatıyor, zayıf göğsünü güçsüz yumruklarıyla dövüyordu.

Arada sırada öksürüyordu da; soluk soluğa kalıyor, kuru kuru öksürüyor, ipe sapa gelmez sesler çıkarıyordu. Ağaca tırmanmak için her çabalayışında geri çekiyorduk, sonunda güçsüzlüğünü kabullenip bıraktı kendini. Artık yere oturup ağlamaktan başka bir şey yapmıyordu. Sarkık-Kulak'la ben de oturduk, kollarımızı birbirimize dolayıp acınacak haline kahkahalarla güldük.

Yaşlı Ağaç-Adamı artık yüksek sesle ağlıyor, sızlanıyordu. Giderek bağırmaya başladı ve sonunda çığlık atmayı bile başardı. İşte o zaman korktuk. Biz onu susturmaya çalıştıkça o daha yüksek sesle haykırıyordu. Çok geçmeden ormanın pek de uzak olmayan bir yerinden «Goek! Goek!» gibi bir ses geldi kulağımıza. Bu sese yanıt olarak da bir sürü çığlık işittik ve ormanın

derinliklerinden kalın mı kalın bir ses yükseldi. Dört bir yandan gelen sesler giderek vaklaşıyordu.

Sonra kovalamaca başladı. Hiç bitmeyecek gibiydi. Bütün boy ağaçların arasından izliyordu bizi ve neredeyse yakalayacaklardı. Yere inmek zorunda kaldık. Yerde onlardan daha hızlı koşabiliyorduk, çünkü onlar gerçekten de Ağaç-Adamları'ydı. Bizden daha tez tırmanabiliyorlardı, ancak koşarken biz onları geride bırakıyorduk. Kuzeye yöneldik. Ağaç-Adamları uluyarak bizi izliyorlardı. Açıklık alanlarda biz kazançlı çıkıyorduk ve arayı açıyorduk. ancak çalılarda bize yetişiyorlardı. Kaç kez yakalanma tehlikesiyle karşılaştık ve güçlükle kaçabildik. Kovalamaca sürdükçe anladık ki biz onların türünden değildik ve birbirimize karşı hiç de iyi duygular beslemiyorduk.

Saatlerce kovaladılar bizi. Ormanlar bitip tükenmiyordu. Elimizden geldiğince açıklık alanları kolluyorduk, ne var ki sonunda yine sık ağaçlı ormanlar çıkıyordu karşımıza. Kimileyin artık kaçıp kurtulduğumuzu sanıyor, dinlenmek için oturuyorduk, ama daha bir soluk almadan Ağaç-Adamları'nın o iğrenç sesini, o korkunç «Goek! Goek!» diye haykırışlarını işitiyorduk. Bu sesler kimi zaman da yabanıl kahkahalara dönüşüyordu.

Çılgına dönmüş Ağaç-Adamları bizi ele geçirmek için daha uzun zaman kovaladılar. Akşama doğru dağ yamaçları giderek dikleşmeye, ağaçlar da alçalmaya başladılar. O sırada yeşillik bölgelere ulaştık. Burada hızlı koşabilir, ara-

mızı iyice açabilirdik, bunu Ağaç-Adamları da biliyorlardı ve cayıp geri döndüler ormana.

Dağlar soğuktu, yaşamaya elverişli değildi. O akşamüzeri tam üç kez yeniden ormana dönmeyi denedik. Ancak Ağaç-Adamları pusu kurmuş bekliyorlardı, öyle ki kaçmak ve dağa sığınmak zorunda kaldık. O geceyi Sarkık-Kulak'la birlikte cüce, çalı boyunda bir ağaçta geçirdik. Burası güvenlikten yoksundu ve yoldan geçen yırtıcı bir hayvana yem olmamız işten bile değildi.

Sabahleyin, Ağaç-Adamları'na duyduğumuz saygıdan olacak geri dönmeye kalkışmadık, dağlarda yürümeye başladık. Yine belirli bir düşüncemiz ya da tasarımız yoktu kuşkusuz. Yalnızca tehlikeden kaçmaktı amacımız. Dağlarda yaptığımız gezintilerle ilgili çok bulanık, silik anılarım var. O çıplak bölgede günlerce kaldık, çok acı çektik. Özellikle de çok korktuk, çünkü her şey çok yeni ve yabancıydı bize. Dayanamayacağımız derecede soğuk günler oldu, üstelik uzun süre açlıktan kıvrandık.

Kayalıklar, köpüren dereler, gürültülü çağlayanlar bulunan ıssız yerlerden geçtik. Dağlara tırmandık, kayalıklara indik. Her verde, hangi yönden baksak dizi dizi, bitmez tükenmez dağlar uzanıyordu. Geceleri deliklerde, yarıklarda uyuduk ve soğuk bir geceyi de bir kayanın ağaca benzeyen ince, uzun tepesine tüneyerek geçirdik.

Sonunda, sıcak bir öğlen üzeri açlıktan gözümüzün karardığı, başımızın döndüğü bir sırada, bir dağ dizisine ulaştık. Yeryüzünün bu çok

yüksek yerinde, bakışlarımızı alçak tepelerin üzerinden aşırarak kuzeye yönelttiğimizde, çok uzakta bir göl ilişti gözümüze. Güneş ışınları su yüzeyine çarpıp yansıyorlardı; çevresinde düz, yemyeşil bir otlak vardı. Doğuya bakınca da geniş bir alan üzerine yayılmış orman kara bir çizgi halinde görünüyordu.

Göle ulaşmamız iki gün sürdü, açlıktan bitkindik. Neyse ki hemen kıyıda, çalılar arasında mışıl mışıl uyuyan bir yavru dana gördük. Yavaşça saldırdık, ancak bizi epeyce uğraştırdı, çünkü öldürmek için yalnızca ellerimizi kullanır, başka yol bilmezdik. Oburcasına yiyip karnımızı doyurduktan sonra, kalan eti alıp doğudaki ormana gittik ve bir ağaç kovuğuna sakladık. Ancak ağaca bir daha dönemedik, çünkü Uzak Göl'e dökülen derenin kıyıları yumurtlamak üzere sudan çıkmış alabalıklarla doluydu.

Gölün batısında yemyeşil otlaklar uzanıyordu, burada yığınla davar otluyordu. Yabanıl köpek sürüleriyle de sık sık karşılaşmak olasıydı ve çevrede hiç ağaç bulunmadığı için bize göre hiç de güvenli bir yer değildi. Dere boyunca günlerce kuzeye gittik, sonra dereyi bırakıp, birdenbire — nedenini bilmiyorum — doğuya döndük, sonra da büyük bir ormandan geçerek güneydoğuya yöneldik. Tasalanmayın, yolculuğumuzu uzun uzadıya anlatıp canınızı sıkmayacağım, yalnızca Ateş-Adamları'nın ülkesine nasıl vardığımızı kabataslak belirtmeye çalışıyorum.

Sonunda bir ırmak çıktı karşımıza, ne var ki bunun bizim ırmağımız olduğunu anlayamadık. Öyle uzun zaman olmuştu ki yolumuzu yitireli,

durumu çoktan kabullenmiştik, ikide bir yitmeya alışmıştık sanki. Geriye baktığımda yaşamımızın, yazgımızın yalnızca rastlantılar sonucu biçimlendiğini açık seçik görüyorum. Karşımıza çıkan ırmağın bizimki olduğunu anlayamadık — nasıl anlayabilirdik ki? Ve eğer karşı kıyıya geçmemiş olsaydık, büyük olasılıkla sürüye dönemeyecektik; ve ben — çağdaş ben — daha bin yüzyıl sonra doğacak olan ben, hiçbir zaman doğmayacaktım.

Yine de Sarkık-Kulak da, ben de geri dönmeyi çok istiyorduk. Yolculuk boyunca evden uzak kalmanın ne denli güç olduğunu öğrenmiş, türdeşlerimizi ve toprağımızı özlemiştik. Üstelik sık sık da Tezcanlı'yı düşünüyordum; tatlı sesler çıkaran, yalnız yaşayan, ancak yuvasını bir türlü bulamadığım, birlikte olmaktan büyük mutluluk duyduğum, o uysal, genç dişi. Onu anımsarken açlık da duyuyordum, ancak hiç de aç olmadığım, karnımı yeni doyurmuş olduğum sıralarda kapılıyordum bu duyguya.

Yine ırmağa dönelim. Yiyecek boldu, özellikle böğürtlen ve sulu, özlü bitki kökleri çoktu; ırmağın kıyısında günlerce oynayıp oyalandık. Sonra Sarkık-Kulak'ın aklına bir şey geldi ve düşünce gözle görülür biçimde gelişti. Ben görebiliyordum. Gözlerinde önce halinden yakınıp sızlanan ters bir ifade belirdi. Sonra gözleri bulandı, tutunacak dalı kalmamış gibi bakıyordu, düşüncesi tamamlanmamıştı. Sonra yeniden acıklı bir hava yerleşti gözlerine, demin kafasını kurcalayan şey yine gelmişti aklına ve bu kez Sarkık-Kulak sıkıca yakaladı o düşünceyi. Bana bak-

tı. Sonra ırmağa ve ırmağın çok uzaktaki karşı kıyısına. Konuşmak istedi, ancak düşüncesini anlatacak sesler yoktu dilimizde. Sonuçta ipsiz sapsiz şeyler söyleyince gülmem tuttu. Sarkık-Kulak çok öfkelendi ve birden beni yakaladığı gibi yere yatırdı. Dövüştük. Kovaladım; kaçıp bir ağacın uzunca dalına sığındı, ona ulaşmaya çalıştımsa da beni dürtükleyerek tırmanmamı engelledi.

Aklına takılan düşünce ışıltısını yitirmişti. Sarkık-Kulak unutmuştu, bense zaten bilmiyordum. Ancak ertesi sabah aynı düşünce yine kafasına takılmasın mı! Belki de eve duyduğu özlem bu düşüncenin ikide bir belirmesine yol açıyordu. Her neyse, düşünce belirmişti, üstelik eskisinden daha açık seçik. Beni ırmağa götürdü. Kıyıdaki kütüğü gösterdi. Gölün ağzmdaki kütüklerle oynadığımız günleri anımsamış da, yeniden oynamak istiyor, sandım. Biraz aşağıda kıyıya vurmuş ikinci bir kütüğü çektiğini görünce de yine öyle düşündüm.

Yan yana kütüklerin üzerine uzandık, birbirimizin kütüğünü el ve ayaklarımızla sıkıca kavradık. Ancak Sarkık-Kulak suyu iterek akıntıya yönelince anladım amacını. Bir ara durdu ve çok uzak karşı kıyıyı gösterdi, bir yandan da yüksek sesle bağırıyor, yüreklendirici çığlıklar atıyordu. Ne demek istediğini anlamıştım artık. Ben de bütün gücümle kütüğü bir an önce güney kıyıya ulaştırmaya çalışıyordum. Akıntı bizi yakaladı ve güneye fırlattı, ancak kıyıya ulaşamadan yön değiştirip geriye, kuzey kıyıya attı.

Tam bu sırada aramızda anlaşmazlık çıktı. Kuzey kıyıya o denli yakındık ki, ben o yöne doğ-

ru yüzdürmeye çalışıyordum kütüğü. Sarkık-Kulak ise güney kıyıya gitmek istiyordu. Böylece kütükler oldukları yerde dönmeye başladılar, hiçbir yere gidemiyorduk. Akıntı yönünde sürüklendiğimiz sırada kıyıdaki ormanları görebiliyordum. Dövüşemezdik. Kütüklerin birbirine yapışık kalması için el ve ayaklarımızla sıkıca kavramamız gerektiğini iyi biliyorduk. Ancak dilimiz durmuyordu; birbirimize bağırıp çağırıyor, sövüp sayıyorduk. Sonunda akıntı bizi güney kıyıya götürdü. Artık en yakın kara parçası bu kıyı olduğuna göre bağrışmayı bırakıp dostça oraya yöneldik. Kıyıya varınca doğru ağaçlara tırmanıp çevreyi incelemeye koyulduk.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Irmağın güney kıyısında geçirdiğimiz ilk günün gecesinde Ateş-Adamları'nı gördük. Sarkık-Kulak'la birlikte geceyi geçirmek üzere bir ağaç seçip tünemiştik. Ağacımızın yakınında onlardan bir avcı topluluğu kamp kurmuştu. Ateş-Adamları'nın sesleri önce bizi çok şaşırtmıştı, ancak karanlık bastıkça yaktıkları ateş ilgimizi çekti. Çok dikkatlice ve ses çıkarmadan ağaçtan ağaca geçerek ateşi daha iyi görebileceğimiz bir yer bulduk.

Ağaçlar arasındaki açıklık bir alanda, ırmağın yakınında yakmışlardı ateşi. Çevresinde altı, yedi Ateş-Adamı vardı. Sarkık-Kulak birden yakaladı beni, korkmuştu. Daha dikkatli baktım ve yıllar önce Kırık-Diş'i öldüren zayıf, ufak te-

fek, yaşlı avcıyı tanıdım. Ateşe odun atmak için ayağa kalkıp yürüyünce topalladığını gördüm. Aldığı yara, yaşamı boyunca bacağının aksamasına yol açmıştı. Daha da zayıflamış, kurumuştu sanki, yüzündeki kıllarsa iyice kırlaşmıştı.

Öteki avcılar genç adamlardı. Ok ve yaylarını yanlarına uzatmışlardı, bunların ne işe yaradığını biliyordum artık. Ateş-Adamları bel ve omuzlarına hayvan postu sarıyorlardı. Kol ve bacakları çıplaktı, ayaklarına ise hiçbir şey giymemişlerdi. Daha önce de belirttiğim gibi Halk kadar kıllı değillerdi. Başları da pek büyük değildi. Sürüdekiler denli olmasa da onların da alnı gözlerden başlayarak geriye doğru eğikti.

Bizler kadar kambur değillerdi, hareketleri de daha az çevikti. Omurgaları, kalçaları ve diz eklemleri bizimkilerden daha düzgündü, daha az eğikti. Kolları bizimkiler kadar uzun değildi. Yürürken kollarını iki yandan yere değdirip denge sağladıklarını hiç görmedim. Kasları bizimkilere oranla daha yuvarlak ve simetrikti, yüzleriyse daha sevimliydi. Burun delikleri aşağıya bakıyordu, burun kemikleri daha gelişmişti, bizimkiler gibi çökük, basık değildi. Dudakları daha az sarkıktı, göz dişleri ise köpeklerinki gibi iri değildi. Bununla birlikte bizler kadar dar kalçalıydılar ve ağırlıkları da bizlerden fazla değildi. Tümüyle düşünürsek biz Ağaç-Adamları'ndan daha çok Ateş-Adamları'na benziyorduk. Kuşkusuz bu üç tür birbirleriyle akrabaydı, hem pek uzak akraba da sayılmazlardı.

Özellikle çevresinde oturdukları ateş çok çekiciydi. Sarkık-Kulak'la birlikte saatlerce oturup

alevleri ve dumanı izledik. Yeni odun atılıp da havaya kıvılcımlar saçıldığında daha da büyüleyici oluyordu ateş. Yaklaşıp, ateşi çok yakından görmek istiyordum, ancak olanaksızdı. Çünkü açıklık alanın sonundaki ağacın çatalına tünemiştik ve yakalanmayı göze alamazdık.

Ateş-Adamları ateşin çevresine çömelmişler, başlarını dizlerine dayamış, uyuyorlardı. Derin uykuya dalmamışlardı. Uyurken kulakları seğiriyordu, belli ki tedirgindiler. Kısa sürelerle aralarından biri ya da öbürü kalkıp ateşe bir odun daha atıyordu. Ormandaki bu ışık çemberinin gerisinde karanlık bölgede yırtıcı hayvanlar dolaşıyorlardı. Sarkık-Kulak ve ben onları seslerinden tanıyabiliyorduk. Yabanıl köpekler ve bir sırtlan vardı, sonra bir ara kesik kesik bir havlama ve hırlama sesi yükseldi ve uyuyan Ateş-Adamları'nın tümü bir anda uyandılar.

Derken biri erkek, öbürü dişi iki aslan gelip durdular ağacımızın dibinde. Kılları dikildi ve ışıldayan gözlerini ateşin çevresindekilere diktiler. Erkek aslan yalanmaya başladı, ileri atılıp onları yemeye öyle istekliydi ki her yanı titriyordu. Ancak dişi aslanın davranışları ve istekleri daha ölçülüydü. Bizi ilk gören de ovdu, sonra ikisi birden sessizce yukarıya baktılar bir süre, et kokusu alan burunları titriyordu. Ateşe bir kez daha göz attılar ve homurdana homurdana ormana yöneldiler.

Daha uzunca bir süre Sarkık-Kulak'la orada kalıp ateşi izledik. Arada sırada ağır gövdelerin çalılar arasından geçerken çıkardıkları sesi işitiyorduk. Kimi zaman karanlıklarda, ışık çem-

berinin öbür yanından sesler yükseliyor, kimi zaman da ateşin sağladığı ışıkta parlayan gözler görünüyordu. Uzaktan bir aslan kükreyişi, yaralı bir hayvanın çığlığı, suya yuvarlanıp çırpınırken çıkan su sesi işitildi. Irmaktan bir gergedanın hırıltısı yükseldi.

Sabahleyin uyanınca doğru ateşin yakınındaki ağaca gittik. Hâlâ için için yanıyordu ve Ateş-Adamları gitmişlerdi. Ormanda şöyle bir gezinip gerçekten gitmiş olduklarına inanınca ateşin yanma koştuk. Nasıl bir şey olduğunu görmek istiyorduk. İncelemek üzere kıpkırmızı bir koru parmaklarımla tuttum. Ve hem acı, hem de korkuyla öyle bir çığlık atıp koru fırlattım ki Sarkık-Kulak ağaçlara doğru kaçıverdi. Onun kaçışı beni de korkuttu ve ben de arkasından ağaca tırmandım.

İkinci kez ateşin yanına gittiğimizde daha dikkatliydik ve parıldayan korlardan sakındık. Ateş-Adamları'na öykündük; ateşin yanma çömelip oturduk, başımızı dizlerimize koyup uyuyor gibi yaptık. Sonra konuşmalarını ve davranışlarını yansıladık. Zayıf, yaşlı Ateş-Adamı'nın bir dal parçasıyla ateşi karıştırdığını görmüştüm. Ben de onun gibi yaptım; dipteki korlar üste çıktı ve ak bir kül bulutu yükseldi. Bu son derece eğlendirici, üstelik de yeni bir oyundu ve birazdan ikimizin de gövdesi küllerle örtülmüş, apak olmuştu.

Gece boyunca Ateş-Adamları'nın ateşi canlandırmak için odun attıklarını gördükten sonra onları yansılamamız kaçınılmazdı. Önce küçük dal parçaları attık. Başarmıştık. Dallar tutuş-

muş ve çatırdayarak yanmaya başlamıştı; çevresinde oynadık, sevinç çığlıkları attık. Sonra daha büyük odun parçaları atmaya başladık. Ateş giderek büyüdü ve koskoca olana dek odun atmayı sürdürdük. Coşkuyla oraya buraya koşuyor, ormanın uzak yerlerindeki kırık dalları çeke çekiştire getirip ateşi büyütüyorduk. Alevler yükseğe, daha yükseğe tırmanıyorlardı ve duman en yüksek ağaçları bile çoktan aşmıştı. Korkunç kıvılcımlar saçılıyor, çatır çutur sesler çıkıyor, ateş sanki kükrüyordu. Kendi elimizle başardığımız en büyük işti bu ve öylesine övünüyorduk ki! Bizler — ak, biçimsiz cüceler — ateşin çevresinde oynarken, artık Ateş-Adamı olduğumuzu sanıyorduk.

Sarkık-Kulak'la oyuna dalmışken kuru ot ve çalılar tutuştu, ancak biz sezmedik bile. Birden açıklık alanın ucundaki koca bir ağaç tutuşunca şaşırdık. Korku dolu gözlerle bakmaya başladık, ne var ki yükselen ısı gerilemek zorunda bıraktı bizi. Bu kez başka bir ağaç tutuştu, sonra bir başkası, derken bir sürü ağaç yanmaya başladı. Çok korkmuştuk. Canavar üstümüze geliyordu. Korkudan yere çömeldik, bu sırada ateş bizi çevrelemeye başlamıştı. Sarkık-Kulak'ın gözlerinde acıklı, halinden vakınıp sızlanan bir hava belirmişti yine, neler olduğunu anlayamıyordu. Benim gözlerimde de aynı hava vardı kuşkusuz. Kollarımızı birbirimize dolayıp iyice büzüldük, sonra ısı bize ulaşıp da tutuşan saçlarımızın kokusu burnumuza gelince fırladık ve ağaçların arasından batıya doğru kaçmaya başladık. Koşarken arada bir dönüp geriye bakıyor ve katıla katıla gülüyorduk.

Öğleüstü bir kıstağa vardık, sonradan anladık ki ırmak hemen hemen bir çemberi bütünleyecek biçimde genişçe kıvrılıp oluşturmuştu bu kıstağı. Burada yarımadayı karadan ayıran bir dizi alçak ve kısmen ağaçlık tepeler vardı. Bu tepelere tırmanınca bir an geriye baktık. Orman bir alev denizi gibiydi ve hızı giderek yükselen yelle birlikte alevler doğuya yayılıyordu. Irmağın kıyısını izleyerek batıya doğru yolumuzu sürdürdük ve nasıl olduğunu anlayamadan Ateş-Adamları'nın yaşadığı bölgenin ortasına düşüverdik.

Burası stratejik açıdan çok iyi seçilmiş bir yerleşim yeriydi. Bir yarımadaydı, üç yanı kıvrılan ırmakla çevriliydi. Yalnızca bir yandan karayla bağlantısı vardı. O da dar ve uzun kıstaktı ve kıstakta bir kıyıdan öbürüne uzanan alçak tepeler doğal bir engel oluşturuyorlardı. Ateş-Adamları burada dünyayla ilişkileri kesik olarak uzun zamandan beri yaşıyor ve çoğalıyor olmalıydılar. Aslında hızla çoğalmalarıydı göç etmelerini zorunlu kılan ve Halk'ın yok olmasına yol açan. Şöyle ki, giderek çoğalınca yaşadıkları yarımadaya sığamaz oldular ve yayılmaya başladılar. Yayılma sırasında da Halk'ı yerinden sürüp, kendileri yerleştiler mağaralara ve bizim topraklarımızı onlar ele geçirdiler.

Kuşkusuz, Sarkık-Kulak'la ben kendimizi Ateş-Adamları'nın kalesinde bulduğumuz sırada, gelecekte böyle şeyler olabileceğini düşünememiştik. Bir tek düşüncemiz vardı, o da kaçmak. Yine de köyü gözetlemekten alamamıştık kendimizi, çünkü Ateş-Adamları'nın kadın ve çocuk-

larını ilk kez görmekteydik. Çocuklar hemen hemen çıplaktılar, ancak kadınlar yabanıl hayvan postlarıyla örtünmüşlerdi.

Ateş-Adamları da bizler gibi mağaralarda yaşıyorlardı. Mağaraların önündeki düz alan ırmağa iniyordu ve bu alanın birçok yerinde küçük ateşler yanmaktaydı. Ancak Ateş-Adamları'nın yiyeceklerini pişirip pişırmediklerini bilmiyorum. Ne Sarkık-Kulak, ne de ben ateşte bir şey pişirirken görmedik onları. Şimdi düşünüyorum ki kabasaba da olsa pişiriyor olmalıydılar yedikleri şeylerden kimilerini. Suyu bizler gibi kırık sukabaklarında taşıyorlardı ırmaktan. Hiç durmadan gidip geliyorlar, özellikle kadınlar ve çocuklar sürekli konuşuyor, bağrışıyorlardı. Çocuklar tıpkı bizim sürünün çocukları gibi oynuyor, yaramazlık yapıyorlardı, zaten görünüşleri de onlara çok benziyordu; oysa ki yetişkin Ateş-Adamları Halk'ın yetişkin bireylerine bu denli benzemiyorlardı.

Az sonra, fazla oyalanmadan oradan uzaklaşmamız gerektiğini anladık, çünkü yarı yetişkin çocuklar ok atıyorlardı. Sıvışıp ormanın sık ağaçları arasına dalıverdik ve ırmağa yöneldik. Kıyıda kütüklerden yapılmış bir sal bulduk, gerçek bir sal; Ateş-Adamları'ndan biri yapmış olmalıydı. İki küçük, ama düzgün kütük, sağlam bitki kökleri ve birbirini çaprazlama kesen odun parçaları ile birbirine bağlanmıştı.

Bu kez ikimiz de aynı anda, aynı şeyi düşündük. Değil mi ki Ateş-Adamları'nın toprağından kaçmak istiyorduk, ırmağın karşı kıyısına geçmek için bu kütükleri kullanmaktan daha

iyi bir yol olabilir miydi? Hemen sala çıkıp yüzdürmeye başladık. Ancak bir şey salı yakaladığı gibi kıyıya savurdu, hem öylesine sert savurdu ki neredeyse suya düşecektik. Bükülerek birbirine eklenmiş köklerden yapılan bir iple sal bir ağaca bağlanmıştı. İpi çözüp yeniden yola çıktık.

Salı yüzdürerek kıyıdan uzaklasmava çalışırken akıntının ortasına düşüverdik. Irmağın aşağısına sürüklendik. Şimdi Ateş-Adamları yaşadıkları köyden bizi görebiliyorlardı. Ancak biz gözlerimizi karşı kıyıya dikmiş, bir an önce ulaşmak için var gücümüzle çabalarken onları görmedik. Birden yarımadanın kıyısından çığlıklar yükselince çevremize bakındık. Birçok Ateş-Adamı kıyıda toplanmış bize bakıyor, birbirlerine bizi gösteriyorlardı. Daha birçoğu da mağaralarından dışarı çıkıyorlardı. Irmağı, akıntıyı, gitmemiz gereken doğrultuyu bir anda unuttuk ve kütüklerin üzerine oturup Ateş-Adamları'nı izlemeye koyulduk. Kıyıda bir yaygara kopmuştu ki görmeyin! Kimileri ok atmaya başladılar; birkaç ok da yakınımıza düştü, neyse ki kolay kolay vuramayacakları kadar uzaktaydık.

Hem Sarkık-Kulak, hem de benim için büyük bir gündü o gün. Doğuda başlattığımız yangın göğün yarısını dumanla kaplamıstı. Şimdi de ırmağın ortasında güvenlik içindeydik, üstelik Ateş-Adamları'nın kalesinin çevresinde dolanıyorduk. Akıntıyla sürüklenirken kütüklerin üzerine oturmuş, hallerine gülüyorduk.

Önce güneye sürüklendik, sonra güneydoğuya, ardından da doğuya; bir ara kuzeydoğuya

bile döndük, sonra yine doğuya, güneydoğuya ve güneye ve ırmağın sanki kendi kendini düğümlediği o koca, çifte kıvrım bizi batıya attı.

Ateş-Adamları'nı geride bırakıp batıya giderken tanıdık bir görünüm ilişti gözümüze, hayvanların su içme yeri. Dolaşan, su içen hayvanları izlemek üzere kaç kez gelmiştik buraya. Arkasında havuç tarlası oldğunu biliyorduk, daha ötede ise mağaralar ve sürünün yerleşim yeri vardı. Kıyıya yanaşmak için artık hızla itiyorduk suyu, hiçbir yöne bakmadan. Bir de başımızı kaldırdık ki salı aşağı sürüklemiş ve sürünün su içme yerlerine gelmişiz. Birçok kadın ve çocuk mağaralarına taşımak üzere sukabaklarına su dolduruyorlardı. Bizi görür görmez deli gibi kaçıştılar, su kaplarını da fırlattılar.

Karaya çıktık ve — kuşkusuz — salı bir yere bağlamak aklımızın köşesinden bile geçmedi ve birbirine bağlı iki kütük ırmaktan aşağıya doğru sürüklenip gittiler. Dikkatlice yürümeye, mağaramıza tırmanmaya başladık. Halk'ın tümü deliklerine sığınmışlardı, ancak birkaç kişi başını uzatmış bizi gözetliyordu. Kızıl-Göz ortalıkta gözükmüyordu. Evimize kavuşmuştuk. Geceyi kayalığın tepesindeki küçük mağaramızda geçirdik, ancak önce mağaramıza yerleşmiş iki hırçın ufaklığı dışarı atmak zorunda kaldık.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Aylar gelip geçti. Geleceğin gebe olduğu ağlatı daha sergilenmemişti o günlerde ve bizler

fındık yiyerek yaşıyorduk. Fındıklar açısından iyi bir yıldı, anımsıyorum. Sukabaklarını fındıkla doldurduktan sonra onları kırabileceğimiz yerlere giderdik. Kayaların oyuklarına yerleştirir, taşla vurup kırar ve yerdik.

Sarkık-Kulak'la birlikte uzun, serüvenli yolculuğumuzdan döndüğümüzde mevsim sonbahardı ve ardından gelen kış pek soğuk olmadı. Çevrede sık sık gezintiye çıktım; Sarkık-Kulak'la yaptığımız yuva yerinde duruyordu. Böğürtlen bataklığıyla gölün ağzı arasındaki bölgeyi kaç kez taradım, ancak Tezcanlı'yla ilgili hiçbir ipucu elde edemedim. Kayıplara karışmıştı. Oysa istiyordum onu. Daha önce de sözünü ettiğim açlık duygusunun etkisiyle durmadan arıyordum. Bu duygu fiziksel açlığa benziyor, ancak hep karnım tok olduğunda beliriyordu. Tezcanlı'yı bulmak için harcadığım çaba boşunaydı.

Her şeye karşın mağaralardaki yaşantımız hiç de tekdüze değildi. Sözgelimi, Kızıl-Göz erincimizi bozuyordu. Sarkık-Kulak ve ben küçük mağaramızın dışında bulunduğumuz her an tedirgindik. Girişi epeyce genişletmemize karşın içeri girerken enikonu sıkışıyorduk. Ve yine epeyce genişletmemize karşın Kızıl-Göz'ün dev gibi gövdesinin içeri girmesi olanaksızdı. Zaten o da bir daha mağaramıza gelmedi. Dersini almıştı. Boynunda bir şişlik vardı, attığım taşın izi silinmemişti. Bu şişlik hiç geçmedi ve uzaktan görünecek kadar da iriydi. Ellerimle becerdiğim bu şişliği izlemek öyle mutlu ediyordu ki beni ve ondan uzakta, güvenlik içinde olduğum zamanlar gülmekten kendimi alamıyordum.

Kızıl-Göz Halk'ın gözleri önünde bizi paramparça etseydi bile, onlardan hiçbiri kurtarmaya gelmezdi, yine de yardım etmeye çalışıyorlardı. Aslında Kızıl-Göz'den iğrendikleri için bize yardım ediyorlardı. Her neyse, Kızıl-Göz yaklaşırken uyarıyorlardı bizi. Ormanda, su içme yerlerinde ya da mağaraların önündeki açıklık alanda bizi uyarmak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Kızıl-Göz'le — atacılıkla — savaşırken yandaşlarımızın gözleri bize yardım ettiği için başarılı oluyorduk.

Bir kezinde neredeyse yakalayacaktı beni. Sabahın erken saatleriydi ve Halk daha uyanmamıştı. Mağarama çıkmak için kayalıktan yukarı tırmanıyordum ki baktım yolumun üzerinde belirdi. Ne yaptığımı bilmeden ikili mağaraya — yıllar önce Sarkık-Kulak'la ilk kez oynadığımız, sonra Kılıç-Diş'in Halk'tan iki kişiyi kovaladığı mağaraya — dalıverdim. İki mağara arasındaki dar yarıktan öbür yana geçtiğimde Kızıl-Göz'ün beni izlemediğini gördüm. Aradan bir saniye geçmemişti ki bulunduğum mağaranın ağzında beliriverdi. Hemen ilk mağaraya sıvıştım; o da dışarı çıktı, döndü ve yine üstüme geldi. Böylece bir ön, bir arka mağaraya geçip durdum.

Kızıl-Göz o gün öğlene dek kovaladı beni, sonra çekip gitti. O günden sonra Kızıl-Göz'ün saldırısına uğradığımızda eğer ikili mağaraya yakın bir yerdeysek Sarkık-Kulak da, ben de hemen oraya sığınıyor, kendi mağaramıza çıkmıyorduk. Yaptığımız tek şey gözümüzü üzerinden ayırmayıp bize ulaşmasını önlemekti.

Kızıl-Göz o kış döve döve öldürdü son ka-

rısını. Onu atacı diye nitelemiştim, ancak o daha da beterdi, çünkü ilkel hayvanların erkekleri dişilerine bu kadar kötü davranmaz, onları öldürmezlerdi. Demek ki Kızıl-Göz korkunç atacı eğilimlerine karşın, bu yönüyle geleceğin insanına benziyordu, çünkü yalnızca insan türünün erkeğidir ki dişisini öldürür.

Karısını öldürünce Kızıl-Göz, her zaman yaptığı gibi, kendine yeni bir eş aramaya koyuldu. Ve İlik-Kemik'in torunu, Kılsız-Adam'ın kızı Şarkı-Sever'de karar kıldı. Alacakaranlıkta, mağarasının ağzına oturup şarkı söylemeyi çok seven genç bir kadındı ve son zamanlarda Çarpık-Bacak'la evlenmişti. Çarpık-Bacak sessiz bir adamdı, kimseyi rahatsız etmez, kimseyle tartışmaz, çekişmezdi. Hele dövüşken hiç değildi. Ufak tefek ve zayıftı, bacaklarıysa bizimkiler denli güçlü değildi.

Kızıl-Göz birçok cana kıymıştı, ancak o güne dek bu denli iğrenç, bu denli acımasız olmamıştı. Günün son saatleriydi; Halk mağaralarına çıkmak üzere açıklık alanda sessizce taplanıyordu. Birden Şarkı-Sever'in su içme yerinden fırladığını gördük; Kızıl-Göz kovalıyor, genç kadın dehşete kapılmış kaçıyordu. Doğru kocasına koştu. Zavallı Çarpık-Bacak çok korktu, ancak güçsüz olmasına karşın yürekliydi. Ölümün yaklaştığını biliyordu, yine de kaçmadı. Dimdik durdu Kızıl-Göz'ün karşısında, kızdığını belirtir sesler çıkardı, tüylerini dikti, dişlerini gösterdi.

Dev adam öfkeyle kükredi. Halk'tan biri kendisine karşı çıkmaya yeltendiğinde hep böyle kükrerdi. Tek eliyle Çarpık-Bacak'ı boynundan yaka-

ladı. Genç adam dişlerini Kızıl-Göz'ün koluna batırdı, ne var ki daha bir saniye geçmeden boynu kırıldı ve yerde kıvranmaya, debelenmeye başladı. Şarkı-Sever incecik sesiyle çığlık atıyor, acı acı haykırıyordu. Kızıl-Göz bu kez ona döndü ve saçından yakalayıp sürüklemeye başladı; çeke çekiştire kayalıklara tırmanıp mağarasına götürdü.

Çok öfkelendik, deliye döndük; hem bu kez öfkemizi gürültüyle belli ediyorduk. Sürünün bütün bireyleri birlik olmuştuk; göğsümüzü yumrukluyor, kıllarımızı dikiyor, diş gıcırdatıyorduk. Aynı içgüdüydü bizleri dürten: ortak eylem gereğini duyuyor, işbirliğine yöneliyorduk sanki. Pek açık seçik olmasa da birlikte harekete geçmeyi düşünebiliyorduk. Ancak düşündüklerimizi gerçekleştirmemize olanak yoktu, çünkü dile getiremiyorduk. Dilimizin yeterli olmayışı nedeniyle, sonuçta, Kızıl-Göz'ü ortadan kaldırmak için gerekli dayanışmayı sağlayamadık. Düşünceler belirsizce biçimleniyordu kafamızda, düşünce simgeleri yoktu. Bu simgeler yavaş yavaş, binbir güçlükle bulunacaklardı.

Bilincimizde gölgeler gibi uçuşan belirsiz düşünceleri sese dönüştürmeyi denedik. Kılsız-Adam başladı gürültü yapmaya. Çıkardığı seslerle Kızıl-Göz'e duyduğu öfkeyi ve onu dövmek, incitmek istediğini dile getirmeye çalıştı ve başardı, hepimiz anlamıştık ne demek istediğini. Ancak içinde uyanan dayanışma dürtüsünü anlatmaya çalışırken çıkardığı sesler saçma sapan olmaktan öteye geçemediler. Sonra İri-Yüz kaşlarını çatarak ve göğsünü yumruklayarak bir şeyler söylemeye çalıştı. Çok geçmeden sürünün bütün bireyleri birbiri ardından bu öfkeli bağrışmaya ka-

tıldılar, yaşlı İlik-Kemik bile çatlak sesine, kupkuru dudaklarına karşın bir şeyler geveliyordu ağzında. Derken birisi eline geçirdiği sopayla bir kütüğe vurmaya başladı, üstelik vuruşları ritmikti. Çok geçmeden, bizim bağrışmalarımız, çığlıklarımız da, bilinçsizce, bu ritme uydu. Ancak yükselen sesler hepimizi yatıştırmış, öfkemizi unutturmuştu; kendimizi tümüyle bu ilkel koronun ritmine kaptırmıştık.

Bu durum Halk'm ne denli tutarsız olduğunun, duygu ve davranışlarının bir anda nasıl değiştiğinin en iyi kanıtıdır. Hepimiz öfke ve işbirliği yapma isteğiyle doluyken, kaba bir ritmin etkisiyle nasıl da unutuvermiştik her şeyi! Sürü halinde yaşıyorduk, bu yaşamdan hoşnuttuk ve bu gülüp şarkı söylediğimiz meclisler bize yetiyordu. Bunlar bir bakıma, ilkel insanın topladığı meclislerin ve günümüz insanının ulusal meclislerinin ve uluslararası toplantılarının onbinlerce yıl öncesine düşen gölgeleriydi. Ama bizler, genç yeryüzünün Halk'ı, konuşma yeteneğinden yoksunduk ve ne zaman ki işbirliği amacıyla biraraya gelsek, sonunda toplantımız kargaşaya dönüyordu. Ancak, geleceğin sanatı için gerekli unsurları içeren ritm birliği de bu kargaşadan doğacaktı. Sanat o günlerde oluşmaya başlamıştı.

Ne var ki bu ritmlerden hiçbiri uzun süreli olmuyordu. Yakaladığımız ritmi kısa zamanda yitiriyorduk; o ritmi yeniden yakalayana ya da yeni bir ritm bulana dek toplantıya bir kargaşa egemen oluyordu ki görülesi şeydi. Kimilevin birçok ritm aynı anda yakalanır ve her küme öte-

kileri bastırmak amacıyla kendi ritmini daha coşkuyla seslendirirdi.

Kargaşa sırasında herkes dilediğini yapardı; kimi bağırır çağırır, çığlık atar, kimi de oynardı. Her birey çevresindekilerin varlığını unutarak, kendi düşünce ve istemleriyle baş başa kalırdı. Evrenin merkezi kendisiydi sanki ve bağrışıp çağrışan ya da oynayan öteki evren merkezleriyle bütün bağlarını koparırdı. Sonra bir ritm çıkardı ortaya — sözgelimi, bir el çırpması, bir sopanın bir kütüğe vuruşu; birinin sürekli sıçrayışları, ya da düzenli olarak yükselip inen sesler çıkarması sonucu ritm elde edilirdi. Az önce kendi düşünceleriyle baş başa kalan Halk birer birer bu ritme ayak uydurmaya başlardı ve hep birlikte oynar ya da koro halinde şarkı söylerdik. En sevdiğimiz şarkılar şunlardı: 'Ha-ah, ha-ah, ha-ah-ha!' ve 'Eh-wah, eh-wah, eh-wah-hah!'

Ve böylece soytarılık yaparak, hoplayıp zıplayarak, dönerek, kimileyin dengemizi yitirerek, ilkel dünyanın alacakaranlığında şarkı söyleyip oynadık. Sonuçta, amacımızı, gerçekleştirmeyi düşündüğümüz işbirliğini de unuttuk. Ve sanat Kızıl-Göz'e duyduğumuz öfkeyi de yatıştırdı. Hava iyice kararıp da bize gecenin tehlikelerini anımsatana dek, yabanıl koromuz şarkı ve oyunlarını çılgınca sürdürdü. Artık yıldızlar gözükmeye başlayınca, birbirimize dostça seslenerek, kayalıklardaki deliklerimize yöneldik.

Yalnızca karanlıktan korkardık. O günlerde din tohumları ekilmemiş, öbür dünya kavramı daha doğmamıştı. Yalnızca gerçek dünyayı biliyor, gerçek şeylerden korkuyorduk; somut

tehlikeler, ava çıkan yırtıcı ve canlı hayvanlardı korktuklarımız. Karanlıktan çekinmemiz de bu yüzdendi zaten; bu hayvanlar hava kararınca inlerinden çıkıp pusuya yatarlar ve görünmeden birinin üstüne atlayıverirlerdi.

Büyük bir olasılıkla, karanlıkta ortaya çıkan somut şeylere karşı duyulan korkudur, daha sonraları gelişecek olan soyut şeylerden korkmayı doğuran ve giderek görünmeyen, güçlü bir dünyanın varlığına insanları inandırarak bu korkuyu doruğa ulaştıran. İmgelem geliştikçe belli ki ölüm korkusu da gelişti ve karanlıktan korkma nedeni değişti; insanlar karanlığı ruhlar, periler, cinlerle doldurdular. Yanılmıyorsam Ateş-Adamları bu nedenle korkuyorlardı karanlıktan; oysa bizlerin — Halkın — korkuyla kaçışıp deliklere sığınmasının nedeni yaşlı Kılıç-Diş, aslanlar, çakallar, yabanıl köpekler, kurtlar ve bütün etçil hayvanlardı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Sarkık-Kulak evlendi. Serüvenli yolculuğumuzdan sonraki ikinci kışda ve hiç beklenmedik bir sırada evlendi. Bana hiçbir şey çıtlatmamıştı. Bir akşam üzeri, alacakaranlıkta, mağaramıza tırmanınca öğrendim olanları. Girişteki dar yarıktan sıkışa sıkışa içeri giriyordum ki birden şaşakaldım. İçerde bana yer kalmamıştı. Sarkık-Kulak'la karısı mağaraya elkoymuşlardı. Üstelik karısı da kızkardeşimden — üvey babam Çenebaz'ın kızından — başkası değildi.

İçeri girmeye çalıştım. Ancak yalnızca iki kişilik yer vardı ve o yer de çoktan ele geçirilmişti. Yine de direniyordum; ama ikisi birlikte tırmalayıp, saçımı yolunca, geri çekilmem gerektiğini anladım. O gece ve daha birçok geceler, ikili mağarayı birbirine bağlayan dar geçitte yattım. Daha önceki deneyimlerden biliyordum ki, bu geçit oldukça güvenliydi. Değil mi ki sürüden iki kişi buraya sığınarak yaşlı Kılıç-Diş'ten kurtulmuşlar ve ben de aynı yolla Kızıl-Göz'ü atlatmıştım. Yırtıcı bir hayvanın saldırısına uğradığımda, bir ön, bir arka mağaraya geçerek canımı kurtarabilecektim.

Ne var ki yabanıl köpekleri unutmuştum. Benim sığdığım her dar geçide onlar da sığabilirlerdi. Bir gece kokumu almış olacaklar ki mağaranın ağzında belirdiler. Neyse ki iki mağaradan birden saldırmamışlardı, yoksa kolayca yakalayabilirlerdi beni. Birkaç köpek geçide yaklaşınca öteki mağaradan dışarı fırladım. Ancak köpek sürüsünün çoğu bu mağaranın ağzında bekliyorlardı. Onlar bana saldırınca ben de kayalıklara saldırıp tırmanmaya başladım. Aralarından zayıf ve aç bir köpek, uyluğuma geçirdi dişlerini ve neredeyse aşağı çekecekti beni. Ancak ondan kurtulmak için hiçbir çaba harcamadım; bütün gücümle kaçmaya, daha yukarlara tırmanmaya çalıştım.

Köpek sürüsünden yeterince uzaklaşıp, az çok güvenlikte olduğum kanısına varana dek, uyluğuma yapışmış o hayvana aldırış bile etmedim. Kayalara tırmanmaya çalışan, ancak tutunamayıp geriye yuvarlanan yabanıl köpeklerden dört beş metre uzaklaşınca, uyluğuma dişlerini geçirmiş hayvanı boğazından tutup, yavaş yavaş

boğdum. Bu işi yapmam epeyce zaman aldı. Bu sırada arka pençeleriyle tırmaladı, derimi yırttı; durmadan çırpındı, geriye sıçradı ve bütün ağırlığıyla beni kayalardan aşağıya çekmeye çalıştı.

Sonunda dişleri aralandı ve etimi bıraktı. Öldürdüğüm köpeği de alarak yukarıya tırmandım ve geceyi, içerde Sarkık-Kulak'la kızkardeşimin yattığı, eski mağaramın ağzında geçirdim. Ancak önce, uykularını böldüğüm için öfkelenen sürünün sövüp saymasına katlanmak zorunda kaldım. Ama öcümü almadım sanmayın. Kayalığın dibindeki sürünün gürültüsü kesilir gibi olunca, bir taş atıp yeniden havlamalarını sağlıyordum. Bunun üzerine Halk öfkelenip yeniden bağırıp çağırmaya başlıyordu. Sabahleyin, köpeği Sarkık-Kulak ve karısıyla paylaştım ve birkaç gün üçümüz ne sebze yedik, ne de meyve.

Sarkık-Kulak'ın evliliği hiç de mutlu değildi ve tek avunulur yanı fazla uzun sürmemesiydi. Bu dönemde, ne ben ne de o mutlu olabildik. Ben yalnızdım ve güvenli, küçük mağaramdan atılmış olmanın tedirginliği içindeydim. Yaşıtlarımdan başka birisiyle oturmak da istemiyordum. Sanırım Sarkık-Kulak'la kurduğum uzun süreli arkadaşlık alışkanlığa dönmüştü.

Ben de evlenebilirdim, doğru; sürüde kadın kıtlığı olmasaydı, çoktan evlenmiş olacaktım. Ancak Kızıl-Göz'ün açgözlülüğü ve kıyıcılığı kadınların azalmasına yol açmış, böylece sürünün varlığını sürdürmesi de güçleşmişti. Evlenmememin bir başka nedeni de Tezcanlı'yı bir türlü unutamamış olmamdı.

Her neyse, Sarkık-Kulak'ın evliliği süresince, bir sürü güçlüğe göğüs germek zorunda kaldım;

her gece çeşitli tehlikelerle karşılaştım, doğru dürüst uyuyamadım. Bir gün Halk'tan biri ölüp de, dul kalan karısı başka bir erkeğin mağarasına taşınınca, ben de boş kalan mağaraya yerleştim. Ancak mağara geniş ağızlıydı ve bir kez neredeyse Kızıl-Göz'ün tuzağına düşecektim; böylece orada da rahat edemeyeceğimi anlayınca, yine ikili mağaranın girişinde uyumaya başladım. Yaz boyunca ise mağaralardan haftalarca uzaklaşır, bataklığın yakınındaki bir ağaç çatalında yaptığım sığınakta uyurdum.

Sarkık-Kulak'ın mutlu olmadığını söylemiştim. Kızkardeşim Sarkık-Kulak'ı yaşamından bezdirdi, — eh, ne de olsa Çenebaz'ın kızıydı. Hiçbir mağarada bu kadar çok tartışma, çekişme yoktu. Düşünüyorum da, eğer Kızıl-Göz, Mavi Sakal ise, Sarkık-Kulak da kılıbıktı. Hem Kızıl-Göz Sarkık-Kulak'ın o hırçın karısına göz dikmeyecek kadar da kurnazdı.

Neyse ki fazla yaşamadı da Sarkık-Kulak da kurtuldu. O yaz olağandışı bir şey oldu. Sonbahara girmek üzereydik ki, tel tel köklü havuçların yetiştiği tarla ikinci kez ürün verdi. Bu beklenmedik ikinci ürün çok körpe, yumuşak ve suluydu, öyle ki bütün sürü, bir ara, açlığını gidermek için her gün buraya geliyordu. Bir sabah erkenden, yine orada toplanmış, kahvaltı yapıyorduk. Bir yanımda Kılsız-Adam vardı, arkasında babası, İlik-Kemik ve oğlu, Uzun-Dudak. Öbür yanımda ise kızkardeşim ve Sarkık-Kulak oturuyorlardı.

Ortalık durgundu ki birden, Kılsız-Adam'la kızkardeşim ayağa fırlayıp çığlık atmaya başladılar. Aynı anda ikisine de rastlayan okların se-

sini işittim. Yere yuvarlandılar; debeleniyor, güçlükle soluk alıyorlardı. Bizlerse ağaçlara doğru kaçışıyorduk. Tam yanımdan bir ok geçip yere saplandı; çarpma sonucu hızı birden kesildiği için okun tüylü sapı titreşmeye başladı. Koşarken, öyle bir sapmıştım ki yolumdan hâlâ çok iyi anımsıyorum; ürkmüş olmalıydım, tıpkı korktuğu bir nesneden ürken at gibi.

Sarkık-Kulak yanım sıra koşarken, birden yere düştü. Baldırına bir ok saplanmıştı. Ayağa kalktı, seke seke yürümeye başladı. Bir ara koşmaya çalıştıysa da yine düştü. Yere çömeldi, korkudan titriyordu, yalvarırcasına seslendi bana. Yanına koştum. Oku gösterdi. Sıkıca kavrayıp çekmeye çalıştım, ancak canı çok acıdığı için elimi tutup durdurdu beni. O sırada tam aramızdan bir ok uçarak geçti. Sonra bir başkası yanımdaki taşa çarpıp parçaladı ve yere düştü. Artık bu fazlaydı, enikonu tehlikedeydik. Birden, bütün gücümle oku çektim. Ok çıkarken Sarkık-Kulak bana öyle bir vurdu ve öyle bir çığlık attı ki duyulası şeydi. Ve daha bir saniye geçmeden yan yana uçarcasına kaçıyorduk.

Bir ara durup geriye baktım. Yaşlı İlik-Kemik, tek başına, sendeleyerek kaçmaya çalışıyor, ölümle yarışıyordu. Kimileyin düşer gibi oluyordu, nitekim bir kez düştü de; ancak ona ok atmıyorlardı. Ayağa kalkmayı başardı. İleri yaşı hareketlerini yavaşlatmıştı, yine de ölmek istemiyordu. Ağaçların arasına pusuya yatmış olan üç Ateş-Adamı ileriye atıldılar; isteseler İlik-Kemik'i kolaylıkla ele geçirebilirlerdi, ancak denemediler bile — belki de yaşlı ve kart olduğu için. Onlar Kılsız-Adam'la kızkardeşimi istiyorlardı.

Ağaçların arasından gözetlerken Ateş-Adamları'nın ellerinde birer taşla avlarının başlarını ezdiklerini gördüm. Ateş-Adamları'ndan biri de bacağı aksayan, o zayıf, yaşlı avcıydı.

Ağaçların arasından mağaralara yöneldik — o günlük ormanda geçirdiği saatleri yeterli bulup geri dönmeye karar veren coşkulu, düzensiz bir kalabalıktık ve mavi tüylü alakargalar gibi durmadan çığlık atıyorduk. Tehlike şimdilik ortadan kalktığı için Uzun-Dudak durup büyükbabası İlik-Kemik'i bekledi; aralarındaki kuşağı yitirmiş, biri genç, biri yaşlı iki adam kalabalığı en arkadan izlemeye koyuldular.

Ve böylece Sarkık-Kulak bekârlık yaşamına döndü. O gece, eskisi gibi, mağaramızda yan yana yattık; ve yine eskisi gibi Sarkık-Kulak'la çok iyi arkadaştık. Karısını yitirmiş olmak Sarkık-Kulak'ı pek üzmemişti — ya da bana belli etmiyordu, bilemeyeceğim. Onu asıl üzen baldırındaki yaraydı ve eski dinçliğine, canlılığına kavuşması en az bir hafta sürdü.

İlik-Kemik sürünün tek yaşlı bireyiydi. Kimileyin, geriye bakıp da yüz çizgilerini açık seçik anımsadığım zamanlar, onunla, babamın bahçıvanının babası arasında çok belirgin benzerlikler olduğunu görürüm. Bahçıvanın babası çok yaşlı, zayıf ve kırış kırıştı; o küçücük ve sulanmış gözlerini aralayarak bakıp, dişsiz ağzında bir şeyler geveledığinde tıpkı İlik-Kemik'e benzerdi. Bu benzerlik, çocukken çok korkuturdu beni. İki bastona tutunup, sendeleyerek yürüyen yaşlı adamı ne zaman görsem kaçardım. Bıyıkları ise, İlik-Kemik'in seyrek ve düzensiz, kırlaşmış sakalını anımsatıyordu bana.

Dediğim gibi, İlik-Kemik sürünün tek yaşlı bireyiydi. Onun ayrıcalığı vardı, çünkü Halk'tan hiç kimse öyle çok yaşlanana dek yaşayamazdı. Orta yaşa bile güçlükle erişirlerdi. Genellikle kıyıcı bir canlının saldırısı sonucu ölürlerdi. Babam gibi, Kırık-Diş gibi, kızkardeşim ve Kılsız-Adam gibi ölürlerdi, birden ve acımasızca; en yetenekli, en güçlü oldukları yıllarda, yaşamlarının en hareketli döneminde ölüverirlerdi. Doğal ölüm mü? O günlerde acımasızca ölmek en doğal yoldu.

Halk'tan hiç kimse ileri yaşından dolayı ölmedi. Yaşlı olduğu için ölen birini anımsamıyorum. Sürüyle birlikte olduğum dönemde, yalnızca İlik-Kemik'in bu yolla ölme şansı vardı, ancak o bile böyle ölmedi. Kötü bir sakatlık, duyulardan birinin eksikliği ya da bozukluğu, kişiyi ölüme yaklaştırırdı. Genellikle bu tür ölümleri kimse görmezdi. Sürünün bu bireyleri birden yitiverirlerdi. Sabahleyin mağaradan ayrılır, bir daha geri dönmezlerdi. Yırtıcı bir yaratığın aç midesine indiklerini anlardık.

Ateş-Adamları'nın havuç tarlasına yaptıkları baskın sonun başlangıcıydı, ancak biz sezememiştik. Gün geçtikçe Ateş-Adamları'nın avcıları daha sık görünmeye başladılar ortalıkta. Ağaçların arasından, ikişer, üçer kişilik kümeler halinde, sessizce emekleyerek yaklaşıyorlardı; uzaklıklar onların uçan okları için hiçbir anlam taşımıyordu ve en yüksek ağacın tepesindeki avı bile gözlerine kestirdiklerinde, tırmanmalarına gerek kalmadan aşağı indirebiliyorlardı. Ok ve yay, sıçrayıp vuran kaslarının korkunç bir uzantısıydı sanki ve bunlarla otuz, kırk metre ya da daha fazla uzaklıktan bile öldürebiliyorlardı.

Böylece Kılıç-Diş'ten daha tehlikeliydiler bizler için. Üstelik çok da akıllıydılar. Dilleri bizimkine oranla oldukça gelişmişti, bu nedenle düşünebiliyor, akıl yürütebiliyorlardı, üstelik dayanışmanın ne olduğunu da biliyorlardı.

Bizler de ormana gittiğimizde daha dikkatli davranıyorduk. Artık gözümüzü dört açıyorduk; daha çevik, daha tetikte, daha ürkektik. O günden sonra, ağaçlar, bizler için güvenli birer korunak olmaktan çıktılar. Yüksekçe bir dala tüneyip, aşağıda bekleşen etçil düşmanlarımıza gülüp, alay edemeyecektik artık. Ateş-Adamları da etçildi, ama kırk metre uzunluğunda pençeleri ve dişleri vardı; ilkel dünyada yaşayan en yırtıcı hayvanlardı.

Bir sabah, Halk daha ormana gitmeden, su içmek ya da kaplarına su doldurmak üzere ırmağa inenler birden ürkerek kaçışmaya başladılar. Sürünün tümü mağaralara sığınmıştı. Böyle zamanlarda alışkanlık edinmiştik, önce kaçıp sığınır, sonra tehlikenin ne olduğunu öğrenmeye çalışırdık. Mağaralarımızın ağzında bekleyip izlemeye koyulduk. Az sonra bir Ateş-Adamı dikkatle girdi açıklık alana. Yine o zavıf, ufak tefek, yaşlı avcıydı. Uzun süre durup bizleri izledi, mağaralarımızı ve kayalıkları inceledi. Su içme yerlerinden birine indi, çok geçmeden başka birinden geri döndü. Yine durup bizleri dikkatle inceledi — hem uzun süre. Sonra sırtını dönüp, aksayan bacağıyla ormana yöneldi; bizler ise mağaraların ağızlarında söylenmeye, Ateş-Adamı'nın gelişinden hoşlanmadığımızı belirten sesler çıkarmaya başladık.

Onu böğürtlen bataklığının yakınında buldum, bir zamanlar annemin yaşadığı, sonra Sarkık-Kulak'la benim ilk ağaç sığınağımızı yaptığımız yörede. Hiç beklemediğim bir sırada karşılaştım onunla. Ağacın dibine vardığımda, o tanıdık, uysal sesi işitince başımı kaldırıp yukarı baktım. İşte oradaydı, Tezcanlı, bir dala oturmuştu; bana bakarken bacaklarını öne arkaya sallıyordu.

Şaşkınlığımdan bir süre öylece kaldım. Onu görmek beni öylesine mutlu etmişti ki, anlatamam. Ancak çok geçmeden, mutluluk yerini acı ve tedirginliğe bıraktı. Ağaca tırmanmaya başladım, ama o bulunduğu dalın ucuna kaçtı ve tam eriştiğim sırada sıçradı, yandaki ağacın dalını yakaladı. Hışırdayan yaprakların arasından beni gözetliyor, tatlı sesler çıkarıyordu yine. Ben de sıçrayıp bulunduğu ağacın bir dalını yakaladım. Ancak yine kaçıp üçüncü bir ağaca atladı ve yaprakların arasından usulca seslendi.

Bir şeyler değişmişti; Sarkık-Kulak'la serüvenli yolculuğumuza çıkmadan önceki günler gibi değildi her şey. Onu istiyordum ve istediğimi de biliyordum. O da biliyordu. Bu nedenle yaklaşmama izin vermiyordu. Onun gerçekten tezcanlı olduğunu, tırmanma sanatını ondan öğrendiğimi unutmuştum. Ağaçtan ağaca atlayarak kovalıyordum, oysa ustaca başından savıyordu beni, sonra tatlı tatlı bakıp, yumuşak sesler çıkarıyordu. Gözlerimin önünde atlıyor, sallanıyor, oynuyordu, ancak ona erişemiyordum. O kaçtıkça, içimdeki yakalama isteği de artıyordu. Öğ-

leden sonranın uzayan gölgeleri çabalarımın işe yaramadığına tanıklık ediyorlardı.

Onu kovalarken ya da yandaki bir ağaçta oturmuş izlerken Tezcanlı'daki değişiklikler dikkatimi çekti. Büyümüş, serpilmişti. Çizgileri daha yuvarlaklaşmış, kasları daha gelişmişti. Eskiden böyle değildi, olgunlaşmıştı; bu hali beni isteklendiriyor, büsbütün kışkırtıyordu. Üç yıl olmuştu onu görmeyeli — en azından üç yıl; ve Tezcanlı çok değişmişti. Üç yıl diyorum, ama yanılmış olabilirim. Belki dördüncü bir yıl da geçmiştir de ben önceki yılın olaylarıyla karıştırdığımdan anlayamamışımdır. Daha iyi düşündükçe, aradan dört yıl geçtiği olasılığı kesinlik kazanıyor. Bu sürede nereye gitti, neden gitti, neler yaptı bilmiyorum. Bana anlatmasına olanak yoktu; Sarkık-Kulak'la ben de mağaralardan uzakta olduğumuz günlerde neler yaptığımızı Halk'a anlatamıyorduk. Mağaralara döndüğümüz günden beri aramış, ancak bulamamıştım onu, belki o da bizler gibi serüvenli bir yolculuğa çıkmıştı. Ortalıkta gözükmeyişinin nedeni belki de Kızıl-Göz'dü. Ormanda dolaşırken o açgözlü yaratık Tezcanlı'yı birkaç kez görmüş olsa gerek ve eğer kovaladıysa ürkek arkadaşımın kaçtığı kesin. Güneye gittiğini sanıyorum — daha sonraki kimi olaylar bu sonucu çıkarmamı sağladı — bir dizi dağı aşarak yabancı bir ırmağın kıyılarına vardı; oralarda kendi türünden hiç kimse yoktu. Irmağın kıyılarında Ağaç-Adamları yaşıyorlardı ve sonunda Tezcanlı'nın sürüye ve bana dönmesinin nedeni de sanıyorum bu adamlardı. Bu sonuca nasıl vardığımı daha sonra anlatacağım.

Gölgeler giderek uzadı, bense giderek daha coşkuyla kovalıyor, yine de yakalayamıyordum. Kaçmak istediğine inandırmaya çalışıyordu beni, ancak ulaşabileceğim uzaklığı çok az aşıyordu. Her şeyi unutmuştum — zamanı, gecenin yaklaşmakta olduğunu ve etçil düşmanlarımı! Tezcanlı'nın aşkından, hem de yanına yaklaştırmadığı için öfkeden deliye dönmüştüm. Ancak bu öfke bile ona duyduğum o sonsuz isteğin bir parçasıydı.

Dediğim gibi, her şeyi unutmuştum. Açıklık bir yerde bütün hızımla koşarken bir sürü yılanla karşılaştım, ancak onlar bile yolumdan döndüremezlerdi beni. Çılgın gibiydim, üstüme saldırdılar, ama ben kolayca kurtulmayı başardım. Sonra iri bir yılan ardıma takıldı; böyle bir yılan gördüğümde bir an bile duraksamadan en yakın ağacın tepesine fırlayıverirdim. Yine de bir ağaca tırmandım, ancak Tezcanlı'nın gözden yittiğini görünce, yere atlayıp ardından koşmaya başladım. Yılandan kılpayı kurtuldum. Bu kez eski düşmanım, sırtlan çıktı ortaya. Halimden bir şeyler döndüğünü anlamış, bir saatten beri izliyordu beni. Bir ara bir sürü yabandomuzunu çileden çıkardık ve başladılar bizi kovalamaya. Tezcanlı iki ağaç arasındaki geniş bir aralığı atladı, ancak ben bu tehlikeyi göze alamadığımdan yere inmek zorundaydım. Aşağıda domuzlar vardı. Önemsemedim. Atladım; domuzlardan biri en çok bir metre ötemdeydi. Ben koştukça onlar da iki yanımdan koşuyorlardı. Tezcanlı'yı izlediğim doğrultuda olmayan ağaçlara tırmanmak zorunda kaldım. Her türlü tehlikeye karşın yere indim ve geri dönüp, geniş açıklık bir alanı geçtim,

hırıldayan, kıllarını diken, diş gıcırdatan domuz sürüsü de ardımdaydı, kuşkusuz.

O açıklık alanda, ayağım bir yere takılıp sendeleseydim, canımı kurtaramazdım. Ama domuzlara yem olmadım. Zaten o anda bunları düşünecek halde değildim. Karşıma yaşlı Kılıç-Diş çıksa da, okçu Ateş-Adamları'ndan yirmi kişilik bir kalabalık çıksa da aldırmazdım. Aşktan işte böyle çılgına dönmüştüm. Tezcanlı ise hiç bana benzemiyordu. O çok akıllıydı. Gerçek tehlikelere atılmıyordu hiç. Binlerce yıl geriye dönüp o yabanıl aşk kovalamacasına baktığımda, domuzlarla yarışırken Tezcanlı'nın kaçmadığını anımsıyorum; durup, saldırıdan kurtulmamı ve yine ardına düşmemi beklemişti. Beni belli bir yöne götürdüğünü de sezmiştim.

Sonunda karanlık iyice bastırdı. Derin bir vadiye inen yosunlu bir yamaçtan geçtik. Sonra sık çalılar arasına girdik, ve her yanım tırmalandı. Ancak o hiç aldırmadı. Yolu iyi biliyordu. Çalıların ortasında koca bir meşe ağacı vardı. Ağaca tırmanırken ona çok yakındım; uzun zamandır bütün çabama karşın bulamadığım, ağacın çatalına kurduğu yuvasında yakaladım onu.

Sırtlan yine izimizi bulmuştu. Ağacın dibinde oturup aç olduğunu belirten sesler çıkarmaya başladı. Aldırış bile etmedik, çalılar arasından hırlayarak uzaklaşırken ikimiz de gülüvorduk. İlkbahardı; bu mevsimde gecenin sesleri öyle çok, öyle çeşitliydi ki. Yılın o aylarında hayvanlar da çok dövüşürlerdi. Yabanıl atların kişneyişini, aslanların kükreyişini, fillerin boru gibi sesini yuvadan işitebiliyorduk. Az sonra ay yükseldi, ha-

va ılındı; gülüşüyor, hiçbir şeyden de korkmuyorduk.

Ertesi sabah ne yediğimizi çok iyi anımsıyorum. Tüylerini kabartmış, coşkuyla dövüşen iki erkek kuş gördük; yavaşça yaklaşıp, ikisini birden boyunlarından yakaladım. Böylece Tezcanlı'yla oturup çok güzel bir kahvaltı ettik — düğün kahvaltımızı. İlkbaharda kuşları yakalamak çok kolaydı. Bir gece yine Tezcanlı'yla oturmuş, ayışığında dövüşen iki geyiği izliyorduk ki biri erkek, biri dişi iki aslanın sinsi sinsi yaklaşıp geyikleri öldürdüklerini gördük.

Tezcanlı'nın ağaç sığınağında yaşadığımız süreyi anımsamıyorum. Bir gün, biz yokken, ağaca yıldırım çarpmıştı. Koca dallar yarılmış, yuva da yıkılmıştı. Ben yuvayı yeniden yapmaya koyuldum, ancak Tezcanlı hiç istekli görünmüyordu. Sonradan öğrendim ki, yıldırımdan çok korkarmış; ben ağaçtaki yaşamımızı sürdürmek istiyordum, ancak Tezcanlı'yı kandıramadım. Böylece balayımız sona erdi ve yaşamımızı sürdürmek üzere mağaraya döndük. Sarkık-Kulak evlendiğinde nasıl ki beni dışarı atmıştı; bu kez de ben onu dışarı attım; Tezcanlı'yla birlikte mağaraya yerleştik, Sarkık-Kulak da ikili mağaranın ortasındaki dar geçitte uyuyordu geceleri.

Sürüye yeniden katılmamızla birlikte tedirginliğimiz de başladı. Kızıl-Göz'ün Sarkı-Sever'den sonra kaç kişiyle evlendiğini bilmiyorum. Daha önceki karılarının başına gelen Sarkı-Sever'in de başına gelmişti. Şimdiki karısı ise çok zayıf, ufak tefek bir şeydi; Kızıl-Göz dövünce de, dövmediği zamanlarda da ağlayıp sızlanırdı; çok geçmeden öleceği kesindi. Ancak daha karısı öl-

meden, açgözlü dev, Tezcanlı'ya göz dikmişti; ölünce de karımı elde etmek için elverişli bir durum kollamaya başladı.

Neyse ki karım gerçekten de tezcanlıydı; ağaçların arasından uçarcasına giderdi, bu konuda şaşılası yeteneği vardı. Kızıl-Göz'ün pençelerine düşmemek için atak olması, aklını kullanması gerekiyordu. Ben ona yardım edemezdim. Öyle güçlü bir canavardı ki, kolumu, bacağımı ayırabilir, parça parça edebilirdi beni. Gövdemde onun ellerinin eseri olan bir iz vardı zaten, günün birinde omzumu öyle bir yaraladı ki ömrüm boyunca, yağmurlu havalarda omzumun acısından kıvrandım durdum.

Bu yarayı aldığım gün Tezcanlı da hastaydı. Sıtmaya yakalanmıştı — belki de yanılıyorum; her neyse, hastalığından dolayı hareketleri ağırlaşmış, sersemlemişti sanki. Kasları her zamanki gibi güçlü değildi, Kızıl-Göz, mağaraların birkaç kilometre güneyinde, yabanıl köpeklere ait inlerin yakınında kıstırdığında Tezcanlı gerçekten de çok güçsüzdü. Genellikle, çevresinde bir kez dolanır, sonra sıvışıp kaçar, dar girişli mağaramıza sığınırdı. Ancak bu kez çevresinde dönemedi. Çok yavaş hareket ettiğinden Kızıl-Göz her denemesinde yolunu kesebilmişti; Tezcanlı bu çabasının sonuçsuz kaldığını görünce, bütün gücünü toplayıp Kızıl-Göz'ün pençelerine düşmeme yönünde kullanmaya çalıştı.

Eğer hasta olmasaydı, Kızıl-Göz'ü başından savmak onun için çocuk oyunundan başka bir şey değildi; ancak şimdi çok dikkatli ve kurnaz olmalıydı. Tezcanlı'nın ötekine oranla üstün yanı, daha ince dallara asılabilmesi ve daha büyük

aralıklardan atlayabilmesiydi. Uzaklıkları ölçerken kesinlikle yanılmazdı, üstelik dalların sağlam ya da çürük olduğunu da içgüdüsüyle anlardı.

Bitmez tükenmez bir kovalamacaydı. Bir ormanın derinliklerine dalıyorlar, bir mağaralara yaklaşıyorlar, dönüp duruyorlardı. Halk da çok coşkulanmıştı, bu nedenle durmadan bağrışıp çağrışıyorlardı; Kızıl-Göz uzaklaşınca sesler yükseliyor, kovalamaca mağaralara yaklaştıkça da iyice alçalıyordu. Hepsi de güçsüz izlevicilerdi. Kadınlar durmadan birtakım sesler çıkarıyor, çığlık atıyorlardı, umarsız oldukları için öfkelenen erkekler ise göğüslerini dövüyorlardı. Özellikle İri-Yüz çok kızgındı, o da Kızıl-Göz yaklaştığında sesini alçaltıyordu, ancak ötekiler gibi susacak kadar da değil.

Bense hiç de gözüpek bir eş değildim. Her şey olabilirdim, ancak yiğit olamazdım. Hem Kızıl-Göz'e karşı çıkmamın ne yararı olurdu ki? O çok güçlü, son derecede kıyıcı bir canavardı; dövüşmeye kalksam canımı kurtarma umudu hiç yoktu. Bir iki saniyede öldürürdü beni, hem ölümüm hiçbir işe yaramaz, durumu değiştirmezdi. Mağaraya ulaşmadan yakalardı Tezcanlı'yı. Bu nedenle ben de olanlara izleyici kalıyordum. Umarsızlığımdan dolayı çok öfkelenmiştim, yine de Kızıl-Göz yaklaşınca sesimi kesip sıvışıyordum.

Saatler ilerledi. Akşam olmak üzereydi ve kovalamaca hâlâ sürüyordu. Kızıl-Göz Tezcanlı'yı yormaya, bitkin düşürmeye çalışıyordu. Durmadan kovalıyordu. Bir süre sonra Tezcanlı gerçekten de yorgun düştü ve bu daldan dala uçar-

casına yapılan koşuyu sürdüremez oldu. Bu kez Kızıl-Göz'ün kendisini izleyemeyeceği incecik dallara kaçmaya başladı. Böylece birkaç saniye dinlenip soluk alabileceğini düşünüyordu, ancak Kızıl-Göz şeytanın ta kendisiydi. Ağırlığı nedeniyle onu izleyemeyince başladı dalı sallamaya. Bütün gücüyle sallıyor, düşürmeye çalışıyordu; başardı da; elindeki kamçıyı şaklatıp üstündeki sineği uçururcasına uçurdu karımı. İlk uçuşunda alttaki dallara tutunarak kurtardı kendini. Sonra yere düştü, ancak aradaki dallar düşüş hızını kesmişti. Bu kez dalı öyle öfkeyle salladı ki Tezcanlı koca bir mesafeyi uçarcasına aşıp, başka bir ağacın dalına tutundu; dalı kavrayıp kendini kurtarabilmesi doğrusu olağanüstüydü. Başka çıkar yol bulamayınca ancak ince dalların geçici güvenliğine sığınıyordu. Ama artık çok yorulmuş olmalıydı ki, Kızıl-Göz'den başka türlü sakınamayıp, sık sık dalların ucuna kaçmaya başlamıştı.

Kovalamaca hâlâ sürüyordu ve Halk hâlâ çığlık atıyor, göğsünü yumrukluyor, diş gıcırdatıyordu. Derken kovalamacanın sonu geldi. Alacakaranlık çökmüş gibiydi. Tir tir titreyen, soluğu kesilen Tezcanlı bir an dinlenmek, soluk almak için çok yüksek ve incecik bir dala tutunmuştu, acınacak durumdaydı. Yüksekliği dokuz on metre vardı ve yerle arasında düşerken hızını kesecek hiçbir dal yoktu. Kızıl-Göz bir alttaki dalda durup Tezcanlı'nın dalını ileri geri sallıyordu, tıpkı bir sarkaç gibi. Var gücüyle sallıyor, dalın gidip geldiği alan daha da büyüyordu. Sonra birden dalı yeterince aşağı çekmeden ters yönde salladı. Dal silkelendi, Tezcanlı'nın el-

leri açıldı ve çığlık ata ata yere düşmeye başladı.

Ancak daha havadayken doğruldu ve yere önce ayaklarının değmesini sağladı. Başka zaman olsa, bacaklarının yaylanma yeteneği yere çarpma hızını düşürürdü. Ancak çok bitkindi, yaylanamadı. Bacakları altına geldi ve bir yanı üzerine düştü. Böylece hiçbir yara almadı, ancak çarpma sonucu ciğerleri etkilendi ve Tezcanlı soluksuz kaldı, umarsızca kıvranıyordu yerde.

Kızıl-Göz ağaçtan inip karıma saldırdı. Saçlarını yakalayıp boğumlu parmaklarına doladı, sonra ağaçların arasından kendisini izleyen korkudan büzülmüş Halk'a dönerek kükredi, sesi utkundu. İşte o anda deliye döndüm. Kızıl-Göz'den sakınma düşüncesi uçup gitti, yaşamımın hiç önemi kalmamıştı. Ve Kızıl-Göz kükrerken arkasından saldırdım. Böyle bir şey beklemediği için boş bulundu ve yere düştü. Kollarım ve bacaklarımla üzerine çullandım ve ayağa kalkmasını önlemeye çalıştım. Kuşkusuz, eğer o bir eliyle Tezcanlı'yı saçlarından yakalamış olmasaydı, ben de bu işi başaramazdım.

Benim yürekliliğim, Halk'tan İri-Yüz'ü de yüreklendirmişti ki yardıma koştu. Dişlerini Kızıl-Göz'ün koluna geçirdi, yüzünü tırmaladı ve yara bere içinde bıraktı. Sürüdekilerin de bize katılmaları gerekiyordu, Kızıl-Göz'ü ortadan kaldırmanın tam sırasıydı, ancak onlar korkudan ağaçlarda kaldılar.

Belliydi ki Kızıl-Göz ikimizi de altedebilirdi; Tezcanlı engellemeseydi işimizi çoktan bitirecekti. Neyse ki karım düzenli soluk almaya başlamış ve karşı koyabilecek duruma gelmişti. Kı-

zıl-Göz'ün bir eli hâlâ Tezcanlı'nın saçlarında olduğundan, öteki eliyle pek bir şey beceremiyordu. Yine de boş kalan eliyle kolumdan yakaladı. Bu benim için sonun başlangıcıydı. Sürükleyerek önüne çekti, belli ki dişlerini boğazıma batıracaktı. Ağzını açtı, sırıtıyordu. Gücünün tümünü devreye henüz sokmuştu ki birden omzumu büküverdi ve yaşamımın sonuna dek acı çekmeme yol açtı.

O sırada beklenmedik bir şey oldu. Bizi uyaracak hiçbir ses çıkmamıştı ki birden koca bir gövde düştü üzerimize. Dördümüz birbirimize kenetlenmiş olarak yuvarlana yuvarlana geri çekildik; sonra şaşkınlıktan olacak kollarımız gevşedi ve ayrılıverdik. Ve o şaşkınlık sırasında İri-Yüz korkunç bir çığlık attı. En yakınımdaki ağaca fırlarken, bir kaplan kokusu almıştım gerçi, hem bir hayvanın çizgili postu da ilişmişti gözüme, ancak ne olduğunu pek anlayamamıştım.

Yaşlı Kılıç-Diş'di İri-Yüz'ün çığlık atmasına neden olan. Gürültümüzü ininden işitmiş, sinsice yaklaşmıştı. Tezcanlı da yanımdaki ağaca tırmanmıştı; görür görmez yanına gittim; usul usul ağlayıp sızlanıyordu, kollarımla sarıldım. O sırada aşağıdan hırlama sesleri ve kemik çatırtıları geldi. Kılıç-Diş akşam yemeğini — İri-Yüz'ü — yiyordu. Öte yandan Kızıl-Göz alev alev bakışlarıyla onları izliyordu. İşte, kendisinden daha güçlü bir canavar vardı. Tezcanlı'yla birlikte, ağaçların arasından usulca mağaramıza gittik; bu sırada tepelerde toplanmış Halk eski düşmanına kırdığı dalları atıyor, sövüp sayıyordu. Kılıç-Diş ise hırlıyor, kuyruğunu kırbaç gibi şaklatıyor, ancak avını yemeyi sürdürüyordu.

Böylece canımızı kurtardık, bir rastlantı sonucu — yalnızca bir rastlantı. Yoksa Kızıl-Göz'ün pençelerinde ölmüş olacaktım; bin yüzyıl sonrasına, gazete okuyan, elektrikli araçlara binen — durun, en önemlisi de geçmiş olayların öyküsünü yazan bugünün kuşağına köprü kuramayacaktım.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Olay ertesi yılın sonbahar başında oldu. Tezcanlı'yı elde edemeyen Kızıl-Göz bir başkasıyla evlenmişti; üstelik karısı hâlâ sağdı, bu hiç de olağan değildi. Ve işte olağan olmayan bir şey daha: birkaç aylık bir de çocukları vardı — Kızıl-Göz'ün ilk çocuğu. Daha önceki eşleri çocuk doğuracak kadar uzun yaşamamışlardı. O yıl hepimiz için iyi bir yıl olmuştu. O güne dek hava öylesine yumuşak, yiyecek öylesine bol olmamıştı. Özellikle turpları çok iyi anımsıyorum. Fındık bahçeleri çok bol ürün vermişti; yabanıl erikler ise her zamankinden daha iri, daha tatlıydılar.

Kısacası, altın yılımızı yaşadık. Ve ardından da o olay oldu. Sabahın erken saatleriydi; daha mağaralarımızdan çıkmamıştık ki şaşkına döndük. Ortalık aydınlanmadan uyandık ve çoğumuz ölümle karşılaştık. Bizi uyandıran da, çığlık atan, korkuyla bağrışan Halk'ın yol açtığı kargaşaydı. Mağaramız kayalığın en yüksek yerindendi; girişe doğru emekleyerek başımızı dışarı uzattık ve aşağı baktık. Ateş-Adamları açıklık alana doluşmuşlardı. Onların sesleri de karga-

şaya ekleniyordu; ancak onlar önceden tasarlayarak hareket ediyorlardı, düzenliydiler. Oysa bizler — Halk — ne düzenden, ne de tasarıdan anlardık. Herkes tek başına hareket eder, yalnız kendisi için dövüşürdü. O anda da, uğrayacağımız yıkımın boyutlarından habersizdik.

Biz kendimize gelip taş atmaya başlayana dek kayalığın dibinde çokça Ateş-Adamı toplanmıştı. Savurduğumuz taşlar birkaçının başına çarpmıştı ki geri çekilirlerken aralarından üçü yerde serili kaldı, can çekişiyorlardı. Yalnız biri sürünerek alandan çıkmaya çalıştıysa da elimizdeki taşları fırlatarak engel olduk. Biz erkekler öfkeyle kükrüyorduk; yerde yatan adamları da taş yağmuruna tutmuştuk. Ateş-Adamları'ndan birkaçı alana girip onları kurtarmak istediler, ancak savurduğumuz taşlarla geri püskürttük. Ateş-Adamları da çok kızmışlardı, yine de çok dikkatliydi bütün hareketleri. Öfkeli çığlıklarına karşın, belli bir uzaklıkta duruyorlar, oradan ok atıyorlardı. Bir süre sonra taş atmaya son vermek zorunda kaldık, çünkü aramızdan beş, altı kişi ölmüş, en az yirmi kişi de yaralanmıştı. Ateş-Adamları'nın oklarına hedef olmamak için mağaralarımıza çekilmek zorunda kaldık. Yüksekte olmasına karşın benim mağarama da ok atıyorlardı, ancak uzaklık fazla olduğu için başarılı olamayınca oklarını boşa harcamamaya karar verdiler. Çok meraklıydım. Neler yaptıklarını görmek istiyordum. Bu sırada Tezcanlı mağarada büzüşmüş, korkudan titriyordu; içeri girmemi istiyor, girmediğim için de usul usul ağlıyordu. Girişte oturdum ve olanları izlemeye koyuldum.

Savaş artık aralıklarla sürüyordu. İş çıkmaza girmişti, iki yan da hiçbir şey yapamıyordu. Halk mağaralarına sığınmıştı, Ateş-Adamları'nın sorunu ise bizleri nasıl dışarı çıkaracaklarıydı. Onlar mağaralara yaklaşmayı göze alamıyorlardı, bizler ise oklara hedef olmayı. Arada sırada Ateş-Adamları'ndan biri kayalığın dibine gelecek olsa, Halk'tan birkaçı başlıyordu taş atmaya. Ancak karşılığında bir sürü oka hedef olup, mağaralarının önüne düşüveriyorlardı. Çok geçmeden bunun tuzak olduğunu anladık; artık Halk'tan hiç kimse bu oyuna kanmıyor, mağarasından dışarı çıkmıyordu. Böylelikle savaşımız vine çıkmaza girdi.

Ateş-Adamları'nın arkasında o ufak tefek, zayıf, yaşlı avcıyı gördüm; topluluğu yöneten oydu. Herkes onun sözünü dinliyor, buyruğuna uyarak oraya buraya gidiyordu. Aralarından birkaçı ormana gidip, bir sürü dal, yaprak ve otla geri döndüler. Sonra hep birlikte alana girdiler. Çoğu oklarını bize doğrultmuşlardı, aramızdan biri ortaya çıkınca vurmaya hazırdılar. Birkaçı da en alttaki mağaraların önüne kuru ot ve odunları yığıyorlardı. Az sonra bu yığından o çok korktuğumuz canavar boy göstermeye başladı: ATEŞ. Önce duman yükseldi, kıvrıla kıvrıla. Sonra kızıl dilli alevler gördüm, odunların arasından bir içeri, bir dışarı fırlayan incecik yılanlara benziyorlardı. Duman giderek yoğunlaştı, kavalığın tepesine dek yükseldi. Beni pek rahatsız etmiyordu, ama gözlerim yanınca parmak boğumlarımla ovuşturdum.

Mağarasında havasız kalıp ilk dışarı çıkan yaşlı İlik-Kemik'ti. O sırada hafif bir yel dumanı

dağıttı da onu görebildim. Dumandan kurtulmaya çalışırken yanmakta olan bir odunun üzerine basıverdi ve canı acıdığından çığlık atarak kayalıklara saldırdı, yukarı tırmanmaya başladı. Ancak Ateş-Adamları onu ok yağmuruna tuttular. Bir ara bir tepeciğe yaslandı, sıkıca da kavradı; doğru dürüst soluk alamıyordu, aksırıyor, başını iki yana sallıyordu. Sonra gövdesi de ileri geri sallanmaya başladı. Orasına burasına saplanan bir sürü okun tüylü sapları titreşiyordu. Çok yaşlıydı, yine de ölmek istemiyordu. Giderek daha çok sallanmaya başladı, dizleri kıvrıldı; artık daha çok ağlıyor, bağırıyordu. Derken eli gevşedi, sendeledi ve aşağı yuvarlandı. Yaşlı kemikleri kimbilir nasıl kırılmıştı! İnliyordu, ayağa kalkmaya çabaladı, ancak bir Ateş-Adamı koşarak geldi ve sopayla vurarak başını yardı.

İlik-Kemik'in başına gelenler, Halk'tan birçoğunu da başına geldi. Dumandan boğulacak duruma gelenler dışarı fırlayıp oklara hedef oluyorlardı. Kimi kadın ve çocuklar mağaralarda kalıp havasızlıktan ölüyorlardı, ancak çoğunluk dışarda karşılaşıyordu ölümle.

En alt dizideki mağaralarda yaşayanları böylece öldürdükten sonra, aynı yöntemi ikinci dizidekilere uygulamak üzere hazırlık yapmaya başladılar. Ateş-Adamları kuru ot ve odunları yukarı taşıyadursunlar, Kızıl-Göz, karısı ve çocuğuyla kayalıklara tırmanıp kaçtı. Duman olmadığı zaman Halk'ın dışarı çıkmayacağını sandıklarından ok ve yayları hazır değildi. Kızıl-Göz tepeye varınca durup geriye baktı, kükredi, yumruklarıyla göğsünü dövdü. Ateş-Adamları vurmaya çalıştılarsa da okların hiçbiri ona değ-

medi, Kızıl-Göz kaçıp kurtuldu.

Daha sonra üçüncü ve dördüncü dizideki mağaraların da aynı şekilde boşaltıldığını gördüm. Halk'tan birkaçı kayalıklara tırmanıp kaçmaya çalıştı, ancak çoğu vurulup aşağı yuvarlandı. Uzun-Dudak'ın nasıl öldüğünü de anımsıyorum. Bulunduğum çıkıntıya dek gelmişti, ağlıyordu, acınacak durumdaydı. Sırtına saplanan ok göğsünden dışarı çıkmıştı; önden okun kemik başı, arkadan ise tüylü sapı gözüküyordu. Ağzından kan sızıyordu ve biraz öteye yığılıverdi.

O sırada, yukarılarda yaşayanlar kendiliklerinden boşaltmaya başladılar mağaraları. Tehlikeli derecede dumanla yüzyüze gelmemiş Halk aynı anda kayalıklara tırmanmaya başladı. Böylece bir sürü kurtulan oldu, çünkü Ateş-Adamları yeterince hızlı atamıyorlardı oklarını. Ortalıkta çokça ok vızıldıyordu ve korkuyla kaçışanlar vurulup aşağı yuvarlanıyordu; neyse ki tepeye ulaşıp kurtulanlar da az değildi.

Artık içimdeki kaçma dürtüsü güç kazanmış, merakımı yenmişti. Şimdi oklar da uçuşmuyordu. Yukarıdaki mağaralarda belki birkaç kişi saklanıyordu, ama belli ki çoğu gitmişti. Biz de Tezcanlı'yla birlikte kayalıkların tepesine doğru hızla tırmanmaya başladık. Bizi görür görmez Ateş-Adamları bağrışmaya başladılar. Dönüp baktım; neden ben değildim, Tezcanlı'ydı. Karımı birbirlerine gösterip coşkuyla konuşuyorlardı. Onu vurmaya kalkışmadılar, tek bir ok bile atmadılar. Yumuşak sesler çıkarıyorlar, tatlı sözlerle kandırmaya çalışıyorlardı sanki. Durup, şaşkın şaşkın baktım onlara. Ama Tezcanlı korkuyordu, ağlayacak gibiydi, hemen uzaklaşma-

mız gerektiğini anlatmaya çalışıyordu. Öyle ki tepeye çıktık ve ağaçların arasına dalıverdik.

Bu olay sık sık kafamı kurcalar, oturur düşünürüm. Eğer Tezcanlı onların türündense, çok küçük yaşta yitmiş olmalı, yoksa o gün türdeşlerini anımsar ve korkmazdı. Bir başka olasılık da Tezcanlı'nın Ateş-Adamları'ndan olup, onlardan uzakta, yabanıl ormanın bir köşesinde doğmuş olmasıdır. Babası dönek bir Ateş-Adamı, annesi ise belki benim türümden, Halk'tan biridir. Ama kim bilebilir? Tezcanlı'yla ilgili gerçeği bir türlü bulamadım, zaten kendisi de benden fazla bir şey bilmiyordu.

Korku dolu bir gün geçirdik. Kaçıp kurtulanların çoğu böğürtlen bataklığına gidip oralardaki ağaçlara sığındılar. Ve bütün gün Ateş-Adamları ormana dağılıp gördükleri yerde vurdular bizi. Tasarılarını dikkatle uyguluyorlardı. Giderek çoğalmışlar, kendi topraklarına sığamaz olmuşlar ve bizim topraklarımızı ele geçirmeye karar vermişlerdi. Hem ne acımasızca! Onlara karşı çıkma şansımız hiç yoktu. Yaptıkları kırımdı, karşılarına her çıkanı gelişigüzel öldürüyorlardı; hiç kimsenin canını bağışlamıyor, genç yaşlı demeden kıyıyorlardı. Mağaraları, ormanları, bütün kara parçalarını bizlerden arındırmak istiyorlardı.

Bizim için her şey bitmişti artık. Son sığınağımız ağaçlardı, ancak Ateş-Adamları ağaçları da çevreleyerek dallara ailece tünemiş Halk'ı birer birer öldürüyorlardı. O gün öyle çok öldürme olayı gördüm ki! Aslında meraklı olduğum için elimden geldiğince izlemek istiyordum. Tezcanlı'yla ben hiçbir ağaçta uzun süre kalmadık,

bu nedenle de yakalanmadık. Ancak gidecek yer de kalmamıştı. Ateş-Adamları her yanı sarmışlardı; türümüzü yok etme tasarılarını ara vermeden uyguluyorlardı. Ne yana dönsek bir Ateş-Adamı'yla karşılaşıyorduk, bu nedenle de herkesi nasıl öldürdüklerini görüyorduk.

Annemin başına neler geldiğini bilmiyorum, ama Çenebaz'ın o eski ağaç çatalındaki yuvamızdan vurulup düştüğünü gördüm. Onun bu halini görünce bir parça sevindiğimi açığa vurmak zorundayım. Öykümün bu bölümünü bitirmeden önce Kızıl-Göz'e neler olduğunu da anlatmam gerekiyor. Böğürtlen bataklığının aşağı yanındaki bir ağaçta karısıyla birlikte yakalanmıştı. Tezcanlı'yla durup uzun süre izledik olanları. Ateş-Adamları dikkatle işlerine daldıklarından gözlerine ilişmedik, hem zaten öyle büzüşmüştük ki sık dallar iyice örtüyorlardı bizi.

Ağacın altında en az yirmi avcı vardı ve hepsi de ok atıyorlardı. Okları yere düşünce hemen alıyorlardı. Kızıl-Göz'ü göremiyordum, ancak ağacın bir yerinden uluduğunu işitiyordum. Az sonra sesi giderek boğuklaştı, belli bi sürünerek ağaç gövdesindeki bir oyuğa girip yerleşmişti, ancak karısı yanına varamadan aşağıdan fırlayan bir okla yere düştü. Çok kötü yaralanmıştı, kaçmak için çaba bile gösteremedi. Çömeldi, çocuğunun üzerine abanıp korumaya çalıştı. Çıkardığı seslerle Ateş-Adamları'na yalvarıyordu. Ancak onlar çevresine toplanıp güldüler — Sarkık-Kulak'la ben de yıllar önce bir Ağaç-Adamı'na gülmüştük. Ve nasıl ki biz o yaşlı adamı çalı çırpıyla dürtüklemişsek onlar da Kızıl-Göz'ün karısını öyle dürtüklüyorlardı. Yaylarının ucuy-

la böğrünü dürtüyorlardı. Ancak pek kuru bir eğlenceydi. Kadın öfkelenmiyor, karşı koymuyor, dövüşmüyordu çünkü. Çocuğunu sıkıca kavramış, yalvarıp yakarışını sürdürüyordu. Ateş-Adamları'ndan biri eline bir sopa alıp yanına yaklaştı. Kadın sopayı gördü ve başına gelecekleri anladı, yine de adam vurana dek ağlayıp sızlandı.

Kızıl-Göz ağaç gövdesindeki oyukta güvenlikteydi, oklar ona erişemiyorlardı. Adamlar bir süre tartıştıktan sonra, aralarından biri ağaca tırmanmaya başladı. Yukarda neler olduğunu bilemem, ancak Ateş-Adamı'nın çığlıklarını işittim ve aşağıda bekleşenlerin yüzünde beliren şaşkınlığı gördüm. Birkaç dakika sonra adamın gövdesi yere düştü. Kımıldamıyordu. Başını kaldırıp baktılar, ancak bırakır bırakmaz yere düştü, gevşemişti. Kızıl-Göz işini bitirmişti.

Çok öfkelendiler. Ağacın yere yakın bir yerinde bir oyuk daha vardı. Ot ve odun toplayarak bir ateş yaktılar. Tezcanlı'yla ikimiz, kollarımızı birbirimize dolamış, dalların arasından onları izliyor, neler olacağını merakla bekliyorduk. Kimileyin ateşe yemyeşil yapraklı dallar atıyorlar ve yükselen duman yoğunlaşıyordu.

Birden ağacın dibinden kaçıştıklarını gördük. Ancak yeterince hızlı değillerdi. Kızıl-Göz'ün uçan gövdesi tam ortalarına düşmüştü. Öyle öfkeli, bakışları öyle korkunçtu ki. Uzun kollarını sağa sola sallayarak tuttuğunu parçalıyordu. Boğumlu parmaklarıyla aralarından birinin yüzünü çekip kopardı — sözcüğün gerçek anlamıyla kopardı — kasları çok güçlüydü. Bir başkasının boynunu ısırdı. Ateş-Adamları yabanıl, ku-

lakları delen çığlıklar atarak geri çekildiler, sonra hep birlikte üstüne saldırdılar. Kızıl-Göz o sırada eline bir sopa geçirmeyi başardı ve sallayarak çevresindekilerin başlarını yumurta kabuğu gibi kırmaya başladı. Bu yaratık kendilerine kıyasla çok güçlüydü, yine geri çekilmek zorunda kaldılar. Kızıl-Göz durumdan yararlanıp sırtını döndü ve kaçtı, hâlâ öfkeyle uluyordu. Ardından birkaç ok attılar, ama o çoktan sık çalılar arasına dalmıştı.

Tezcanlı'yla birlikte usul usul emekleyerek uzaklaştık, ancak yine o iğrenç Ateş-Adamları'ndan oluşan başka bir kümeyle karşılaştık. Böğürtlen bataklığına dek kovaladılar, biz daldan dala atlayıp kaçarken bataklıkta yürüyemeyecekleri için izlemediler, böylece kurtulduk. Böğürtlen bataklığını batıya uzanan büyük bataklıktan ayıran dar, ağaçlık bir bölge vardı. Buraya ulaştığımızda Sarkık-Kulak'la karşılaştık. Nasıl kaçtığını bilemiyorum, belki de önceki geceyi mağaralarda geçirmemişti.

Bu daracık ormanın ağaçlarında sığmaklar kurup yerleşebilirdik; ne var ki Ateş-Adamları yok etme eylemlerini geniş çapta sürdürüyorlardı. Öğleden sonra Kıl-Yüz'le karısını gördük, doğudaki ağaçların arasından kaçıyorlardı, yanımızdan geçip gittiler. Usul usul ve dikkatle ilerliyorlardı, yüzlerinden çok korkmuş oldukları belliydi. Geldikleri yönden avcıların haykırışlarını ve Halk'tan birinin çığlıklarını işittik. Ateş-Adamları bir yolunu bulup bataklığı aşmışlardı.

Tezcanlı, Sarkık-Kulak ve ben başladık Kıl-Yüz'le karısını izlemeye. Büyük bataklığa varınca duraladık. Nasıl ilerleyeceğimizi bilmiyorduk.

Topraklarımızın dışında kaldığı için daha önce hiç geçmemiştik buradan, hem Halk'ın tümü sakınırdı büyük bataklıktan. Hiç kimse buralara gelmemişti — en azından geri dönmemişti. Belleğimizde gizem ve korkunun simgesi olarak yer etmişti, korkunç bir bilinmeyendi bizler için. Dediğim gibi bataklığın kıyısına varınca durduk. Korkuyorduk. Ateş-Adamları'nın sesleri giderek yaklaşıyordu. Birbirimize baktık. Kıl-Yüz titreyen bataklığın üzerinde koştu ve on, on iki metre ötedeki sıkışmış ot tepeciğine ayak bastı. Karısı onu izlemedi. Aslında izlemeye çalıştı, ancak bataklığın yüzüne güvenemedi ve ölüm korkusuyla büzüşüp kaldı.

Tezcanlı beni beklemeden ilerliyordu ve Kıl-Yüz'ü seksen doksan metre geçene dek de durmadı. Büyükçe bir tepeciğe ulaşınca dönüp baktı. Sarkık-Kulak'la ben ona yetişene dek Ateş-Adamları da ağaçların arasından gözükmüşlerdi. Kıl-Yüz'ün karısı birden korkuya kapılıp, arkamızdan koşmaya başladı. Tıpkı bir kör gibi koşuyor, bastığı yere dikkat etmiyordu ve bataklığın üst katmanı çatladı. Dönüp baktık, yavaş yavaş çamura batan kadının Ateş-Adamları'nın oklarına hedef olduğunu gördük. Sonra oklar bize de ulaşmaya başladı. Kıl-Yüz de bizlere katıldı ve dördümüz nereye gittiğimizi bilmeden, bataklığın derinliklerine daldık.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Büyük bataklıktaki gezintimizle ilgili belirgin bir anım yok. Geriye baktığımda bir karma-

şa görüyorum yalnızca, birbiriyle bağlantısız birçok izlenim: zaman değerlendirmesi de yapamıyorum. O koca bataklıkta kaldığımız süreyi de anımsamıyorum, ancak kuşkusuz haftalarca süründük oralarda. O günlerle ilgili anılarım hep karabasanlardan oluşmakta. O nemli, o ayak değmemiş yerlerde uzun zaman dolaştık durduk ve binbir çeşit korku yaşadık — düşünmekten bile sakınıyorum — ağulu yılanların saldırısına uğradık, hayvanlar kükredi çevremizde, ayağımızın altındaki çamur çatladı ve bizi içine çekmek istedi.

Irmaklar, göller, denizler yüzünden kaç kez yolumuzu değiştirmek zorunda kaldık, anımsıyorum. Sonra fırtınaları ve göz alabildiğine uzanan alçak topraklarda suyun yükseldiğini de anımsıyorum; bu seller yüzünden günlerce ve günlerce ağaç tepelerinde kalıp açlıktan kıvrandık.

Anılarım arasında o günlerden çok canlı bir resim var. Koskoca ağaçlarla çevriliyiz, dallarda yosunlar asılı; koca su yosunları korku saçan yılanlar gibi ağaç gövdelerine dolanmış birbirlerine düğümlenmiş yükseliyorlar. Her yanımız çamur, yumuşak çamur; kaynıyor, gaz kabarcıkları çıkarıyor, içerdeki kıpırtılar nedeniyle uğulduyor, kabarıyor. Bu resmin ortasında biz varız, on iki kişi, zayıf, düşkün; gergin derilerimizin altından kemiklerimiz görünüyor. Ne sarkı söylüyor, ne de gülüyoruz; oyun oynamıyor, birbirimizle dalaşmıyoruz. Bir zamanların o uçarı, o şen, o coşkulu yaratıkları umutsuzluğa boyun eğmişler. Acıklı sesler çıkarıyor, halimizden yakınıyor

ve birbirimize sokuluyoruz. Yeryüzünün son gününde canını kurtarmayı başarmış ve ertesi gün burada toplanmış bir avuç insan gibiyiz.

Bu olayın bataklıkta geçen öteki olaylarla hiçbir ilişkisi yok. Nasıl geçebildiğimizi hiç anımsamıyorum, ancak sonunda karşımıza çıkan bir dizi alçak tepeyi aşınca bir ırmağa vardık. Bizim ırmaktı, o da bizim gibi bataklıktan çıkıyordu. Güney kıyıda, ırmağın tepelerin arasından çıktığı yönde birçok kumtaşı mağara bulduk. Ötede, batı yönünde okyanus ırmağın ağzındaki çakıl sete çarparak gürlüyordu. Ve kıyıdaki mağaralara yerleştik.

Önceleri çok azdık. Ancak günler geçtikçe, Halk'tan gelenler oldu. Birer, ikişer, ya da üçer kişilik kümeler halinde bataklıktan sürünerek geliyorlardı, ölü gibiydiler, ayakta durmaya çalışan iskeletlerdi sanki. Sonunda otuz kişi olduk, başka gelen olmadı. Kızıl-Göz aramızda değildi, çocuk da yoktu aramızda, ufacık bedenleri o korkunç yolculuğa dayanamamıştı.

Bu kıyıda geçirdiğimiz günlerle ilgili ayrıntıya girmeyeceğim. Yaşamaya elverişli bir yer değildi. Hava nemli ve soğuktu, sürekli üşütüyor ve öksürüyorduk. Böyle bir yerde çoğalmamız olanaksızdı. Doğru, çocuklarımız vardı, ancak fazla yaşayamadan ölüyorlardı. Ölen yetişkinlerin sayısı ise yeni doğanlardan çoktu, böylece giderek azalıyorduk.

Beslenme şeklimiz de kökten değişmişti. Çok az meyve ve sebze bulabiliyorduk, buna karşılık zorunlu olarak birer balık-yiyici olmuştuk. Fırtınalı havalarda kıyıya vuran koca okyanus

yengeçleri, midye, deniz tarağı ve kaya istiridyeleri de yerdik. Yosunlardan da kimilerini yiyorduk. Ancak bu besin değişikliği midemize hiç yaramadı, üstelik kilo da alamıyorduk. Hepimiz zayıftık, yediklerimizi sindiremiyorduk. Sarkık-Kulak kıyıya vurmuş deniz kabukları toplamaya gittiği bir gün geri dönmedi. Parmağı bir kabuğun arasına sıkışmış, denizin yükseldiğini sezmemiş ve boğulmuştu. Ertesi gün bulduk onu ve bize iyi bir ders oldu; o günden sonra hiçbirimiz elimizi deniz kabuğuna kaptırmadık.

Tezcanlı'yla bir erkek çocuk yetiştirmeyi başardık — en azından birkaç yıl büyütebildik. Ancak o korkunç iklimde kalsaydık daha fazla yaşamayacağı kesinidi. Sonra bir gün Ateş-Adamları göründüler yine. Irmaktan geldiler, salla değil de kütüğü oyarak yaptıkları kayığa benzer bir deniz aracıyla. Üç kişiydiler, biri de ufak tefek, zayıf, yaşlı avcıydı. Kıyıya çıktılar; yaşlı adam aksayarak gezindi kumda ve mağaralarımızı inceledi.

Birkaç dakika içinde gittiler, ancak Tezcanlı çok korkmuştu. Hepimiz de korkmuştuk, ama hiçbirimiz onun gibi deliye dönmedik. O gece durmadan ağlayıp sızlandı. Sabah olunca çocuğu kucağına aldı ve bağırıp çağırdı, eliyle anlatmaya çalıştı, sonunda beni ikinci uzun yolculuğuma çıkmak zorunda bıraktı. Geride Halk'tan sekiz kişi kalmıştı — sürünün son bireyleri. Onlar için kurtuluş umudu yoktu. Ateş-Adamları dönmemiş olsalar bile orada daha fazla yaşayabilmelerine olanak yoktu. Kıyıdaki iklim çok elverişsizdi ve Halk kıyı yaşamına alışık değildi.

Büyük bataklığın kıyısından güneye gittik, ancak üstünden yürümeyi göze alamadık. Bir ara sıradağlar aşarak batıya döndük ve yine bir kıyıya çıktık, ama bize göre bir yer değildi. Hiç ağaç yoktu; çıplak topraklar, gürültüyle kıyıya vuran dalgalar ve hiç dinmeyecekmiş gibi esen yeğin bir yel vardı yalnızca. Yine dağları aşarak geri döndük; doğuya, sonra güneye gittik ve yine büyük bataklığa vardık.

Kısa zamanda bataklığın güney ucuna ulaştık. Aynı yönde yolumuzu sürdürdük, sonra doğuya döndük. Sonunda uygun bir yer bulduk. Ilık ve ormanlık bir alana gelmiştik. Biraz daha yürüdük, alçak tepeler aştık, baktık ki hava daha da ılındı. Kıyıdan içerlere doğru gittikçe soğuk da kırılıyordu; bunu anladık ve aynı doğrultuda yolumuzu sürdürdük ve Tezcanlı'nın iyi tanıdığı büyük bir ırmağa ulaştık. Sürüden uzaklaştığı sürede buralarda kalmış olmalı. Kütükler yardımıyla ırmağın karşı kıyısına geçtik. Koca bir kayalık yükseliyordu, tepede de bir mağara vardı. Yeni evimiz ulaşılması güç, hem de bütün gözlerden uzak bir yerdeydi.

Öykümün bitmesine az kaldı. Burada Tezcanlı'yla birlikte yaşayıp çoğaldık ve ailemizi büyüttük. Anılarım burada son bulmakta. Başka bir yere göç etmedik. Yüksekteki o ulaşılmaz mağaramızdan sonrasıyla ilgili bir düşüm yok. Düşlerimi burada doğan çocuklarımdan biri kalıt almış ve benim yaşamımın bütün izlenimlerini kendi varlığına aktarmış olmalı — benim yaşamım derken İri-Diş'in, gerçek olmayan öteki kişiliğimin yaşamından söz ediyorum; ancak bu

öteki kişiliğim de öylesine gerçek ki kimileyin hangi devrede yaşadığımı anlamakta güçlük çekiyorum.

Bu kuşaklar dizisini sık sık düşünürüm. Ben — Çağdaş ben — bir insanım, bu yadsınamayacak bir gerçek; ancak ben — İri-Diş, ilkel olan — insan değilim. Bu iki kuşak arasına düz bir çizgi çekildiğinde, iki kişiliğim bir yerde birleşmekte. Halk yok olmadan önce insan olma sürecine girmiş miydi? Ya ben insanlaşıyor muydum? Öte yandan benim soyumu sürdürenler Ateş-Adamı olabildiler mi? Bilmiyorum. Öğrenemiyorum da. Yalnız bir şey kesin, o da İri-Diş'in yaşamındaki izlenimleri çocuklarından birinin beynine yerleştirmiş olduğudur; hem öyle bir yerleştirmiş ki aradaki bir sürü kuşak bile o izlenimleri silememiş, yok edememiş.

Öykümü bitirmeden önce anlatmam gereken bir şey daha var — sık sık gördüğüm bir düş. O yüksek, ulaşılması güç mağarada yaşadığım dönemde geçmiş bir olay olsa gerek. Doğu yönündeki ormanlarda gezindiğimi anımsıyorum. Birden az ötede Ağaç-Adamları'nı gördüm. Bir çalılığın arasına çömelip oyunlarını izlemeye koyuldum. Toplanmış gülüşüyorlardı; bir bölümü durmadan zıplarken, başkaları ilkel bir koro oluşturmuş çığlık atıyorlardı.

Birden gürültülerini kestiler, oyunlarını durdurdular. Korkudan büzüştüler, kaygıyla bakınıp geri çekilecek yer aradılar. Ve Kızıl-Göz çıkageldi. Hepsi kaçıştılar, belli ki çok korkuyorlardı. Ama hiçbirine dokunmadı. Onlardan biriydi o. Zayıf, çarpık bacaklı, ellerini iki yandan yere

değdirerek dengesini sağlayan, yaşlı bir kadın vardı ardında, son karısı olmalıydı, Ağaç-Adamları'nın türündendi. Kızıl-Göz ortaya oturdu. Bunları yazarken görebiliyorum onu. Çevresindeki Ağaç-Adamları'na bakarken kaşları çatık, gözleri ateş saçıyor. Ve iri bacaklarından birini kıvırarak, boğumlu ayak parmaklarıyla karnını kaşıyor. Kızıl-Göz o, atacılık örneği.

JACK LONDON'UN YAYINEVİMİZCE YAYIMLANMIŞ DİĞER YAPITLARI

- DENİZ KURDU
- DEMİR ÖKÇE
- MARTIN EDEN
- GÜNEŞ ÇOCUĞU
- HALK AVCISI
- AY VADİSİ
- CİNAYET ŞİRKETİ
- VAHŞETİN ÇAĞRISI
- SEVGİNİN KATIKSIZI
- BEYAZ DİŞ
- ATEŞ YAKMAK
- BÜYÜK SERÜVEN
- DİRENİŞ
- ADEMDEN ÖNCE
- ŞAMPİYON
- ALIN TERİ
- DEHŞET ÜLKESİ

YAYINLARI

JACK LONDON

ADEMDEN ÖNCE

Jack London, bu romanında çağının bilimsel verilerinden ve özellikle Spencer, Darwin, ve Huxley'den yararlanarak ilkel yaşamı ve insanın insan olma serüvenini acılı bir dille anlatır. **Ademden Önce**'de anlatılan olaylar öylesine canlı, öylesine etkilidir ki, okur zaman zaman kitabın akışına kendini iyice kaptırarak, insanoğlunun ilkel bir yaratık halinden insan haline dönüşümünü görür gibi olur.

Jack London bu yapıtıyla ulaştığı başarının farkında olduğu içindir ki coşkuyla açıklamıştı bunu:

«Gelmiş geçmiş en ilkel öykü budur.»

150 Lira